СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

ПОДБРАНИ ИЗВОРИ ЗА ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ В ДРЕВНОСТТА

Учебно помагало
(Второ преработено издание)

Съставители:
Александър Фол, Маргарита Тачева, Димитър Попов,
Веселин Иванов, Диляна Ботева

София. 1993

© Софийски университет „Св. Климент Охридски“
1993
c/o Jusautor, Sofia
ISBN 954-07-0184-8

ПРЕДГОВОР КЪМ ВТОРО ИЗДАНИЕ

През 1979 г. колегиумът на новосформираната тогава Катедра по тракология при Исторически факултет на СУ „Кл.Охридски“ подготви учебно помагало „Подбрани извори за историята на българските земи в древността“, издадено от Университетско издателство и предназначено да улесни студентите в хода на тяхната подготовка по проблемите на тракологията. Навременната поява на това пособие се доказа от изключително бързото изчерпване на първото издание, включително и на неговия допечатан тираж.

Потребностите на висшето образование дадоха стимул на университетските преподаватели - членове на Катедрата по тракология, преобразувана през 1990 г. в Институт по стара история, палеобалканистика и тракология - да подхванат още едно, дори поамбициозно, начинание, обърнато към студентите историци: издаването на относително по-пълна „Христоматия по тракология“, която в отделните свои свезки се очаква да изпревари подготовката и появата на бял свят дори на някои томове от „Извори за историята на Тракия и траките“, издание на Института по тракология при БАН. Такъв е случаят с подготвяния том III на христоматията (от Полибий до Херодиан; съставители: проф. д-р Маргарита Тачева и ст. ас. Диляна Ботева), съдържащ включително голям брой известия на антични автори, въведени тук за първи път в обръщение с превод на български език. Това обстоятелство създаде допълнителни трудности при подготовката на том III за печат, но том I на „Христоматия по тракология“ (съставители: проф. д-р Александър Фол и доц. Димитър Попов. С., 1989) вече излезе за радост на студентите и техните преподаватели. Изискванията на учебния процес обаче налагат и настоящото второ издание на доказалото вече своята полезност в хода на семинарните занимания учебно помагало, най-вече заради античната литературна и историографска традиция от времето след края на 5 в. пр. Хр.

Натрупаният опит в хода на работата със студентите наложи в настоящото издание отпадането на някои текстове, а така също и коригирането на забелязаните в първото издание грешки.

октомври 1992 г.

От съставителите

ПРЕДГОВОР КЪМ ПЪРВО ИЗДАНИЕ

„Подбрани извори за историята на българските земи в древността“ е учебно помагало, предназначено да улесни заниманията на студентите при семинарните занятия по съответната дисциплина, както и да насърчи интересите им при самостоятелната работа върху изворите. В него са подбрани важни текстове за социално-икономическата, политическата и културната история на Тракия и траките. Публикуваните откъси далеч не изчерпват сведенията, които предлага античната писмена литературна традиция, но съдържат ред важни сведения и данни за възстановяването на историята на българските земи в древността. Целта на съставителите е чрез приведените исторически извори да се разкрият характерните особености в историческото развитие на Тракия и траките от най-дълбока древност до създаването на славяно-българската държава.

В досегашната литература подобни съчинения с христоматиен характер вече съществуват. Още в 1915 година под редакцията на Г. Кацаров и Д. Дечев излиза първото издание на „Извори за старата история и география на Тракия и Македония“. Поради засиления интерес, недостатъчния тираж и малкия избор на многобройните антични автори, през 1949 година излиза второто разширено издание на същия сборник, обогатено с откъсите от съчиненията на нови 54 автори. От 1954 година нататък започва да излиза в неколкократни издания и „Христоматия по история на Стария свят“ под редакцията и съставителството на Хр. Данов. В нея един от разделите, озаглавен „Тракия, Македония и западният и северният бряг на Черно море в древността“ е изцяло посветен на проблемите на историческото и културното развитие на населението в южнодунавските земи.

Мотивите за съставянето на настоящия сборник се намират, от една страна - в крайната недостатъчност, дори недостъпност на първите вече цитирани христоматични издания, от друга страна - в сравнителната ограниченост на подбрания изворов материал в разделите на по-новите съчинения. Много е важно и обстоятелството, че издаването на учебното помагало се обуславя от няколко причини. На първо място сред тях е сегашният етап от развитието на тракологията, като комплексна дисциплина за изучаването и за изследването на историята и на културата на Тракия и траките. От цялото ѝ развитие и от нейните постижения се вижда, че в последно време тя се превърна в съществен дял от историческите науки в България. Това явление е закономерно, понеже историята на българските земи започва от най-дълбока древност и славяно-българската държава е естествен приемник на заварената тук късноантична многосъставна цивилизация, в която тракийската етно-културна общност заема първостепенно значение. На второ място, откриването през 1979 година на новата учебна дисциплина „История на българските земи през древността“ към Историческия факултет на Софийския университет „Кл. Охридски“ на свой ред наложи подготовката и съставянето на учебното помагало. Не без значение в това отношение са и богатите традиции и опит в Историческия факултет при съставителството и обнародването на съчинения от подобен характер.

„Подбрани извори за историята на българските земи в древността“ са съобразени и с изискванията на новия учебен план и с програмата на новата учебна дисциплина.

В процеса на работата около съставянето на това учебно помагало бяха привлечени както членовете на сектора за стара история в катедрата „Стара и средновековна обща история“, така и широк студентски колектив, подбран предимно от профила и от кръжока по стара история. По този начин се даде възможност да се включат студентите в изследователската работа и да предложат своя принос, труд и знания в избраната от тях научна проблематика. На всички тях съставителите сърдечно благодарят.

Материалът, включен в настоящото учебно помагало, се състои от писмени и епиграфски сведения. Но при анализа им по време на семинарните занятия те ще бъдат съпоставени с археологически, нумизматични и етнографски данни. И това е задължително поради нуждата от една комплексна методика на изследване. Интердисциплинарният принцип и подход при анализа ще израсне на базата на цялостната и едновременна обработка на изворовите данни от всякакво естество. Освен това трябва да се има предвид, че подредбата на материала изцяло се подчинява на проблемно-хронологическия принцип. Тук единствено темата „Тракия и Балканите през елинистическата епоха“ се обособява самостоятелно поради сходната характеристика на развитието на целия Балкански полуостров през този период.

При избора на текстовете е използувано второто издание от „Извори за стара история и география на Тракия и Македония“ (ИТМ), както и първи том от „Извори за Тракия и траките“ (ИТТ), издание на Института по тракология.

За да се улеснят читателите, отделните преведени откъси се въвеждат с кратка библиографска справка, която включва: името на античния автор; съчинението, от което е избраният пасаж и изданието (по едно от двете вече посочени съчинения). Някои от преводите, респективно откъсите по ИТМ, са с осъвременен език, без с това да са нарушени ни най-малко информацията или структурата на приведения текст. Отделните текстове не са обединени от подзаглавия или анотирани заглавия, а са отнесени към основните теми, защото в повечето случаи избраните пасажи носят разнообразна информация и подлежат на многостранно титулуване.

декември 1979 г.

От съставителите

ТРАКИЯ И ТРАКИТЕ В ПЕРИОДА НА ТЯХНАТА НЕЗАВИСИМОСТ

ОБЩО ТРАКИЙСКО ИКОНОМИЧЕСКО И СОЦИАЛНО-ПОЛИТИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Етногенетически процеси. Историческа география на тракийските племена. Начало на държавнообразователните процеси

ОМИР, Илиада *(откъсите по ИТТ)*

II, 844-850. Акамант пък и херовят Пейрой предвождаха всички траки, които мощно течащият Хелеспонт огражда. А Евфем, синът на Тройзен, който е син на Кеас и е храненик Зевсов, беше вожд на копиеборци кикони. Пирайхмес пък предвождаше пеони с извити лъкове, и от далеч, от Амидон, от течащия широко Аксий, който разлива най-хубавата вода на земята.

IV, 517-538. Тогава съдбата порази сина на Амаринкей Диорей, защото беше ударен в дясната пищялка до глезена с остър камък. Хвърлил го бе вождът на траките Пейрой, син на Имбрас, който беше дошъл от Енос. Безсрамният камък му раздроби напълно двете жили и костите. И той падна възнак и издъхвайки, протегна двете си ръце към милите си другари. А Пейрой, който именно бе го ударил, притича и заби копието си при пъпа му; всичките му вътрешности изтекоха на земята и мрак покри очите му. Но етолиецът Тоант, като се спусна, удари Пейрой с копието над гърдите над съсците и медта се заби в дробовете му. Тоант се приближи до него, издърпа от гърдите му мощното копие, изтегли острия си меч и с него го удари право в корема и му отне душата. Но той не му свали въоръжението, понеже Пейрой беше обкръжен от другарите си траки, с перчеми на върха на главата, които държаха дълги копия в ръцете си. И те отблъснаха надалеч от себе си Тоант, макар че е едър, силен и славен: той бе силно отблъснат и отстъпи. Тъй лежаха проснати в прахта един до друг двамата вождове, единият на траките, а другият на меднобронните епеи.

X, 428-445. И тъй, аз ще ти разкажа и това съвършено точно. Към морето са разположени карите, извитолъките пеони, лелегите, кавконите и божествените пеласги, а към Тимбра са настанени ликите и гордите мизи, конеукротителите фриги и меони, бойци на колесници. Но защо ме разпитвате подробно за това? Та ако желаете да се вмъкнете в троянския стан, там настрана са скородошлите траки, разположени най-накрая от всички; между тях е цар Рез, син на Ейоней. Неговите коне са най-хубавите и най-едрите, каквито съм виждал, по-бели от сняг, бързобеги като вихър. Колесницата му е хубаво украсена и със злато, и със сребро. Той дойде с оръжия златни, огромни, дивни да ги видиш; не прилича на смъртни мъже да ги носят, а на безсмъртни богове. А сега заведете ме при бързите кораби или ме вържете безмилостно с въже и ме оставете тук, докато се върнете и проверите дали съм говорил пред вас истината или не.

X, 470-478. Те спяха съсипани от умора, а хубавите им оръжия лежаха на земята до тях добре подредени в три редици; при всеки от тях стоеше двойка коне. В средата спеше Рез, при него стояха бързите коне, вързани с поводите за горния ръб на кочията на колесницата. Одисей го зърна пръв и го посочи на Диомед: „Ето това е мъжът, Диомеде! Това са конете! За тях ни разказваше Долон, когото убихме. Хайде, покажи юнашката си сила; не бива да се мъдриш с оръжията си ами отвързвай конете, или пък ти убивай мъжете, а аз ще се погрижа за конете.“

XIII, 1-9. Когато Зевс приближи Хектор и троянците до ахейските кораби, той ги остави да търпят при тях неспирно мъки и беди, а сам извърна бляскавите си очи назад, наблюдавайки в далечината земята на коневъдците траки, на сражаващите се отблизо мизи и на прочутите хипемолги, които се хранят с мляко, както и на абиите, най-справедливите от хората. Но той не обърна повече бляскавите си очи към Троя, защото не очакваше, че някой безсмъртен ще дойде да помогне било на троянците, било на данайците.

XIII, 576-577. Хелен удари отблизо Дейпир по сляпото око с голям тракийски меч и му свали шлема.

XXI, 139-163. Синът на Пелей с дълго копие в ръка се спусна срещу Астеропей, сина на Пелегон, пламнал от желание да го убие; Пелегон бил роден от течащия нашироко Аксий и Перибоя, най-голямата дъщеря на Акесамен: с нея се съчетал дълбоковъртопният бог. Към него именно се хвърли Ахил, но той излезе от реката и му се опълчи с две копия в ръце. Дързост вдъхна в гърдите му Ксант, разгневен заради падналите юнаци, които Ахил безмилостно изби-

ваше в неговите води. Когато се приближиха един до друг, пръв заговори богоподобният бързоног Ахил:

„Кой си ти и от какъв род, та дръзна да ми излезеш насреща? Само деца на злочести родители се срещат с моята ярост.“

Нему пък така отговори славният син на Пелегон:

„Храбри сине на Пелей, какво ме питаш за рода ми? Аз съм от далечна тучна Пеония и предвождам пеони с дълги копия. Вече ми е единадесетият ден откак съм дошъл в Илион. А пък родът ми е течащият широко Аксий, който разлива най-хубавата вода на земята и роди славния копиеборец Пелегон; той пък, казват, родил мене. Хайде сега да се бием, благородни Ахиле.“

Така каза със заплаха. Божественият Ахил вдигна ясеново копие от планината Пелион, ала херoят Астеропей хвърли едновременно двете си копия, понеже беше ловък и с двете си ръце.

„Одисея“ *(откъсите по ИТТ)*

IX, 39-66. От Илион вятърът ме понесе към киконите, към града Исмар. Тук опустоших града и погубих жителите му. От града заграбихме жените и много имот, та никой не остана, без да получи равен дял. След това аз настоявах да бягаме бързо, но те, глупаци, не ме послушаха. Тогава много вино се пи и клаха на брега много овце и много влекокраки говеда. Но избягалите кикони повикаха киконите, които им бяха съседи и живееха навътре. Те бяха много по-храбри и повече на брой, пък и опитни да се сражават с колесници, а когато трябваше и пеша. И те се явиха в ранна утрин като листа и цветя напролет. И тогава ни сполетя зла съдба, пратена от Зевса, на нас, нещастните, за да изпатим големи злини. След като се построиха (киконите и моите хора) започнаха битка при бързите кораби и се нараняваха взаимно с медноковани копия. Докато беше още ранно утро и божественият ден растеше, ние се бранехме и се държахме, ако и те да бяха повече. Но щом слънцето започна да клони към пладне, тогава киконите надвиха ахейците и ги обърнаха в бягство. Загинаха по шест другари с хубави кнемиди от всеки кораб. Останалите се отървахме от смъртта и от съдбата.

Оттук отплувахме нататък с опечалено сърце, радостни, че избегнахме смъртта, но загубили мили другари. Но извитите от двете страни кораби не потеглиха напред, докато не извикахме три пъти всеки от нещастните ни другари, които загинаха на полето, убити от киконите.

IX, 196-211. Аз имах със себе си кози мях със сладко червено вино, който ми беше дал Марон, син на Евант, жрец на Аполон, който закриляше Исмар, понеже от страхопочитание бяхме защитили него и детето му, и жена му, че живееше в една богата с дървета дъбрава, посветена на Феб Аполон. Той ми донесе великолепни дарове, даде ми седем таланта от красиво обработено злато, даде ми също един кратер, изцяло от сребро, а след това наля в дванадесет амфори сладко несмесено вино, божествено питие. И никой не го знаеше, нито от слугините, нито от слугите вкъщи, но само той, милата му съпруга и една единствена ключарка. А когато искаха да пият от това сладко като мед вино, той напълваше една чаша от него, смесваше го с вода двайсет пъти по толкова и неизказано приятно благоухание се разнасяше от кратера. Тогава беше много трудно да се въздържиш от него.

ДИОДОР, „Историческа библиотека“ *(откъсът по ИТМ)*

VII, 11. След Троянската война морето владеели:

1. лиди и меони	92 години
2. пеласги	85 „
3. траки	79 „
4. родосци	23 „
5. фриги	25 „
6. кипърци	33 „
7. финикийци	45 „
8. египтяни	.. „
9. милетчани	//18// „
10. кари	//61// „

ХАРОН, „За Лампсак“ *(откъсите по ИТТ)*

Фр.6. Плутарх, „За добродетелите на жените“, 255 А-Е:

Имало двама братя близнаци Фоб и Блебс, които произлизали от рода на Кодридите от Фокея. От тях Фоб най-напред се отправил от Левкидските скали в морето, както разказва Харон Лампсакиецът.

Като имал войска и царско достойнство, отплавал към Парион по собствени дела. Като станал приятел и гост на Мандрон, царя на така наречените питюесенски бебрики, той им помогнал и воювал заедно с тях срещу онези от съседите, които го безпокоели. Този Мандрон показал и друго голямо благоразположение към Фоб, когато той отплувал и обещал, че ще даде част от земята и града (си), ако фокейците желаят да дойдат в Питюеса със заселници. А Фоб, след като убедил гражданите, изпратил брат си да води заселниците. А от страна на Мандрон им било предоставено всичко, както очаквали. Но те станали от началото ненавистни, а после и опасни за бебриките, след като извлекли от съседните варвари голяма полза, плячка и награбено имущество. И те (бебриките) в стремежа си да се избавят от тях, не успели да спечелят на своя страна Мандрон, мъж честен и справедлив към елините. Но когато той бил в чужбина, те се приготвили да унищожат фокейците с измама. Обаче дъщерята на Мандрон Лампсаке, която била неженена, предварително узнала коварния им замисъл и най-напред се заела да разубеждава приятелите и домашните си, да разяснява колко противно и светотатствено дело те са се заели да вършат, като убиват мъже благодетели и съюзници, а сега вече и съграждани.

А тъй като не ги убедила, тя скришом съобщила на елините за това, което се замисля и ги посъветвала да се пазят. А те като устроили някакво жертвоприношение и пир, извикали питюесените в предградието. Разделили се на две и едната част превзели стените, а с другата унищожили хората. Като завладели така града, те повикали Мандрон като му предлагали да царува заедно с тези, които били с тях, а когато Лампсаке умряла от болест, я погребали пищно в града и назовали града на нейно име - Лампсаке.

Понеже Мандрон, за да избегне подозренията в предателство, се отказал да живее заедно с тях, той измолил да се грижи за децата на убитите и за жените им. Те (фокейците), тъй като не вършели нищо несправедливо, охотно му ги изпратили. А като отдали на Лампсаке най-напред почести като на герой, след това решили да ѝ принасят жертви като на богиня. И продължават да ѝ принасят жертви така.

Фр.7. Схол. към Апол. Родоски, II, 2: А Харон казва, че земята на лампсакените преди това се наричала Бебрикия по името на заселилите я бебрики. Тяхното племе е изчезнало поради водените войни.

ОДРИСКАТА ДЪРЖАВА И НЕЙНАТА ВЪНШНА ПОЛИТИКА

ХЕРОДОТ, „История“ *(откъсите по ИТМ)*

IV, 78-80. Ариапит, царят на скитите, имал между другите си деца и син, на име Скил, роден от истрийка и съвсем не от местна жена, както някои съобщават. По-късно Ариапит бил погубен с измама от Спаргапит, царя на агатирсите, а Скил взел царската власт и бащината си жена, чието име било Опия. Тя била местна жена и от нея Ариапит имал син на име Орик. Царувайки над скитите Скил никак не могъл да се помири със скитския начин на живот, но бил много по-склонен към гръцките обичаи поради възпитанието, което получил. Той правил следното: колкото пъти завеждал скитската войска към града на бористенците (а те казват, че са по произход милетчани), оставял я вън от града, а сам влизал вътре и поръчвал да затворят градските врати, сменял скитското си облекло с елинско и така се движел из града, не съпровождан нито от телохранител, нито от когото и да е другиго. Градските врати пък пазели, да не би някой от скитите да го види в това облекло. Той се държал като елин и във всяко друго отношение, пък и принасял жертва на боговете според елинските обичаи. Като прекарвал там месец и повече, отивал си, като обличал пак скитското си облекло. Това вършел често, пък и жилище си съградил в Бористен и довел в него тамошна жена. Но понеже трябвало да му се случи нещастие, то станало по следния повод. Пожелал той да бъде посветен в мистериите на вакхическия Дионис и точно, когато щял да приеме посвещението, явило се необикновено знамение. Имал той в града на бористенците голям и скъпо украсен дворец, за който преди малко споменах, заобиколен със сфинксове и грифони от бял мрамор. В него бог хвърлил огнената си стрела и той изгорял напълно, но Скил въпреки всичко това си извършил посвещението. Скитите укоряват елините, за гдето чествуват Вакх, като казват, че не е разумно да измислят един такъв бог, който кара хората да безумствуват. След като се посветил в мистериите на вакхическия Дионис, един от бористенците се подиграл на скитите, като им казал: „Вие ни се присмивате, скити, че чествуваме Вакх, и че богът ни завладява. Сега вече и вашият цар е в негова власт и вакханствува и безумствува, обхванат от божеството. Ако не ми вярвате, последвайте ме и аз ще ви го покажа.“ Първенците на скитите го последвали и бористенецът ги въвел тайно в града и ги покачил на една кула. Когато Скил минал покрай това място заедно с тиаза и скитите го видели как вакханствува, много се наскърбили и като се върнали, съобщили на цялата войска видяното. Когато след това се върнал Скил у дома си, скитите минали на страната на неговия брат Октамасад, син на дъщерята на Терес и въстанали срещу Скил. Като узнал какво става срещу него, и причината за това, той избягал в Тракия. Когато достигнал Истър, излезли насреща му траките. Те вече щели да влязат в сражение, когато Ситалк изпратил при Октамасад пратеник, който казал следното: „Защо трябва да се подлагаме на взаимно изпитание? Ти си син на моята сестра и имаш моя брат. Дай ми го и аз ти давам твоя Скил, за да не се излагаме на опасността, която носи войната, нито ти, нито аз!“ Това му предложил Ситалк чрез пратеник, защото при Октамасад бил избягал един Ситалков брат. Октамасад одобрил предложението, предал своя вуйчо на Ситалк и взел брата си Скил. Ситалк взел брата си и си отишъл, а Октамасад още там отрязал главата на Скил. Така защитават скитите своите обичаи.

IV, 89. Като надарил Мандрокъл, Дарий преминал в Европа и заповядал на йонийците да отплуват по Понта за река Истър, а като стигнат дотам, да построят мост над реката и да го чакат; флотата водели йонийци, еолийци и хелеспонтийци. И тъй, като минала покрай Кианеите, флотата отплувала право към Истър и от морето нагоре плувала още два дни път по реката. На тясното място, където реката се разделя на ръкави, тя построила мост. Дарий пък като преминал Босфора по корабния мост, тръгнал през Тракия и като стигнал при изворите на река Теар, престоял на стан три дни.

IV, 92. Оттука Дарий достигнал друга река, на име Артекс, която тече през земята на одрисите; като дошъл при нея, направил следното: показал едно място на войската и заповядал всеки войник, минавайки, да хвърли там камък. Като извършила това войската, оставил там големи хълмове от камъни и тръгнал с войската по-нататък.

IV, 93. Преди да стигне Истър, покорява най-напред гетите, които вярват в безсмъртието си, защото тракийците от Салмидес, които живеят над градовете Аполония и Месембрия, тъй наречените кирмиани и нипсеи, без бой се предали на Дарий, а пък гетите, които безумно се противопоставили, веднага били покорени. Те са най-храбри и най-справедливи от траките.

VI, 34. Всички градове на Херсонес, с изключение на Кардия, били покорени от финикийците. Дотогава властвувал над тия градове Милтиад, син на Ки~~псел~~мон, внук на Стесагор. Тази власт Милтиад, син на Кипсел, спечелил по-рано по следния начин. Херсонес обитавали долонките, тракийско племе; притеснявани във война от апсинтиите, те пратили царете си в Делфи, за да получат предсказание за войната. Пития им отговорила да заведат в страната си като основател на колония този, който пръв ги покани на гости, след като напуснат храма. Долонките се връщали по свещения път, който води през Фокида и Беотия; понеже дотук никой не ги поканил, отправили се към Атина.

VI, 35. Тогава в Атина цялата власт била в ръцете на Пизистрат, но с влияние се ползувал и Милтиад, син на Кипсел, от един дом, който издържал четири коня; по далечни прадеди той произхождал от Еак от Егина, а по близките си бил атинянин; пръв станал атинянин от този дом Филей, син на Еант. И тъй, Милтиад седял пред вратата на къщата си като забелязал, че минават долонките в чуждестранно облекло и въоръжени с копия, повикал ги; като се приближили, предложил им подслон и угощение. Те приели и нагостени му открили цялото предсказание и след това го молели да послуша заповедта на бога. Като чул това, Милтиад веднага се съгласил, понеже не бил доволен от управлението на Пизистрат и искал да се махне. Веднага пратил в Делфи, за да пита оракула дали да изпълни желанието на долонките.

VI, 36. Когато Пития му заповядала същото, синът на Кипсел Милтиад, който по-рано победил с четворка колесница в Олимпийските игри, взел със себе си всички атиняни, които желаели да участвуват в похода и отплувал заедно с долонките; той завзел

страната, а долонките, които го повикали, го направили свой ТИРАН владетел. Най-напред той преградил със стена провлака на Херсонес от града Кардия до Пактия, за да не могат вече апсинтиите да нахлуват в тази област и да я опустошават. Ширината на провлака има тридесет и шест стадии, а дължината на целия Херсонес отсам провлака е четиристотин и двадесет стадии.

VI, 38. След това той умрял бездетен, като оставил властта и богатството си на Стесагор, син на едноутробния му брат Кимон. Откакто умрял, херсонесците му принасят жертви като на основател и устройват конни и гимнастически състезания, в които никой лампсакиец не може да участвува. Във война загинал и Стесагор, също бездетен, като бил ударен в пританеята с брадва в главата от човек, който се представил за беглец, а всъщност бил негов най-зъл враг.

VI, 39. След смъртта на Стесагор Пизистратидите изпратили Кимоновия син Милтиад, брат на умрелия Стесагор, с една триера в Херсонес, за да поеме управлението. Пизистратидите и в Атина се отнасяли добре с него като че ли никак не били виновни за смъртта на баща му, за която ще разкажа на друго място в моята история. Като стигнал Херсонес, Милтиад не излизал от къщи, оказвайки така чест на умрелия си брат Стесагор. Като чули за това, знатните херсонесци се събрали от всякъде и дошли вкупом, за да му изкажат своето съболезнование, обаче Милтиад заповядал да ги вържат. Така той завладял Херсонес и поддържал петстотин наемници; оженил се за Хегесипила, дъщеря на тракийския цар Олор.

VI, 126. Но сам Аристагор настоявал най-много да отиде в Миркин. Така той предал Милет на Питагор, един от видните граждани, а сам, като взел със себе си всички, които искали да го придружат, отплувал за Тракия и достигнал мястото, към което се отправил. Оттук предприел поход и бил погубен от траките, и сам той, и войската му. Това станало при обсадата на един град, когато траките искали да се оттеглят според сключения договор.

VII, 110. Това са приморските елински градове, които отминал Ксеркс, като ги оставил от лявата си страна; а тракийските племена, през чиято земя преминал, са следните: пети, кикони, бистони, сапеи, дерсеи, едони, сатри. Едни от тях, които живеят при морето, последвали на кораби Ксеркс; всички други, които живеят във вътрешността и са изброени вече от мене, били принудени да го последват по суша, с изключение на сатрите.

VII, 111. Сатрите, доколкото ни е известно, още не са били покорени от никого; само те от траките са запазили свободата си до ден днешен, понеже живеят по високи планини, покрити с разнообразни гори и сняг, и са войнствени. Те владеят прорицалището на Дионис, което се намира на най-високата планина; като прорицатели на светилището служат бесите, едно племе от сатрите; има жрица, която дава отговорите, както в Делфи, друго нещо особено тук няма.

VII, 116. В това време царят на бисалтите и на крестонската земя извършил страшно дело; той бил казал, че доброволно няма да се покори на Ксеркс и се оттеглил в планината Родопи, а на синовете си забранил да отидат на война против Елада. Но те като не обърнали внимание на това или, може би, пожелали да видят война, тръгнали на поход заедно с персите. Когато всички се върнали у дома здрави и читави - те били шестима - баща им за тая вина им извадил очите. Това им било възмездието.

ТУКИДИД, „История на Пелопонеската война“

(откъсите по ИТМ)

I, 100. Известно време след това се отметнали тасосци, като се скарали с атиняните заради разположените в насрещна Тракия тържища, които използували. Атиняните се отправили с флота против тасосци, победили ги в морска битка и слезли на острова. В същото време изпратили към Стримон десет хиляди колонисти, свои съграждани и съюзници, за да се поселят в местността, която тогава се наричала „Девет пътища“, а сега Амфиполис, и била в ръцете на едоните. Те завзели местността, но когато прониквали навътре в Тракия, били унищожени всички при едонското село Драбеск от траките, които не гледали приятелски на поселището, основано в местността „Девет пътища“.

II, 29. Същото лято атиняните назначили за свой проксен абдереца Нимфодор, син на Питей, чиято сестра била женена за Ситалк и който имал голямо влияние пред него. Атиняните по-рано го считали за неприятел, а сега го повикали в Атина, понеже искали да сключат съюз с тракийския цар Ситалк, син на Терес. Тоя Терес, баща на Ситалк, пръв основал обширното царство на одрисите, което заело по-голямата част от Тракия; но и голяма част от траките са независими. Тоя Терес няма нищо общо с Терей, който бил женен за атинянка Прокна, дъщеря на Пандион; те не произхождали от същата Тракия. Единият от тях, Терей, живял в Давлида, в земята, която сега се нарича Фокида и която тогава се обитавала от траките. В тази страна жените извършили известното дело с Итис; мнозина поети, като поменуват славея, наричат го давлийска птица. И правдоподобно е, че Пандион заради взаимна помощ, омъжил дъщеря си наблизо у фокидците, а не у одрисите, които са далеч оттам на няколко дни път. А пък Терес, който няма дори същото име, бил първият мощен цар на одрисите. Сина му Ситалк атиняните привлекли за съюзник, за да им помогне да превземат градовете по тракийския бряг и да надвият Пердика. Нимфодор дошъл в Атина, сключил съюз със Ситалк и накарал атиняните да дадат на сина му Садок гражданско право. Той се наел да привърши войната в Тракия, като убедил Ситалк да прати на атиняните тракийска войска от конници и пелтасти. Той помирил и Пердика с атиняните, като убедил последните да му върнат Терма. Веднага след това Пердика предприел с тях и с Формион поход против халкидците. Така тракийският цар Ситалк, синът на Терес, и македонският цар Пердика, синът на Александър, станали атински съюзници.

II, 67. В края на същото лято коринтецът Аристей, лакедемонските пратеници Анерист, Николай и Пратодем, Тимагор от Тагея и аргивецът Полис (последният пътувал с тях по частна работа), които отивали в Азия при персийския цар, за да се опитат някак си да го убедят да им помогне с пари и да воюват заедно с тях, се отбиват по-напред при Ситалк, сина на Терес, в Тракия, за да го убедят, ако е възможно, да се откаже от съюза си с атиняните и да прати войска към Потидея, която била обсадена от атинска войска; а също и да им помогне и в предстоящото пътуване да преминат Хелеспонта, за да отидат при Фарнак, сина на Фарнабаз, който щял да ги препрати при царя. Случайно при Ситалк се намирали атински пратеници – Леарх, син на Калимах, и Аминиад, син на Филемон. Те убедили Ситалковия син Садок, който станал атински гражданин, да им предаде пратениците, за да не отидат при царя и така да не нанесат, доколкото могат вреда на неговия град. Той ги послушал и изпратил хора заедно с Леарх и Аминиад, на които заповядал да ги хванат по пътя им през Тракия, преди още да се качат на кораба, с който щели да минат Хелеспонта, и да ги предадат на Леарх и Аминиад. Те ги взели и ги закарали в Атина. Когато стигнали, атиняните се побояли да не би Аристей да избяга и да им напакости още повече, тъй като било явно, че по-рано той устроил тайно всичко в Потидея и Тракия и затова още същия ден ги убили всички и ги захвърлили в ямата, без да ги съдят и изслушат това, което искали да кажат.

II, 95. Около същото време, в началото на тая зима, одрисецът Ситалк, синът на Терес, тракийският цар, се отправил на поход против халкидците на тракийската граница и то, за да получи това, що му било обещано и да изпълни сам своето обещание. Именно Пердика в началото на войната, когато се намирал в затруднение, му бил дал някакво обещание, ако го помири с атиняните и не помага на брат му Филип, който му бил неприятел, да се качи на македонския престол; тия обещания Пердика още не искал да изпълни. А пък Ситалк се наел пред атиняните при сключването на съюза с тях да тури край на халкидската война по тракийската граница. Поради тия две неща предприел той похода, в който го придружавали филиповият син Аминта, за да бъде качен на македонския престол, и атинските посланици, които били при него по тия работи заедно с пълководеца Хагнон, а и атиняните трябвало да се отправят с кораби и с голяма войска срещу халкидците.

96. Когато потеглял от одриската земя, повикал под оръжие най-напред живущите между Хемус и Родопите траки, над които властвувал чак до морето (именно до Евксинския понт и до Хелеспонта); после гетите отвъд Хемус и другите племена, които живеели отсам река Истър, по-близо до Евксинския понт. Гетите и другите племена по тоя край са съседи на скитите и са въоръжени като тях: всички са конни стрелци. Повикал и мнозина от планинските независими траки, които са мечоносци и се наричат дии: повечето от тях живеят в Родопите. Едни от тях убедил, като им обещал заплата, а други го последвали доброволно. Освен това Ситалк повдигнал и агрианите, лееите и другите нему подвластни пеонски племена. Те били крайните народи в държавата му, тъй като тя се разпростирала до лееите и пеоните и реката Стримон, която извира от планината Скомбър и тече през страната на агрианите и лееите, където се започва вече областта на независимите пеони. Към страната на трибалите, които също са независими, владенията му се ограничавали от трерите и тилатеите. Тия последните живеят на север от планината Скомбър и на запад достигат до река Оский, която извира от същата планина, от където извира Нест и Хебър. Тая планина е необитаема, голяма и е свързана с Родопите.

97. Одриското царство се простирало покрай морето от град Абдера към Евксинския понт до устието на река Истър. Тая брегова линия може да се обиколи с товарен кораб по най-късия път в четири дни и четири нощи, ако вее постоянно попътен вятър; по сухо обаче най-правия път от Абдера до Истър извървява добър пешеходец за единадесет дни. Такова е пространството на царството откъм морето. Навътре в страната разстоянието от Византион до лееите и до Стримон (където е най-отдалечената точка от морето) се взима от добър пешеходец за тринадесет дни. Данъците от всички варварски народи и от гръцките градове, над които одрисите властвували във времето на Севт (който царувал след Ситалк и най-много покачил данъците), достигали до четиристотин таланта в пари и се плащали в злато и сребро. Не по-малко злато и сребро се поднасяло и във форма на подаръци, без да смятаме шарените и прости платове и други вещи. Подаръци се поднасяли не само на царя, но и на управителите и благородните одриси. В това отношение те следвали обичай, противоположен на оня в персийската държава: именно повече да вземат, отколкото да дават (у персите се считало за срамно да отхвърлиш някому просбата, отколкото да получиш отказ от другиго). Тоя обичай бил в сила изобщо у траките, но одрисите се ползували повече от него поради мощността си, тъй че у тях не могло да се извърши нищо без подаръци; за това царството им достигнало до голяма мощ. От държавите в Европа, които се намират между Йонийския залив и Евксинския Понт, това царство било най-голямо по размера на своите приходи и другите богатства; ала по военната си сила и числеността на войската стои много по-назад от царството на скитите.

98. И тъй Ситалк, владетел на толкова голяма страна, приготвил войската си. Когато всичко било готово, тръгнал против Македония, минал най-напред през собствената си земя, после през Керкине, необитаема планина между синтите и пеоните. Там вървял по същия път, който по-рано сам си пробил в похода срещу пеоните, като изсякъл гората. Като минавали планината откъм одриската земя, надясно имали пеоните, а наляво синтите и медите; когато я преминали, стигнали в пеонския град Добер. Във време на похода си той не изгубил никаква част от войската си (освен колкото измрели от болести), но напротив тя се увеличила, тъй като мнозина от независимите траки, без да ги покани, го последвали заради грабеж; както се разказва, цялата му войска не била по-малка от сто и петдесет хиляди души. По-голямата част от нея била пехота, приблизително една трета била конница, от която по-голямата част доставяли самите одриси и след тях гетите. От пехотата най-войнствени били независимите мечоносци, които слезли от Родопите; останалата част била смесена тълпа страшна само с множеството си.

100. Понеже македоните не могли да се съпротивляват срещу настъпващата голяма войска, отдръпнали се в укрепените места и в градовете, които се намирали в страната. В това време те не били много, но по-късно, когато станал цар синът на Пердика Архелай, той съградил укрепленията, които съществуват в страната, прокарал прави пътища и уредил останалите военни работи: подобрил конницата, оръжието и другите потребности за война. Той направил повече, отколкото осем царе преди него.

Войската на траките нахлула от Добер най-напред в местата, които по-рано образували царството на Филип, и превзела Ейдомене насила, а Гортиния, Аталанта и други някои места се предали с договор от приятелство към присъствуващия Аминта, сина на Филип. После навлезли и в другата част на Македония наляво от Пела и Кир. Обсадили също Европ, но не могли да го превземат. После навлезли и в другата част на Македония наляво от Пела и Кир. По-навътре от тия места до Ботиея и Пиерия не достигнали, но опустошавали Мигдония, Грестония и Антемунт. Македоните дори и не мислели да им се съпротивляват с пехота, но повикали конница от съюзниците си в горните страни и с нея нападнали тракийската войска, гдето било удобно: само че винаги били малко в сравнение с неприятелската сила. Където нападали, никой не могъл да им устои насреща понеже били добри конници и при това с ризници; но понеже били обкръжавани от огромна маса, излагали се на опасност срещу много по-голяма сила. Затова най-после престанали да се съпротивляват, като видели, че не могат да се сражават успешно срещу такова мнозинство.

101. Ситалк завел преговори с Пердика относно това, за което воювал, и когато атиняните не дошли с корабите си, понеже не вярвали, че Ситалк щял да дойде, и му изпратили посланици с подаръци, изпратил част от войската си против халкидците и ботиеите, принудил ги да се оттеглят зад стените и опустошил страната им. Докато се намирал в тия места, тесалийците, които живеели на юг, магнетите и други поданици на тесалийците, и гърците чак до Термопилите се уплашили да не отиде войската и против тях и се приготвяли. Уплашили се и северните траки, отвъд Стримон, които обитавали равнините: панеите, одомантите, дроите, дерсеите; те всички са самостоятелни. И у гърците, които били във война с атиняните, Ситалк възбудил страх: те се бояли, да не би да нападне и тях. Но Ситалк държал Халкидика, Ботиея и Македония и ги опустошавал. Като не могъл да постигне нищо от онова, за което бил дошъл, и войската му нямала достатъчно храна и страдала от зимата, бил придуман от Севт, син на Спарадок, който му бил братов син и най-влиятелен след самия него, да се завърне по-бързо. Севт бил спечелен тайно от Пердика, който му обещал сестра си и отгоре на това и пари. Ситалк последвал съвета му и бързо се върнал у дома с войската си след един поход от тридесет дни, от които осем прекарал в Халкидика. Пердика след това дал сестра си Стратоника на Севт, както му бил обещал. Така се привършил походът на Ситалк.

IV, 101. В същите дни когато ставало сражението при Делион, умрял и Ситалк, царят на одрисите, в един поход против трибалите, от които бил победен в битка. Братовият му син Севт, син на Спарадок, се възцарил над одрисите и над останалата Тракия, която била под властта на Ситалк.

102. В същата зима Бразидас заедно с траките съюзници тръгнал против Амфиполис, атинска колония при Стримон. По-рано още Аристрагор от Милет, когато бягал от цар Дарий, се опитал да колонизира мястото, където е сега тоя град, но бил изгорен от едоните. После, тридесет и две години по-късно, и атиняните изпратили десет хиляди колонисти от своята среда, и други, които пожелали; но те били унищожени от траките при Драбеск. И пак в двадесет и деветата година след това атиняните дошли там с Хагнон, син на Никий, като главатар на колонистите, изгонили едоните и заселили това място, което по-рано се наричало „Девет пътища“. При това имали за опорна точка Ейон, атинското приморско тържище на устието на Стримон, отдалечено двадесет и пет стадия от мястото на сегашния град, който Хагнон нарекъл Амфиполис, понеже реката го заобикаля от двете страни, а пък от другата страна той го заградил с дълга стена от единия ръкав на реката до другия; така градът се виждал отдалеч и откъм сушата, и откъм морето.

107. След това Тукидид уредил работите в Ейон така, че ако Бразидас предприеме нападение било веднага, било по-късно, градът да бъде в безопасност, и приел там тези, които искали да дойдат при него от Амфиполис, съгласно договора. Бразидас пък слязъл надолу по реката с много кораби срещу Ейон с намерение да превземе, ако може, издадения напред извън стената къс земя, за да има в свои ръце входа откъм реката, същевременно направил опит и по сухо, но и в двата случая бил отблъснат, след което се заловил да подреди работите около Амфиполис. А след като Питак, царят на едоните, бил убит от синовете на Гоаксий и от неговата жена Брауро, към него преминал и едонският град Миркин и не много след това и Галепсос и Ойсиме. Те са тасоски колонии. Веднага след завземането на Амфиполис се явил и Пердика и взел участие в уреждането на тия работи.

ЕВРИПИД, Хекуба *(откъсите по ИТТ)*

1-41

Сянката на Полидор: На мъртвите подземното обиталище и на мрака дверите напуснал, където Хадес, далеч от богове живее, ида аз - Полидор, син на Хекуба, Кисеевата дъщеря от баща Приам. Когато имаше опасност, че градът на фригите ще падне от елинското копие, той страхувайки се, тайно ме изпрати от троянската земя в дома на Полиместор, тракийския си гостоприемец, който засява прекрасната Херсонеска равнина и управлява с копие конелюбив народ. И с мен баща ми изпрати скришом много злато, та ако някога падне крепостта на Илион, за живите му деца да не настане лишение в живота. Аз бях най-младият от Приамидите и затова ме отпрати от страната: защото нито доспехи, нито меч бях способен да нося в младежка ръка. И тъй, докато си стояха на място стените и бяха невредими кулите на Троянската земя, и Хектор - моят брат - побеждаваше с копието, при тракиеца, бащиния гостоприемец, добре се грижеха за мен - нещастния - като за потомък. Но щом Троя загива, а също и Хектор, и бащиното огнище е разрушено, а сам той пада посечен от скверния син на Ахил, приятелят бащин погубва заради златото мене - нещастния - и, като ме убива, ме хвърля в морските вълни, за да задържи той сам златото в дома си. И обикновено лежа на брега сред морските вълни, носен от много приливи и отливи, неоплакан, непогребан. Но сега, заради моята мила майка Хекуба бързам, изоставил тялото си, трети ден вече се люшкам; за толкова време клетата ми майка от Троя пристига в тази Херсонеска земя. Всички ахейци с корабите си стоят неподвижни при бреговете на тази тракийска земя. Защото синът на Пелей, Ахил, явил се над гроба си, възпира цялата елинска войска, насочила весла към дома. А той иска моята сестра Поликсена за жертва и дар на гроба си за вземе.

428-430

Поликсена: И брат ми Полидор, който е при конелюбивите траки (да бъде здрав)!

Хекуба: Ако наистина е жив! Но не вярвам: така съм нещастна аз във всичко.

Поликсена: Жив е и, като умреш, очите ти той ще склопи.

681-682

Хекуба: Горко ми, виждам мъртъв сина си Полидор, когото тракиецът спаси в дома си.

709-711

Хор: Но кой го е убил? Можеш ли според съня да кажеш?

Хекуба: Моят, моят гостоприемец, конникът тракиец, при кого-то, като го скри, го остави старият му баща.

765-776

Агамемнон: Нима освен онези си родила и друг син, жено?

Хекуба: Да, но изглежда напразно, тогова, когото виждаш.

Агамемнон: А къде е бил, когато градът загиваше?

Хекуба: Баща му го отпрати, като се боеше да не загине.

Агамемнон: Къде го прати, като го отдели единствен от децата си тогава?

Хекуба: В тази страна, в която беше намерен мъртъв.

Агамемнон: При човека ли, който владее тази страна - Полиместор?

Хекуба: Там беше изпратен, за да пази злощастното злато.

Агамемнон: От чия ръка загина и от каква участ е сполетян?

Хекуба: От чия друга? Гостоприемецът тракиец го погуби.

Агамемнон: Горкият! Нима (онзи) е искал да вземе златото?

Хекуба: Така е, след като научил за нещастието на фригите.

850-863

Агамемнон: Аз жаля теб и твоя син и участта ти, Хекуба, и ръката молеща. И искам заради боговете и заради справедливостта нечестивият чужденец да получи възмездие от теб. Но, ако някак стане ясно, че е за твое благо, не бих искал да изглежда пред войската, че заради Касандра съм замислил това убийство на царя на Тракия. Ето по каква причина ме обхвана смут: Войската смята за привърженик този човек, но ако умре, ще го смята за враг; дори за теб да е приятел той, общо взето във войската това се приема различно. За тези неща помисли. Искам да ти съдействувам и да ти помогна бързо, но трябва предпазливо, та да не би да бъда упрекнат от ахейците.

872-875

Хекуба: Ако ахейците вдигнат шум, или се притекат на помощ на тракиеца, когато получава наказанието си, задръж ги, без да се види, че е заради мен. За другото бъди спокоен! Аз всичко ще направя както трябва.

890-891

Хекуба: (към слугинята) ... А ти, като се доближиш до чужденеца тракиец, кажи му: вика те някогашната царица на Илион, Хекуба.

962-967

Полиместор: А ти, ако ме упрекваш за отсъствието ми, недей. Защото бях в средните земи на Тракия, отсъствувах, когато ти пристигна тук. Като се върнах и вече бях тръгнал от къщи със същата цел, тази твоя слугиня ме срещна и ми разказа разни неща. Като ги чух, дойдох.

1036

Хор: Чухте ли вопъла на тракиеца, дружки?

1047-1048

Хор: Нима хвана тракиеца и надви чужденеца, господарке, и направи точно това, което казваш?

1088-1093

Полиместор: Ах, ох, копиеносци, въоръжени, конни народе на Тракия, вдъхновен от Арес! Ох, ахейци, ох, Атриди, помощ, помощ, викам за помощ: елате, елате, в името на боговете!

1138-1144

Полиместор: Страхувах се да не би, като остане твой враг, това момче да събере (останките) и съгради наново Троя. Ахейците пък, като узнаят, че е жив някой от Приамидите, да не би да вдигнат пак поход към земята на фригите и така отново да опустошават и плячкосват полята на Тракия и да сполети съседите на троянците зло, в каквото сега се мъчихме, царю.

1150-1156

Полиместор: Седнах по средата на ложето, подвил коляно: и много троянски девойки седяха - едни от лявата ми страна, други - от другата, сякаш при приятел; едни пипаха тъканта - едонска изработка - и като я разглеждаха на светлина, хвалеха пеплоса ми, а други като се удивляваха на тракийското ми копие, лишиха ме от двойното ми оръжие.

ПОЛИЕН, Военни хитрости *(откъсът по ИТМ,с. 347)*

VIII 38.

Когато атиняните опустошавали надлъж по Херсонес крайбрежните места, Севт наел две хиляди леко въоръжени гети и тайно им възложил като неприятели да нападат и опожаряват страната и да се нахвърлят срещу тия, които защитавали градските стени. Атиняните, като забелязали това, помислили си, че гетите са неприятели на траките, излезли смело от корабите и се приближили до градските стени. А Севт се втурнал от стените, докато в това време гетите се тъкмели да се наредят в боен ред с атиняните. А като дошли зад гърба на неприятелите и ги обхванали изотзад, погубили ги всичките, като, от една страна, се втурнали към тях траките, а, от друга - гетите.

КСЕНОФОНТ, Гръцка история (*откъсът по ИТМ,с . 97)*

IV 8, 26-27. Тразибул отплувал от Хелеспонта и понеже не намерил никакви противници там, намислил да извърши нещо, което да бъде от полза за отечеството му. И тъй щом узнал, че

Медок, царят на одрисите, и Севт, владетелят на крайбрежието, враждуват помежду си, помирил ги и ги направил приятели и съюзници на атиняните, защото си мислел, че ако станат такива, то и гръцките градове, които се намират в Тракия, биха били повече предани на атиняните. Впрочем, тези градове, пък и ония в Азия били добре настроени към атиняните, тъй като персийският цар бил техен приятел.

ДИОДОР, Историческа библиотека *(откъсите по ИТМ, с.187 сл.)*

XIII 105, 1-4. Когато атинските стратези научили, че спартанците с всичките си сили обсаждат Лампсак, събрали отвсякъде триери и бързо се отправили срещу тях със сто и седемдесет кораба. Но като намерили града превзет, те закарали корабите си на пристан при Егос-Потами. След това всеки ден пътували срещу неприятелите и ги предизвиквали към морско сражение. А тъй като пелопонесците не искали да излязат с флота насреща им, атиняните се намерили в затруднение как да се справят с положението, понеже там не могли повече да изхранват войската си. Тогава Алкивиад отишъл при тях и казал, че тракийските царе Медок и Севт били негови приятели и били съгласни да му дадат голяма войска, ако би искал да воюва със спартанците. За това той поискал от атиняните да вземе участие в главното командуване, като им обещал едно от двете: или да принуди неприятелите да се сражават по море, или в съюз с траките да води война срещу тях по суша. Алкивиад извършил това, защото желаел да направи нещо велико за отечеството си, та поради заслугите му народът да му възвърне старото си благоволение. Атинските стратези обаче, като помислили, от една страна, че те ще понесат укора в случай на неуспех, а от друга страна, че всички ще възприемат комбинациите на Алкивиад, заповядали му бързо да си замине и повече да не се приближава до стената им.

XIV 94, 2. Около това време атиняните избрали за стратег Тразибул и го изпратили с четиридесет триери. Той отплувал за Йония и, след като взел пари от съюзниците си, заминал. А докато пребивавал в Херсонес, убедил тракийските царе Медок и Севт да станат съюзници на Атина.

XV 36, 1-4. През това време в Тракия трибалите, притискани от недостиг на храни, предприели масово поход срещу страната отвъд тяхната граница и си доставяли храни от чуждата земя. Бидейки повече от тридесет хиляди души, те нападнали съседна Тракия и опустошили безпощадно земята на абдерците. Като взели от там голяма плячка, те се завръщали непредпазливо и безредно. Абдерците пък, като повели всичката си войска срещу тях, като се завръщали на групи и безредно, избили повече от две хиляди души. Варварите, разгневени от случилото се, пожелали да си отмъстят на абдерците, и затова нахлули в страната им. Абдерците обаче възгордяни от победата си в по-ранишното сражение и подпомогнати от съседните траки, които им били изпратили помощ, приготвили се за бой с варварите. Завързало се голямо сражение и, понеже траките се отметнали внезапно, абдерците останали сами, били заградени от пълчищата на варварите и почти всички, които участвували в сражението, били избити. Абдерците, сполетени от това голямо нещастие, щели вече да бъдат обсадени, когато атинянинът Хабрий се явил с войската си, отървал абдерците от опасността и изгонил варварите от страната им. А след като оставил в града значителна охрана, сам бил убит от някого с измама.

ДЕМОСТЕН, Против Аристократ *(откъсите по ИТМ, с. 110 сл.)*

XXIII 130-132. Вие знаете несъмнено, атиняни, че Ификрат, ако и да бе удостоен у нас с медна статуя, с угощение в пританеона, с дарове и с други почести, поради които се чувствуваше щастлив, все пак се одързости заради интересите на Котис да влезе в морско сражение с нашите пълководци и тъй предпочете спасението на Котис пред почестите, с които се ползуваше у нас. И ако не бяхте обуздали гнева си в по-голяма мяра, отколкото той бе обуздал дързостта си, нищо не щеше да му попречи да бъде най-нещастен от всички хора. Но все пак Котис, който бе спасен от него и бе получил на дело доказателства за привързаността му, като сметна, че се намира в пълна безопасност, не се постара да му се отблагодари и не ни оказа чрез него някаква услуга, но напротив, поиска дори да му помага в обсадата на останалите наши крепости. А когато Ификрат не поиска да стори това, Котис с варварската си войска и със събраните от него войници и свръх това с Харидем, когото нае за тази цел, нападаше крепостите ви и го постави в такова затруднено положение, че той си отиде оттам и се засели в Антиса, а после в Дрис, понеже смяташе, че не е добре да дойде при вас, щом ви е поставял по-долу от тракиеца и варварина, а не беше и безопасно да остане при него, като знаеше, че той нехае за сигурността му.

XXIII 8-11. Нужно е да кажа и посоча кое обстоятелство е направило сигурно вашето притежание на Херсонес. Това обстоятелство, атиняни, е, че след смъртта на Котис станаха царе на Тракия Берисад, Амадок и Керсеблепт, сиреч трима вместо един. Последицата от това е, че, от една страна, враждуват помежду си, а от друга страна, ви се подмазват и искат да спечелят вашето благоволение. Това положение, атиняни, някои искат да прекратят, като премахнат другите двама царе и предадат цялата власт на Керсеблепт.

102-103. Но вие знаете, че в интерес на нашия град е да не бъдат силни нито тиванците, нито лакедемонците и да имат първите за неприятели фокидците, а вторите - някои други, понеже при това положение е възможно да бъдем най-силни и да живеем в сигурност. Вярвайте, че тъй също е в интереса на нашите съграждани, които обитават Херсонес, да не бъде силен никой от тракийските царе, защото техните разпри и подозрения са най-голямата и най-сигурна защита на Херсонес от всички други.

169-170. Чрез предателство на Смикитион нашият харен Харидем улови Милтокит, който беше през всичкото време благосклонен към вас. Понеже у траките няма обичай да се убиват един друг, той беше убеден, че Милтокит ще бъде спасен, ако бъде отведен при Керсеблепт, и затова го предаде на вашите врагове, кардианците. А те като взеха и него, и сина му, отведоха ги на една лодка в морето. Там заклаха сина му, а самия него удавиха, след като видя как бе заклан сина му. От това всички траки бяха възмутени, а Берисад и Амадок се сдушиха. Атенодор, като видя, че моментът е удобен, сключи съюз с тях и бе готов да воюва. Керсеблепт се уплаши от това и Атенодор му наложи договор, който го принуди да се закълне както пред вас, така и пред царете, че общата власт над Тракия ще бъде разпределена между тримата, а на вас ще възвърне Херсонес.

ДИОДОР, Историческа библиотека *(откъсите по ИТМ, с.192 сл.)*

XVI 34, 4. Когато Керсеблепт, синът на Котис, поради враждата си към Филип и поради приятелството си към атиняните предал на последните градовете в Херсонес, с изключение на Кардия, атинският народ изпратил преселници в тези градове.

XVI 22, 3. Трима царе се съюзили срещу Филип: царете на траките, на пеоните и на илирите. Те били съседи на македоните и гледали с подозрение на засилването на Филип. Но като не били достатъчно силни поотделно, понеже поединично били бити по-рано от него, сметнали, че лесно ще го надвият, ако воюват съвместно. Но докато те събирали войски, Филип се явил срещу тях, както не били още готови, и като ги изплашил, принудил ги да се помирят с македоните.

АТЕНЕЙ, Учени сътрапезници *(откъсите по ИТМ, с. 365 сл.)*

IV 131 а. Анакасандрид, осмивайки в комедията „Протесилай“ сватбения пир на Ификрат, който бил устроен, когато се женел за дъщерята на тракийския цар Котис, казва: „И ако направите, каквото ви заръчвам, ще ви устроим прием с бляскаво пиршество, което не прилича никак на онова на Ификрат в Тракия, ако и да се казва, че то било извънредно пищно. Тогава били постлани на градския площад пурпурни постилки, които достигали чак до северния полюс, и в пиршеството участвували безброй чорлави мъже, маслоядци. Там имало медни котли по-големи от стаи с по дванадесет легла, а сам Котис се бил запретнал, па поднасял чорба в златен съд и, вкусвайки от виното в кратерите, се упил по-напред от тия, които черпел. А Антигенид им свирил на флейта, Аргас пял и Кефисодот от Ахарна им дрънкал на китара и чествували с песни ту в един тон широката Спарта, ту в друг тон седмовратната Тива. Ификрат получил в зестра две стада бели коне, едно стадо кози, един златен щит, една плоска чаша за пиене, един охлювиден пахар, един съд за снежна вода, една делва просо, един дълъг до дванадесет лакти подземен склад от лук и една многокрака хекатомба.“ Това, като се казва, сторил Котис на сватбата на Ификрат. Но много по-пищна и по-славна от нея ще бъде тая на господарските синове. Та кое от споменатите блага липсва в нашия дом?

XII 531 е - 532 а. Теопомп разказва в първата книга от „Историята на Филип“ следното, когато говори за Филип: „На третия ден Филип пристигнал в Онокарсис, място в Тракия с голяма гора, хубаво подредена и приятна за пребиваване, особено през лятото. То било едно от местата, предпочитани от Котис, който от всички тракийски царе се отдавал най-много на удоволствия и разкош. Той обхождал страната си и гдето виждал места сенчести с дървета и с богати води, построявал зали за пиршества. И като посещавал всяко едно от тия места, колкото пъти му се удавало, принасял жертви на боговете и общувал със сановниците си и се чувствувал блажен и щастлив, докато най-сетне дръзвал да богохулствува и да оскърбява Атина.“ Нашият писател разказва по-нататък, че Котис устроил пиршество, като че ли богинята Атина щяла да се омъжи за него, приготвил ѝ брачна стая и очаквал в пияно състояние богинята. Когато му се помрачил вече разсъдъкът, той изпратил един оръженосец да види дали богинята е дошла в брачната стая. А когато той се завърнал и казал, че никой нямало в стаята, убил със стрела и него, и втори друг оръженосец поради същата причина, докато третият се досетил и казал, че богинята отдавна била дошла и го чакала. Този цар, като бил обзет веднъж от ревност към жена си, нарязал я собственоръчно, като почнал от срамните ѝ части.

ВАЛЕРИЙ МАКСИМ, Прочути дела и изречения *(откъсът по ИТМ, с. 255)*

III, 7, 7. От благородна духовитост е проникнато едно прочуто изречение на цар Котис. Щом се научил, че атиняните му дали правата на съгражданин, казал: „И аз ще им дам правата на моето племе.“ Тъй той приравнил Тракия с Атина, та поради размяната на едно такова благоволение да не се счита първата за неравна на втората и да не се смята, че неговият произход е по-долен от тоя на атиняните.

ТРАКИЯ И БАЛКАНИТЕ ПРЕЗ ЕЛИНИСТИЧЕСКАТА ЕПОХА

ПОМПЕЙ ТРОГ *(откъсът по ИТМ, с. 247)*

XI 2,4-10. В началото на царуването си Александър обуздал много разбунтувани племена и потушил някои въстания още в зародиша им. С повишено самочувствие побързал да се отправи към Гърция, гдето по примера на баща си бил свикал в Коринт представителите на гръцките държави и застанал на негово място като техен вожд. Той се заел след това със замислената от баща му война срещу Персия. Както бил зает със своите приготовления, научил, че атиняните и беотийците се отметнали от него и минали на страната на персите, и че подбудителят на това отмятане бил ораторът Демостен, който за това бил подкупен от персите с много злато. Последният уверявал, че цялата македонска войска заедно с царя била унищожена от трибалите, и дори бил довел в народното събрание един свидетел, който твърдял, че сам бил наранен в сражението, в което загинал царят. Слухът за това предизвикал промяна в поведението почти на всички държави; навред македонските гарнизони били обсадени. Разполагайки с подредена и готова за бой войска, Александър се опълчил против това движение и с такава бързина се наложил на Гърция, че гърците, които не подозирали че е пристигнал, не вярвали на собствените си очи като го видели.

АРИАН, Анабазис *(откъсите по ИТМ ,с. 300 сл.)*

I, 1. На пролетта Александър тръгнал към Тракия против трибалите и илирите, за които научил, че кроели бунт: при това мислил, че не бива да иде на такъв дълъг поход, ако не остави тия съседни народи напълно покорени. Александър потеглил от Амфиполис и навлязъл в тая част на Тракия, която се обитава от тъй наречените независими траки, като имал от лявата си страна град Филипи и планината Орбел. Като преминал реката Нест, на десетия ден, както казват, достигнал планината Хемус. Тука, когато възлизал по планината, го пресрещнали из теснините мнозина въоръжени туземци и независимите тракийци: те били заели върха на Хемус, през гдето щяла да мине войската, и се приготвили да ѝ попречат да върви по-нататък. Те събрали коли и ги наредили пред себе си, като искали да ги употребят вместо палисади, за да се сражават от по-високо място в случай, че бъдат притеснени: същевременно мислели при възлеза на неприятеля да търкалят колата от най-стръмните места на планината срещу македонската фаланга. Те били си съставили мнение, че колкото по-гъста бъде фалангата, с която ще се срещнат търколените коли, толкова по-лесно последните ще я пръснат със силата и напора си.

Александър мислел как да премине планината по най-безопасен начин. След като решил, че опасността не може да се избегне - проход на друго място нямало - поръчал на тежко въоръжените: когато се търкалят колите от високо, тия, на които широчината на пътя позволявала да разредят строя си, да се разстъпят, та колите да преминат между тях, а тия, които се намерят на тясно място, да се сближат, да коленичат на земята и да съединят щитовете помежду си, та пуснатите срещу тях коли да минат отгоре бързо, без да им нанесат вреда. И така се получило, както заповядал и предполагал Александър. Едните се разстъпили, а над щитовете на другите колите се търколили, без да причинят голяма вреда: от колите никой не загинал. Сега македоните се одързостили, понеже колите, от които най-много се плашели, не им сторили нищо и с вик нападнали траките. Александър заповядал на стрелците от дясното крило да дойдат пред другата фаланга, понеже там мястото било по-удобно и да стрелят срещу траките, където нападат. А сам взел агемата, хипаспистите и агрианите и ги завел на лявото крило. Стрелците стреляли срещу траките, които се спущали напред и отблъсквали нападението им: тогава се втурнала фалангата и лесно ги изтикала от мястото им, понеже били люде зле облечени и при това лошо въоръжени варвари, тъй че не дочакали Александър, който нападал от лява страна, но захвърлили оръжието си и избягали в планината, кой гдето могъл. От тях паднали около хиляда и петстотин души: живи били уловени малцина, понеже бягали бързо и познавали местността, но жените, които ги следвали, били хванати всички, също и децата и цялата плячка.

2. Александър пратил плячката назад в приморските градове, като я предал на Лисаний и Филот, за да се грижат за нея. А той, след като превалил върха, тръгнал напред през Хемус против трибалите и пристигнал до реката Лигин: тая река отстои от Истър в посока на Хемус на три дни път. Сирм, царят на трибалите, който се бил научил по-рано за Александровия поход, изпратил жените и децата

на трибалите към Истър и им заповядал да преминат в един от островите на реката: името на острова е Певка. В тоя остров били избягали, когато се приближавал Александър и съседните на трибалите траки, пък и сам Сирм побягнал там заедно със своите. Главната маса на трибалите обаче избягала назад към реката, отгдето бил потеглил предния ден Александър.

Като се научил, че трибалите били заминали, той се извърнал назад против тях и ги заварил вече на стан. Така изненадани те се построили покрай гората, която се простирала до реката. И Александър сам повел фалангата, след като я сгъстил: на стрелците и на прашниците заповядал да излязат напред и да хвърлят стрели и камъни против варварите, та дано ги подмамят от гората на открито поле. Трибалите, като попаднали под стрелите и били улучвани, излезли срещу стрелците, за да влязат в ръкопашен бой с тях, понеже те били без щитове. Александър, щом като ги изкарал навън от гората, заповядал на Филот да вземе конницата от Горна Македония и да нападне дясното крило на трибалите, гдето най-много били излезли напред, а на Хераклид и Securityолид заръчал да поведат конниците от Ботиея и Амфиполис против лявото им крило. Фалангата от пехотинци и останалата конница, която наредил пред фалангата, повел сам против неприятелския център. Догдето имало престрелка между двете страни, трибалите не отстъпвали: но щом гъстата фаланга се понесла към тях стремително и конниците ги нападали не вече като хвърляли копия, но ги притискали отвсякъде със самите коне, тогава се обърнали с бяг през гората към реката. В бягството загинали три хиляди души: живи от неприятелите били уловени малцина, понеже пред реката се намирала гъста гора и настъпилата нощ отнела на македоните възможността да ги преследват. Птолемей казва, че от македоните загинали единадесет конници и около четиридесет пехотинци.

3. На третия ден след тая битка Александър пристигнал до река Истър, която е най-голяма от европейските реки и протича през най-много земя и разграничава най-войнствените народи, и то повечето келтски, у които се намират и изворите и от които най-отдалечени са квадите и маркоманите: после идват язигите, част от савроматите, после гетите, които вярват в безсмъртието, после главната част от савроматите: най-после скитите чак на края, гдето се влива в Евксинския Понт с пет устия. Тук Александър намерил дълги кораби, които му дошли от Византион през Евксинския Понт нагоре по реката. Той ги напълнил със стрелци и с тежко въоръжени и отплувал към острова, гдето били избягали трибалите и траките и се опитвал да излезе на острова насила, но варварите го пресрещнали до реката, където и да се доближавали корабите. Корабите били малко и войската в тях не била много. Освен това по-голямата част от острова била стръмна за дебаркиране и течението на реката покрай него - тук тя била стеснена - било бързо, та затруднявало излизането.

Затова Александър отвел корабите и решил да премине Истър и да нападне гетите, които живеели отвъд реката, понеже виждал мнозина от тях събрани на брега на Истър, за да му попречат да я премине, когато поиска това да стори (те били около четири хиляди конници и повече от десет хиляди пехота): освен това явило се у него желанието да отиде отвъд Истър. Сам той се качил на корабите: кожите пък, които им служели за шатри, заповядал да напълнят със слама, също да съберат колкото чунове имало в тая страна (такива имало много, понеже жителите край Истър ги употребяват, за да ловят риба, да се посещават взаимно по реката, а мнозина и за да грабят). И тъй събрал, колкото могло повече, и прекарал с тях толкова войска, колкото било възможно по тоя начин. Числото на преминалите заедно с Александър възлизало на около хиляда и петстотин конници и около четири хиляди пехота.

4. През нощта преминали там, гдето имало гъсти ниви: по тая причина могли да се доближават до брега по-незабелязано. Призори Александър повел през нивите, като заповядал на пехотинците да повалят класовете с наведени копия и тъй да напредват, докато стигнат незасети поля. Конниците ги следвали, докато фалангата вървяла през нивята. Като излезли в необработено място, сам Александър отвел конниците към дясното крило, а на Никанор заповядал да поведе фалангата в каре. Гетите не удържали дори първия напор на конниците: смелостта на Александър им се виждала невероятна, гдето тъй лесно преминал Истър, най-голямата река, в една нощ, без да направи мост през брода: гъстотата на фалангата и силното нападение на конницата им вдъхвали страх. И тъй първом избягали в града, който бил далеч от Истър около една парасанга, но като видели, че Александър, за да не допусне пехотата да бъде заобиколена някъде от скритите в засада гети, водел бързо фалангата покрай реката, а конницата разположил на фронта,

гетите напуснали и лошо укрепения град, като отвели толкова жени и деца, колкото могли да носят конете. Те се оттеглили в пустите места, колкото могли по-далеч от Истър. Александър завзел града и всичката плячка, оставена там от гетите, и я предал на Мелеагър и Филип, за да я отнесат, а сам той, като разрушил града, принесъл жертва на брега на Истър на Зевс Спасител, на Херакъл и на самия Истър, защото го допуснал да мине. Същия ден отвел в стана всички непокътнати.

Тука дошли при Александър пратеници както от другите независими племена, които живеели до Истър, тъй и от Сирм, трибалския цар. Дошли пратеници и от келтите, които живеели до Йонийския залив. Келтите са едри и много си въобразяват. Всички казвали, че дошли да просят приятелството на Александър, и с всички Александър разменил залог за вярност. Келтите попитал от какво се боят най-много, понеже се надявал, че неговото име, като велико, ще да е проникнало и до тях, и още по-нататък, та ще кажат, че най-много се боят от него. Но отговорът на келтите не оправдал очакването му: тъй като те обитавали места мъчно достъпни и отдалечени от Александър и виждали, че той готви поход за други места, казали, че се боят да не се срути над тях небето: те се възхищавали от Александър, но не са пратили при него пратеничество нито поради страх, нито поради интерес. Ала и тях Александър нарекъл приятели, направил ги съюзници и ги изпратил назад, като казал само това, че келтите са пустохвалци.

ДИОДОР, Историческа библиотека *(откъсите по ИТМ, с. 195 сл.)*

XVIII 14, 2-4. Лизимах нападнал областите в Тракия. Той намерил цар Севт, разположен на стан с двайсет хиляди пехотинци и осем хиляди конници, но не се уплашил от голямата му войска, а завързал сражение с варварите, макар да имал всичко пехотинци не повече от четири хиляди и две хиляди конници. Той ги превъзхождал по храброст, но им отстъпвал по количество. Все пак Лизимах водел упорито сражение и, като загубил мнозина от своите и избил много повече от неприятелите, завърнал се в стана си със съмнителна победа. Тогава войските на двете страни били изтеглени от полесражението и се заели с по-големи приготовления за решително сражение.

XXI 11. Траките, като пленили Агатокъл, сина на цар Лизимах, пуснали го да си върви с много подаръци, отчасти понеже искали да си осигурят убежище срещу превратностите на съдбата, отчасти понеже се надявали чрез тази човеколюбива постъпка да си получат обратно земята, която Лизимах им бил отнел. Те не се надявали вече да могат да го победят във войната, тъй като почти всички най-силни царе се разбрали и се съюзили срещу тях.

XXI 12. Когато войската на Лизимах изпаднала в затруднено положение поради недостиг на храна и приятелите му го съветвали да се спаси, както може, изтъквайки, че за войската няма никаква надежда за спасение, той им отговорил, че не е правилно да изостави войската и приятелите си и сам да потърси за себе си позорно спасение. Царят на траките Дромихет посрещнал във всяко отношение приятелски цар Лизимах, който бил пленен, приел го любезно, нарекъл го „татко“ и го отвел със синовете му в града, именуван Хелис. Като била пленена и войската на Лизимах, траките се събрали и гръмко поискали да доведат при тях пленения цар, за да го накажат. Те казвали, че трябва да се даде възможност на войската, която участвувала в опасностите, да реши, как да се постъпи с пленниците. Но Дромихет се обявил против наказанието на царя и обяснил на войниците, че е по-добре да го запазят, защото, ако бъдел погубен, други царе щели да заемат властта на Лизимах, може би по-страшни от него, а ако бъдел запазен, щял да остане с дължимата благодарност към траките за спасението си и те щели да получат обратно, без да се излагат на опасности, крепостите, които по-рано били техни. След като войската се съгласила с него, Дромихет издирил между пленниците приятелите на Лизимах и тези, които обикновено му прислужвали, и ги завел при пленения цар. След това извършил жертвоприношение, поканил на угощение Лизимах заедно с приятелите му и най-близките си люде измежду траките. Той приготвил два дивана за Лизимах и за неговите хора и ги постлал с пленените царски постелки, а за себе си и за своите другари наредил прости дивани, покрити със слама. Също така били приготвени два вида ястия. На тях сложил на сребърна маса голямо изобилие от разнообразни гозби, а на траките скромно приготвени зеленчуци и месо върху проста дъсчена маса. Най-сетне на тях наливал вино в сребърни и златни чаши, а на своите люде - в чаши от рог и дърво, както бил обичаят у гетите. Когато пирът бил в разгара си, той напълнил най-големия рог, обърнал се към Лизимах с обръщението „татко“ и го запитал кое угощение му се струва по-достойно за един цар - македонското или тракийското. А когато Лизимах отговорил, че македонското му се струва по-достойно, той казал: „Защо тогава си оставил такива обичаи и такъв разкошен живот и отгоре на това славното си царство и си пожелал да дойдеш при хора варвари, които живеят скотски живот, и то в една сурова страна, която не ражда облагородени плодове? Какво те е принудило тъй неестествено да доведеш войска в такива места, в които застаналата на открито чуждоземна войска не може да се спаси?“ А когато Лизимах отвърнал на това, че не знаел мъчнотиите на тази война и че занапред ще се опита да му бъде приятел и съюзник и да му се отплати с благодарност, за да не остане назад от тези, които са му сторили добро, Дромихет изслушал благосклонно думите му, получил обратно отнетите му от пълководците на Лизимах крепости, и, като му сложил корона, изпратил го в царството му.

ПОЛИЕН, Военни хитрости *(откъсът по ИТМ, с. 347)*

VII 25. Дромихет бил тракийски цар, а Лизимах македонски. Македонецът воювал срещу Тракия, но тракиецът го надхитрил. Военачалникът му Севт дошъл при Лизимах под предлог, че е беглец и, като спечелил доверието му, тикнал македоните в неудобни места. Там Дромихет ги нападнал, както били измъчвани от глад и жажда, и погубил самия Лизимах и всички, които били с него. А загиналите Лизимахови хора били сто хиляди.

ПОМПЕЙ ТРОГ *(откъсите по ИТМ, с. 247-251)*

XXIV 4. Галите, чието население било тъй многобройно, че земите им не могли да ги поберат, изпратили като че ли по обичая на свещената пролет триста хиляди души да дирят нови места за заселване. От тях заседнала в Италия една част, превзела дори Рим и го опожарила; друга част, упътвана от птици (от всички народи галите са най-вещи в птицегадаенето), проникнала в Илирия и като извършила страшна сеч над варварите, заседнала в Панония. Това сурово, смело и войнствено племе преминало непреодолимите височини на Алпите и недостъпните им поради студа места за пръв път след Херакъл, комуто тъкмо такъв един подвиг осигурил признанието на храбростта му и вярата в безсмъртието му. След като победили панонците, те водили в продължение на много години различни войни със съседните народи и, одързостени от своя успех, се разделили на две групи, от които едната нахлула в Гърция, а другата - в Македония, избивайки цялото население, което им се изпречвало на пътя. Страхът от галите бил толкова голям, че дори царе, без да бъдат нападнати, доброволно откупвали с огромна сума мира. Само македонският цар Птолемей не се уплашил от пристигането им, но подтикнат от фуриите, мъстителки на убийства между близки, отишъл насреща им с шепа хора в безредно състояние, като че ли войни се вършат по-лесно, отколкото престъпления. Той не зачел дори пратениците на дарданите, които му предлагали помощ от двадесет хиляди души и свръх това ги обидил, като казал, че с Македония е свършено, ако тя, след като сама е покорила целия Изток, сега се нуждае от дарданите, за да защити границите си; неговите войници били синове на ония, които под командата на Александър Велики били победили целия свят. Но щом тия думи били съобщени на дарданския цар, той казал, че славното македонско царство щяло в късо време да пропадне, поради безразсъдността на незрелия юноша.

5. Галите, предвождани от Белгий, изпратили пратеници при Птолемей, за да узнаят настроението на македоните и му предложили мир, ако желае да го откупи. Но Птолемей, който се хвалил между своите, че галите искат мир от страх пред войната, се държал не по-малко дръзко и пред пратениците, като им заявил, че мир щял да сключи с тях, само ако му предадат преди това своите вождове като заложници и сдадат оръжието си; той щял да има доверие в тях, само ако се обезоръжат. На разказа на своите пратеници галите се изсмели и отвсякъде почнали да викат, че в късо време щял да почувствува, дали в техен или в негов интерес са му предложили мир. След няколко дена се завързало сражение и македоните били победени и избити. Птолемей, ранен на много места, бил пленен. Галите отрязали главата му, забучили я на копие и я разнасяли по цялото бойно поле, за да внушат страх сред неприятелите. Малцина от македоните се спасили с бягство; останалите били или пленени, или избити. Когато това станало известно в цяла Македония, градовете затворили вратите си и скръб изпълнила страната. Едни оплаквали загубата на синовете си, а други тръпнели за участта на своите градове; те призовали имената на своите царе Александър и Филип, като такива на богове - покровители, и казвали при това, че в царуването им Македония била не само запазена от напаст, но още била победила целия свят. Те ги молели да защитят своето отечество, което чрез славата на подвизите им било приравнено с небето, и да поднесат помощ на нещастните, които лудостта и безразсъдството на цар Птолемей погубвала. При това всеобщо отчаяние Состен, един от македонските първенци, смятайки, че не е сега време да се отправят молби към боговете, събрал младежта, обуздал опиянените от победата гали и защитил Македония от вражеско опустошение. Поради тия услуги на храбреца, въпреки низкия му произход, ако и мнозина знатни да са се стремели към царска власт, той застанал начело на народа. А когато войската го провъзгласила за цар, той накарал войниците да му се закълнат не като на цар, а като на предводител.

6. Между това Брен, предводителят на галите, които нахлули в Гърция, се научил, че сънародниците му, предвождани от Белгий, победили македоните. Недоволен, че след такава победа тъй лесно са изоставили една толкова богата плячка, в която влизали и огромните грабежи от Изтока, събрал една войска от сто и петдесет хиляди пехотинци и петнадесет хиляди конници и нахлул в Македония. Докато опустошавал извънградските места, Состен му се противопоставил начело на обучената македонска войска. Но понеже била малобройна и вече сплашена, тя била лесно победена от многобройния и уверен в своето надмощие неприятел. След като победените македони се затворили вътре в стените на своите градове, Брен като победител безпрепятствено плячкосвал полските места в цяла Македония. После, като му втръснали извънградските грабежи, насочил погледа си към храмовете на безсмъртните богове, като казал на присмех, че боговете са достатъчно богати, за да раздават щедри дарове на хората. И тъй веднага се отправил за Делфи, предпочитайки плячката пред вярата и златото пред нанасяне обида на безсмъртните богове. Той твърдял, че тия, които разпределят благата между хората, сами не се нуждаят от тях. Храмът на Делфийския Аполон е разположен на планината Парнас върху една надвесила се от всички страни скала. Наплївът от хора, които там са се стекли отвред, за да отдадат почит на светостта на това място, е създал един град върху тая скала. Тъй градът и храмът са защитени не от стени, а от пропасти, не от изкуствени, а от естествени съоръжения, та не може да се каже, дали повече трябва да се удивляваме на тия естествени укрепления или на проявеното тук величие на бога. Скалата в своята средна част се отдръпва назад във вид на театър. Поради това и човешкият глас, пък и случайно нададеният звук от тръба, като се поема и отеква от извивките на скалата, обикновено се долавя няколко пъти и надвишава първоначалната си сила. Тия, които не знаят причината за това явление, се проникват от религиозен трепет или остават изумени от учудване. В тая извивка на скалата, почти към средата на планинската издатина, има една тясна равнина и в нея има един дълбок отвор в земята, отдето излизат предсказанията и отгдето духа един студен лъх, който, изтласкван нагоре от някаква сила, като тая на вятъра, размътва душата на гадателките и, проникнати от бога, ги заставя да дават отговори на ония, които се допитват до тях. Там се виждат многобройни и богати дарове на царе и народи. Със своето великолепие те свидетелствуват и за отговорите на бога, и за признателността на тия, които са ги получили.

7. Брен, като имал пред погледа си храма, дълго обмислял дали веднага да предприеме нападение или да предостави нощта на действително уморените войници, за да си възстановят силите. Вождовете на енианците и тесалийците, които се били присъединили към него, за да споделят плячката, настоявали да се предприеме веднага нападение, докато неприятелите още не били готови и страхът от пристигането му бил още пресен; през нощта смелостта на неприятеля щяла да се възвърне, може би и помощ могла да им дойде, пък и пътищата, които още били открити, щели вече да бъдат препречени. Но тълпата от гали, щом след дълги лишения попаднала в поле, изпълнено с вино и всякакъв вид провизии, се зарадвала на това изобилие като на победа, разпръснала се из полето, изоставила строя и сновала нагоре-надолу, за да изземе всичко, като че ли били вече победители. Тъй делфийците спечелили време. Впрочем при първата вест за приближаването на галите оракулите забранили на земеделците да си приберат от полските имоти жътвата и виното. Каква полза е имало от тая забрана се разбрало, когато изобилието на вино и на всякакъв вид провизии, изоставени на полето, се превърнало в пречка по пътя на галите, която дала възможност на съседите на делфийците да дойдат на помощ. И тъй делфийците, засилени с тая помощ, привършили работата по отбраната си, преди да се върнат отново в строя галите, които се били отдали на виното като плячка. Брен имал шестдесет и пет хиляди пехотинци, които подбрал от цялата войска, а делфийците и съюзниците им наброявали само четири хиляди войници. Презирайки малочислеността им, Брен, за да въодушеви своите хората, посочвал на всички изобилието на плячка, като твърдял, че тия статуи, тия квадриги, чийто огромен брой личал отдалече, са излети от плътно злато и че тяхната тежест било по-голяма отколкото изглеждала.

8. Възбудени от това твърдение и неизтрезнели от вчерашното пиене, галите, без да мислят за опасностите, на които се излагат, се втурнали в сражение. Делфийците, напротив, осланяйки се повече на бога, отколкото на силите си, се противопоставили на неприятелите презрително и от върха на планината, на който те се опитвали да възлезат, ги прекатурвали отчасти с камъни, отчасти с оръжие. В разгара на сражението внезапно жреците от всички храмове, същевременно и прорицателките с разпуснати коси, надянали своите украси и повезки, се втурнали в първата редица на бойците, както били обхванати от религиозен трепет и били изпаднали в изстъпление. Те се провикнали, че богът е дошъл, че го видели да се спуща в храма през полуотворения му покрив, че докато всички коленопреклонно умолявали бога да им помогне, един юноша със свръхчовешка хубост се мернал пред очите им, че от съседните два храма на Диана и Минерва му се притекли като другари две въоръжени девици. Те добавили, че не само видели това с очите си, но са чули и съскането на лъка и звука на оръжието. Затова трябвало, понеже боговете стоят пред тях, да не се колебаят да разбият неприятеля и ги заричали с най-големи заклинания да се присъединят към боговете като съюзници с тяхната победа. Възпламенени от тия думи, всички се надпреварвали да се втурнат в сражението. Но и самите бойци скоро почувствували присъствието на бога. Последвалото земетресение откъртило една част от планината и я повалило върху галската войска и най-гъстите им боеви редици се разкъсали изпонаранени и се провалили. След това се развихрила буря; градушката и студът довършили ранените. Самият вожд Брен, като не могъл да понесе болките от раните си, турил край на живота си с един удар на меча си. След като такова наказание претърпели виновниците за тая война, друг един от галските вождове напуснал в усилен ход Гърция, заедно с десет хиляди ранени; но съдбата не била по-милостива и към тези бегълци; винаги в тревога, те не прекарали нито една нощ в подслон и нито един ден без мъка и опасност. Продължителните дъждове, втвърденият от студа сняг, гладът, умората и свръх това най-голямото зло, недоспиването, доунищожили жалките останки от тази нещастна войска. Дори племената и народите, през които им минавал пътят, ги преследвали като плячка. Тъй се случило, че от такава голяма войска, която малко преди това, осланяйки се на силите си, се отнасяла с презрение дори към боговете, не се запазил нито един боец, за да извика пред нас някак спомена за такова ужасно поражение.

XXV 1. Мирът между двамата царе Антигон и Антиох бил възстановен. Но срещу Антигон, който след това се върнал в Македония, внезапно се надигнал един нов неприятел. Галите именно, които били оставени от вожда Брен при заминаването му в Гърция да пазят границите на страната си, за да не изглежда, че само те стоят в бездействие, въоръжили петнадесет хиляди пехотинци и три хиляди конници. Като разбили пълчищата на гетите и трибалите и се надвесили над Македония, изпратили при царя пратеници, които да му предложат да си откупи мира и същевременно да огледат стана му. Антигон ги поканил на един разкошен обяд, който съответствувал на великолепието на един цар. Удивени от гледката на голямото количество злато и сребро и развълнувани от мисълта, че то представлява обилна плячка, галите се завърнали по-враждебно настроени отколкото, когато дошли. Царят, за да ги сплаши, бил заповядал също да покажат на тия варвари като нещо необикновено за тях слоновете му, а и корабите, натоварени с войски, без да подозира, че показвайки своята мощ, вместо да ги сплаши, всъщност възбужда у тях желанието да турнат ръка на тази богата плячка. И тъй, щом пратениците се върнали, преувеличили всичко, което видели; изтъкнали същевременно и богатството на царя и нехайността му, като казали, че станът му бил пълен със злато и сребро, но незащитен нито с насип, нито с ров и че там всяко военно занимание е занемарено, като че ли богатството представлявало достатъчна защита и като че ли желязото му се показвало ненужно, понеже разполагал със злато.

2. От тоя разказ духовете на алчното племе били възбудени за плячка; притурил се все пак и примерът на Белгий, който не преди много време погубил македонската войска заедно с царя им. И тъй по общо съгласие нападнали през нощта стана на царя. Но той, предчувствувайки тази буря, един ден преди това дал заповед на войниците си да отнесат всичко в близката гора и там да останат скрити, без да издават какъвто и да е шум. Станът останал неразрушен, само защото бил изоставен. Понеже галите го заварили празен, и лишен не само от защитници, но и от стража, сметнали, че в случая не може да се говори за бягство, а за някаква примка и дълго време се бояли да влязат в него. Най-сетне те го завзели, без да засегнат и докоснат окопите му, като по-скоро го претърсвали, отколкото ограбвали. След като взели все пак това, което намерили в стана, отправили се към пристанището. Там, докато ограбвали корабите, без да се боят от някаква изненада, били избити от гребците и от тая част на войската, която била забегнала там заедно с жените и децата. Голяма била сечта, на която се изложили галите, и мълвата за тая победа осигурила на Антигон мир не само от страна на галите, но също и от страна на съседните варвари. Впрочем в онова време галският народ се бил толкова много разплодил, че като някакъв рояк изпълнил цяла Азия. Царете на Изтока не са водели по-сетне никаква война, без да са си служели с наемна галска войска, пък и тия, които били изгонени от царството си, прибягвали пак до галите, за да си го възвърнат. Такъв голям страх внушавали галите и толкова бил сигурен успехът на оръжието им, та никой не вярвал, че може да запази своята мощ или да си я възвърне, ако я загуби, без тяхната храброст. Повикани на помощ от витинския цар, като спечелили победата, разделили с него царството му, и тая област, която им се припаднала, нарекли Галогърция.

ПОЛИБИЙ, Всеобща история *(откъсите по ИТМ, с. 137 сл.)*

IV 45. Византийците водят непрекъсната и трудна война с траките, тъй като последните обкръжават територията на Византион, а тя се простира от едното до другото море. Наистина византийците са били винаги добре въоръжени и са побеждавали варварите, но въпреки това те не са смогнали досега да сложат веднъж завинаги край на войната, защото в Тракия има много племена и много владетели. Победят ли едного от тях, тутакси на негово място се появяват трима още по-силни от първия. Византийците не постигат нищо с отстъпки, с плащане на данъци и с договори, защото направят ли някому някаква отстъпка, те си навличат тъкмо заради това пет пъти повече врагове. Ето защо те се намират в състояние на трудна война. А има ли нещо по-опасно от войната със съседи, особено когато те са варвари? Но византийците, които изцяло са отдадени на борбата с тези опасности откъм сушата, търпят освен всички други бедствия, които съпровождат войната, и танталови мъки, според думите на поета. Те владеят извънредно плодородна земя и, като я обработват, тя ги дарява с изобилни и превъзходни плодове, но варварите се появяват и унищожават една част от тях, а другата събират и отнасят със себе си. Тогава, като оставим настрана положения труд и направените разходи,самата гледка, която представляват унищожените прекрасни плодове, опечалява дълбоко византийците. И въпреки всичко това те понасяли по навик войната с траките и запазили лоялно първоначалните си отношения с останалите гърци. Положението на византийците се влошило извънредно много, когато на всичко отгоре се прибавили и галатите под предводителството на Комонторий.

IV 46. Тези галати напуснали родината си заедно с ония, които били предвождани от Брен. След като успели да се отърват от опасността, на която се изложили в Делфи, те отишли на Хелеспонта, но не се прехвърлили в Мала Азия, а останали там, защото околностите на Византион много им допаднали. След това те сразили траките и, като превърнали града Тиле в столица на своето царство, поставили византийците в крайно опасно положение. При първите нападения на келтите през време на царуването на първия им цар Комонторий, византийците се отървали посредством откупи, като им плащали по три, по пет, а понякога и по десет златни статера, за да не опустошават земята им. Накрая те били заставени да плащат на келтите по осемдесет таланта ежегодно и това продължило дори до царуването на цар Кавар, когато именно царството на келтите било разгромено и цялото племе затрито от траките, които на свой ред станали господари на византийците. Изпаднали в едно такова положение и измъчвани от тежките данъци, византийците изпратили отначало пратеници в различните съседни градове с молба за помощ и подкрепа в бедственото

положение, в което се намирали. Тъй като обаче елините не обърнали особено внимание на молбите им, византийците се принудили да наложат мито на корабите, които влизали в Понта.

VI 52. Царят на галатите Кавар дошъл пред Византион. Той положил голямо старание да прекрати войната и Прусий, и византийците се вслушали в желанието му.

VIII 22. Царят на тракийските галати Кавар, който бил по природа наистина царствен и великодушен, предоставял голяма сигурност на търговците, които идвали в Понта, а на византийците оказал големи услуги във войните им с траките и витинците.

нахлувания, а контрол надвладе. Тъй като тези [illegible] се обър[illegible] вали, особено вниманието на моментите им, византийците се прому[illegible] чели да [illegible] на войните, които водели в Плиска.

VII 52. Царят на [illegible] Кавар дошъл пред Византия. Той поискал [illegible] за [illegible] на Пресиан и византийците се оттеглили в селището му.

VIII 72. Царят на [illegible] Казар, който бил на [illegible] и [illegible], [illegible] които [illegible] в Плиска, а на византийците оказал голяма услуга на войните им срещу арабите и [illegible].

БИТ И ВОЕННО ДЕЛО

ХЕРОДОТ, Истории *(откъсите по ИТМ, с. 23 сл.)*

V 3. Тракийският народ след индийския е най-голям от всички народи. Ако той се управляваше от един господар и беше единодушен, той би бил, по мое мнение, непобедим и много по-силен от всички народи. Но това не е възможно и надали може да стане някога; и затова са слаби. Траките носят много имена, всяко племе според страната си; но всички те имат приблизително еднакви обичаи във всяко отношение, с изключение на гетите, травсите и траките, които живеят над крестоните.

4. Това, що вършат гетите, които вярват в своето безсмъртие, казах по-рано. Травсите постъпват във всичко друго като останалите траки; само при раждане и смърт вършат следното: сродниците насядват около новородения и го оплакват, че толкова много злини трябва да изтърпи, щом веднъж се е родил, и при това изреждат всички човешки патила; умрелия пък погребват в земята с радост и веселие, като изброяват, от колко злини се е отървал, и изтъкват пълното му блаженство.

5. Тия, които живеят над крестоните, постъпват така: всеки има много жени; когато някой умре става голям спор между жените му, пък и приятелите му полагат големи усилия да узнаят коя от жените му е била най-любима. И тази, на която се признае тази чест, тържествено се занася от мъже и жени на гроба, където се принася в жертва от най-близкия си роднина, и след това се погребва заедно с мъжа си. Останалите пък жени скърбят твърде много, защото това е за тях най-голям позор.

6. Останалите траки имат следните обичаи: те продават децата си в робство на чужбина; девиците не ги пазят, ами ги оставят да се сношават с мъжете по свой избор; напротив, омъжените жени пазят строго; те си купуват жените от родителите им срещу много пари. Да бъдеш нашарен с белези, се счита за благородно; който няма белези не е благороден. Да стоиш празен, това се смята най-хубаво, да обработваш земята – най-безчестно, да живееш от война и грабеж – най-хубаво. Това са най-забележителните им обичаи.

8. Богатите се погребват така: трупа държат изложен три дни наред; колят разни жертвени животни и се угощават, като най-напред оплакват умрелия; след това го погребват, като го изгарят или просто го заравят в земята. После издигат могила и устройват разни състезателни игри, при това най-големи награди се определят за единоборството според значението му. Такова е погребението у траките.

12. Следната случка възбудила у Дарий силно желание да заповяда на Мегабаз да покори пеоните и да ги пресели от Европа в Азия. Когато Дарий преминал в Азия, двама пеони, Пигрет и Мантиес, желаейки да станат владетели на пеоните, дошли в Сарди заедно със сестра си, едра и хубава жена. Те извардили момента, когато Дарий отседнал край лидийската столица, за да съди и направили следното: накичили сестра си, колкото могли най-хубаво, и я пратили със съд на главата за вода; при това тя водела кон, вързан за ръката, и прела лен. Когато жената минавала край това място, привлякла вниманието на Дарий, защото това що вършела, не било обичай нито у персийските, нито у лидийските, нито изобщо у другите азиатски жени. И тъй, като забелязал това, Дарий пратил някои от телохранителите си да проследят жената, какво ще прави с коня. Те я проследили. Когато дошла при реката, тя напоила коня, след това напълнила съда с вода и се върнала по същия път, като носела на главата си вода, водела коня с ръка и въртяла вретеното.

13. Учуден от разказа на съгледвачите и от това, което сам видял, Дарий заповядал да доведат жената. Когато я довели, явили се братята ѝ, които някъде отблизо наблюдавали станалото.На въпроса на Дарий, от где е, юношите отговорили че са пеони, а жената е тяхна сестра. Дарий попитал, какви са тези пеони, къде живеят и за какво са дошли в Сарди. Те му казали, че са дошли да му се покорят доброволно, че Пеония е разположена при река Стримон, която не е далеч от Хелеспонта, и че са потомци на тевкрите от Троя. Всичко това те му разказали, а той попитал дали всички жени там са така работни. Те радостно му отговорили, че са такива, защото тъкмо за това уредили тая работа.

16. Тези, които живеели около планината Пангей и на езерото Прасиада, не били изобщо покорени от Мегабаз. Той се опитал наистина да изгони и тия, които живеели в самото езеро по следния начин: в средата на езерото стоят свързани скели върху високи колове: към тях води от сушата само един мост. Коловете, върху които стоят скелите, в старо време били поставяни от гражданите задружно, но след това определили да се поставят така: всеки, който се жени, донася за всяка жена по три кола от планината, която се

казва Орбел, и ги поставят в езерото; всеки обаче води по много жени. Там живеят по следния начин: всеки има върху скелята една колиба, в която живее, и един капак, който води през скелята долу в езерото. Малките деца връзват за крака с въже, от страх да не се търкулнат долу. На конете си и на добитъка си дават за храна риба; тя се въди в такова голямо количество, че ако някой отвори капака, спусне с въже празна кошница и след малко я изтегли, тя е вече пълна с риба. Риба има два вида: едната наричат папракс, другата тилон.

ОВИДИЙ, Тъгите *(откъсите по ИТМ, с. 176)*

V 7, 9-22, 39-50. ... Населението на крайбрежието, ако и да представлява смесица от гърци и гети, получава своя облик от недоусмирените гети. Много по-често се виждат по пътищата сармати и гети да отиват и да се връщат на коне. Между тях няма нито един, който да не носи тул и лък и смъртоносни стрели, напоени със змийска отрова. Гласът им е див, изражението на лицето - свирепо, сякаш имат пред себе си самия Марс. Никога ръка не се е допирала до косите им, нито е бръснала техните бради. Десницата бързо нанася удари и забива ножа, който всеки варварин носи опасан на кръста.(...) Ако наблюдавам местността, виждам пред себе си неприветлива местност, от която не може да има нищо по-тъжно в целия свят; ако ли наблюдавам людете, откривам, че те тук едва са достойни за това име - те са по-диви и по-свирепи, отколкото вълците. Те не се боят от законите, но дават преднина на силата пред справедливостта: правото лежи повалено от техния войнствен меч. Големите студове те посрещат с кожуси и шалвари; страшните им лица са покрити с дълги коси. Тук-там в езика им се срещат следи от гръцки, но и те вече са добили варварски облик от гетското им произношение. Няма нито един човек сред този народ, който случайно да може да каже на латински език каквато и да е обикновена дума.

ДИОДОР, Историческа библиотека *(откъсите по ИТМ, с. 200 сл.)*

XXXIII frg. 14. Тракийският цар Диеглис, като получил царската власт и работите му неочаквано се наредили щастливо, не управлявал поданиците си като приятели и съюзници, но властвувал над тях жестоко като над купени роби или пленени неприятели. Той убил по позорен начин голям брой отлични траки, а не малък брой изтезавал и подлагал на издевателства. Не оставил нито женска, нито детска красота незасегната, нито скъпоценни имоти - неотнети, и цялата си държава изпълнил с безчинства. Той ограбвал и съседните гръцки градове и от пленените едни изтезавал, а други наказвал със страшни и необикновени мъчения. Като завладял град Лизимахия, който бил подвластен на Атал, той го опожарил, а от пленниците избрал най-знатните и приложил спрямо тях особени и необикновени наказания. На децата отсичал ръцете, краката и главите и ги окачвал на вратовете на родителите им, за да ги носят. На мъжете и жените разменял отсечените членове един с други. На някои отрязвал ръцете и разсичал тялото откъм гърба, а понякога карал да носят отсечените части, натъкнати на копия, та по жестокост далеч надминавал самия Фаларис и касандрийския тиранин Аполодор. Като се оставят настрана другите му убийства, само от един случай би могло да се заключи за прекомерната му жестокост. Когато празнувал сватба по някакъв стар тракийски обичай, уловил както пътували двама млади гърци от Аталовото царство. Те били братя, които се отличавали с хубостта си. На единия брадата била набола, а другият току-що догонвал тази възраст. Диеглис увенчал двамата по обичая на жертвените животни и ги въвел в двореца си. Той проснал надлъж по-младия, за да го разсече по средата с помощта на прислужниците си, и извикал, че не трябва да си служат частните лица и царете с еднакви жертвени животни. А когато по-възрастният брат плачел и проявявал братската си обич, като подлагал себе си под меча, Диеглис заповядал на прислужниците си и него да проснат надлъж. Удвоявайки жестокостта си, улучил и двамата с един удар, докато зрителите възхвалявали с пеан похватността му. Той извършил и много други безчинства.

XXXIII frg. 15. Атал, като чувал, че Диеглис бил мразен от поданиците си поради користолюбието си и прекомерната си жестокост, заел се усърдно да върши точно обратното. Затова освобождавал човеколюбиво пленените траки и тъй спечелил много разгласители за собственото си милосърдие. Но Диеглис узнал това и подложил на страшни издевателства и необикновени наказания заложниците на тези, които го напускали. Някои от тях били невръстни и безпомощни деца. На едни от тях били насичани телата на посоки, а на други били отрязвани главите, ръцете и краката. Виждали се също не малко жени с разголени тела за гавра, тъй като били обречени на смъртни наказания, също и всякакъв вид позорни дела извършвани от безчовечните варвари. Тия деяния показвали безсрамната им жестокост, а у мнозина зрители и у тези, които имали чувство за човещина, те предизвиквали съжаление към нещастниците.

XXXIV-XXXV frg. 12. Зибелмий, синът на Диеглис, следвайки усърдно бащината си кръвожадност и хранейки омраза към траките поради това, което те били сторили на баща му, достигнал до такава жестокост и безчинство, че избивал с цялото семейство тези, на които бил разгневен. За обикновени провинения едни разсичал на части, други разпъвал на кръст, а трети живи изгарял. Той посичал децата пред очите на родителите им и дори в техните обятия и насечените им части поднасял на близките им, като подновявал онези стари угощения на Терей и Тиест. Най-сетне траките уловили Зибелмий. Обаче било почти невъзможно да го накажат поотделно за всяко негово деяние. Та как би могло едно тяло да понесе безчинствата, сторени спрямо цял народ? Все пак те се надпреварвали по възможност да изложат тялото му на всякакъв вид гавра и отмъщение.

РЕЛИГИЯ И ИДЕОЛОГИЯ

ПАВЗАНИЙ, Описание на Елада *(откъсът по ИТМ, с. 313 сл.)*

IX 30, 4-12. Телета е изобразена застанала до тракиеца Орфей, около когото са изобразени от камък и мед зверове, които слушат певеца. Гърците вярват както в много и различни несъществуващи неща, тъй и в това, че Орфей бил син на Калиопа и то на музата, а не на Пиеровата дъщеря; че зверовете, привличани от песните му, отивали при него; че бил слязъл жив в Ада, за да измоли жена си от подземните богове. По мое мнение Орфей е превъзхождал с устройството на песните си своите предходници и придобил голямо влияние, понеже вярвали, че е открил божиите мистерии, очищенията от нечестиви дела, лекарствата за болести и омилостивяването на божия гняв. Разказват, че жените на траките решили да го убият, понеже бил придумал мъжете им да го съпровождат в скитанията му, но поради страх от мъжете си, не се осмелявали да сторят това. Обаче, когато се напили с вино, извършили дръзкото дело и оттогава у мъжете им останал обичаят пияни да се втурват в сражение. Някои обаче разказват, че Орфей умрял ударен от божи гръм, а бил ударен от гръм заради думите, на които учил в мистериите хората (те по-рано не знаели тези думи). А ,от друга страна, се разказва, че когато жена му умряла преди него, той отишъл при Аорнон в Теспротската земя заради нея, понеже там имало някога прорицалище, гдето призовавали умрелите.Орфей мислил, че душата на Евридика ще го последва, но се излъгал. Щом се завърнал от там се самоубил от скръб. Траките разказват, че славеите, които имат гнезда върху гроба на Орфей, пеели някак по-сладко и по-мощно. А тези македони, които обитават земята под планината Пиерия и града Дион, разправят, че Орфей бил убит там от жените. Когато се върви по пътя от Дион за планината и се изминат двадесет стадия, вдясно се попада на една колона с каменна урна отгоре, която, както твърдят местните жители, съдържа костите на Орфей. Там тече и една река Хеликон. Течението ѝ изчезва под земята, като се изминат около седемдесет и пет стадии. На разстояние най-много двадесет и два стадии от там, водата отново излиза и Хеликон под името Бафира се влива като плавателна река в морето. Диастите казват, че тази река е текла отначало винаги на повърхността на земята, но когато жените, които убили Орфей, поискали да се измият от кръвта, тази река потънала в земята, за да се достави вода за очищение от убийството. Аз чух в Лариса и друг разказ. При Олимп и то там, където планината е обърната към Македония, имало град Либетра и недалеч от града се намирал паметникът на Орфей. До жителите на Либетра дошло едно Дионисово предсказание от Тракия, че когато слънцето види костите на Орфея тогава градът Либетра ще загине от свиня. Гражданите не обърнали голямо внимание на предсказанието, понеже мислели, че не ще има и някакъв друг звяр, толкова голям и силен, че да превземе техния град, а пък свинята има повече дързост, отколкото сила. Но по божие решение случило им се следното. Един овчар се облегнал на Орфеевия гроб на пладне и заспал и като спал, прихванало го да пее песни от Орфеевите и то със своя силен и приятен глас. Най-близките там обитатели и орачи почнали да напущат работата си и да се събират при овчаря, както пеел насън и по едно време, както се блъскали и препирали кой да бъде по-близко до овчаря, обърнали колоната. Урната паднала и се счупила, а слънцето зърнало каквото било останало от костите на Орфея. Веднага през настъпилата нощ бог излял много дъжд от небето и тогава река Сюс - измежду потоците около Олимп се намира и Сюс - съборила стените на Либетра, разрушила божиите храмове и човешките жилища, издавила хората и всички животни в града. След като либетрийците вече загинали, македоните от Дион занесли тогава, според разказа на гостенина от Лариса, костите на Орфей в своя град. Всеки, който се е занимавал доста с поезия, знае съществуващите химни за Орфей, както по отделно съвсем кратко, така и изцяло, понеже тяхното число не е голямо. Ликомидите ги знаят и пеят при мистериите. По устройство химните на Орфей биха могли да се поставят на второ място след Омировите, а в изразяване на почит към бога, те дори ги надминават.

КОНОН *(откъсите по ИТМ, с. 232 сл.)*

В четиридесет и петия откъс се разказва, че Орфей, синът на Ойагър и на Калиопа, една от музите, царувал над македоните и над Одриската земя, а се занимавал с музика и предимно с пеене под съпровод на лира. И с това се нравел особено на народа, тъй като траките и македоните обичат музиката. Прославил се, че бил слязъл в Ада от любов към жена си Евридика и че омаял с песните си Плутон и Персефона, та получил в дар жена си. Но той не се наслаждавал на възкръсналата красота, понеже забравил поръчките относно нея. А тъй умеел да омайва и омагьосва с песните си, че дори зверовете и хищните птици, та и дърветата, и камъните го следвали с удоволствие. Той умрял, като бил разкъсан от тракийските и македонските жени, защото не им позволил да вземат участие в оргиите, а може би и поради други причини. Понеже нямал щастие с жена си, казват че той намразил целия женски род. В определени дни множество въоръжени траки и македони дохождали в Либетра, гдето се събирали в голяма и добре направена за мистерии постройка. Винаги, когато влизали там да празнуват оргиите, те оставяли оръжието си пред вратите. Жените издебнали този момент, грабнали оръжията от яд, загдето не били уважавани, и погубили тези, които им попаднали, а от Орфей къс по къс хвърляли тук-таме в морето. А когато страната била опустошавана от глад, тъй като жените не били наказани, те се замолили да се спре страшната напаст и получили предсказание, че ще се освободят от злото, ако намерят и погребат главата на Орфея. Едва я намерили с помощта на един рибар при устието на река Мелет. Главата и тогава пеела и не била никак пострадала от морето, нито по нея личели обезобразяванията, каквито нанасят богините на човешката смърт. Тя била свежа и все още след толкова време била изпълнена с още жива кръв. И тъй, те я взели и погребали под една голяма могила, която оградили със свещен двор. Известно време това място било хероон, а по-късно се наложило като светилище. Почита се с жертвоприношение и с каквото друго се тачат боговете, но за жени е съвършено недостъпно.

На първо място се разказва как Мидас стигнал до голямо богатство, като намерил съкровище, и как царувал над бригите с голямо умение, като слушал на планината Пиерия поученията на Орфей. После се разправя, как при царуването му Силенът бил забелязан на планината Бремион, под която живеел многоброен народ, и как животното, което си било променило външността като човек, било доведено до него. Най-сетне се описва как всичко се превръщало за Мидас в злато, дори сложеното му за храна и как поради това той склонил поданиците си да преминат от Европа през Хелеспонта и ги заселил отвъд Мизия, като с малка промяна на името се преименували от бриги на фриги. Понеже Мидас имал мнозина, които му съобщавали какво се говорело и вършело от поданиците му, прекарал царуването си без заговори и достигнал до старост. Поради това се казвало, че има дълги уши. Не след дълго мълвата преиначила дългите уши на магарешки и това, което се казвало отначало на шега, се повярвало, че е действителност.

ХЕРОДОТ, Истории *(откъсите по ИТМ, с. 20 сл.)*

IV 94. За безсмъртието си те така мислят: не вярват, че умират, но мислят, че починалият отива при бога Залмоксис. Едни от тях го наричат още Гебелеизис. Всеки пет години избират с жребий измежду си едного, когото пращат пратеник при Залмоксис и му поръчват това, от което всеки път се нуждаят. Изпращат го по следния начин: неколцина от тях, отредени за това, държат три копия, други пък улавят пратеника за краката и ръцете, размахват го във въздуха и го хвърлят върху копията; ако умре проboден от тях, вярват, че богът е благосклонен; ако не умре, те обвиняват пратеника, и казват, че е лош човек; след това пращат другиго; поръчки му дават докато е още жив. Същите тия траки хвърлят стрели нагоре към небето срещу гърма и светкавицата и заплашват бога, вярвайки че няма друг бог освен техния.

95. Както се научавам от гърците, които живеят по Хелеспонта и на Понта, тоя Залмоксис бил роб в Самос, и то на Питагор, сина на Мнесарх. След като бил освободен, спечелил си много богатство, с което се върнал у дома си. Понеже траките живеели зле и били глупавички, тоя Залмоксис, който познавал йонийския начин на живеене и по-изтънчени нрави, отколкото тракийските, тъй като общувал с елините и с Питагор, един от първите гръцки мъдреци, си съградил зала, в която приемал на гости първите граждани, угощавал ги и ги учил, че нито той сам, нито сътрапезниците му, нито потомците им ще умрат някога, но ще отидат на едно място, гдето ще живеят вечно и ще имат всички блага. Догдето вършел и говорел това, накарал да му направят подземно жилище и, когато било готово, изчезнал за траките и слязъл долу в подземното си жилище, гдето прекарал три години. А те тъгували за него и го оплаквали като умрял. Но на четвъртата година той отново се явил между тях и така те повярвали в това, което им говорил.

96. Това направил, както казват. Аз пък относно подземното жилище не искам да не вярвам, но не мога и много да вярвам. Мисля, че тоя Залмоксис е живял много години преди Питагор. Дали е съществувал някой човек Залмоксис или той е някое местно божество у гетите, няма да разискваме.

V 7. От боговете почитат само Арес, Дионис и Артемида. Отделно от народа царете почитат Хермес повече от всички богове, кълнат се само в неговото име и изкарват от него своя произход.

ХЕЛАНИК, Варварски обичаи *(откъсът по ИТТ)*

Фр. 73

Фотий, Свидас: Залмоксис: скит, който след като бил роб на Питагор, според Херодот в четвърта книга, се върнал и поучавал, че душата му е безсмъртна. Мнасей смята, че Кронос е бил почитан у гетите и се наричал Залмоксис. Хеланик казва във „Варварски обичаи“, че като се елинизирал, той научил гетите в Тракия на мистерии и твърдял, че нито сам щял да умре, нито тези, които са с него, а ще имат всички добрини. Докато учел това, си градял подземно жилище. След това веднага изчезнал измежду траките и живеел в него. А гетите жалели по него. На четвъртата година обаче той отново се появил и траките му повярвали във всичко. Някои казват, че Залмоксис бил роб на Питагор, син на Мнесарх от Самос, и след като бил освободен, измислил тези неща. Но на мене ми се струва, че Залмоксис живял много преди Питагор. И теризите, и кробизите обезсмъртяват и казват, че умрелите отиват при Залмоксис и пак ще се върнат. Те винаги смятат, че това е истина. Принасят жертви и устройват угощения, понеже покойникът щял да се върне.

АПОЛОДОР, Библиотека *(откъсът по ИТМ, с. 361)*

III 193-195. Пандион се оженил за Зевксипа, сестра на майка му, и тя родила дъщерите Прокна и Филомела и синовете близнаци Еретей и Бутес. Когато избухнала война между него и Лабдак заради границата на земята му, повикал на помощ от Тракия Терей, сина на Арес, и като спечелил с негова помощ войната, дал му за жена дъщеря си Прокна. Тя му родила син Итис, но Терей се влюбил във Филомела и я изнасилил, като казал, че Прокна била умряла, която той бил скрил в имениятa си. Той се оженил повторно за Филомела, събрал се с нея и ѝ отрязал езика. Но тя втъкнала в една дреха букви, чрез които издала на Прокна нещастията си. След като Прокна издирила сестра си, убила сина си Итис и, като го сготвила, сложила го за обяд на неподозиращия това Терей и избягала веднага със сестра си. А Терей, като узнал истината, грабнал една брадва и почнал да ги преследва. Като били настигнати във Фокийската Давлида, помолили се на боговете да ги превърнат в птици. Прокна станала славей, а Филомела лястовица. И Терей се превърнал в птица и станал папуняк.

СТРАБОН, География *(откъсите по ИТМ, с. 220 сл.)*

X 3, 16. На малоазийските празници приличат Котитиите и Бендидиите, празнувани от траките, от които произлезли и орфическите празници. За богинята Котис у едоните и за нейните музикални инструменти Есхил говори с тия думи: „Свещената Котис у едоните, които имат планински инструменти“, след което поетът веднага добавя за служители на Дионис: „Един държи в ръце флейта, изкусно дело на стругар, и с пръстите си изпълнява песен, що подбужда към луди викове; други пък гърми с медни кимвали.“ На друго място поетът говори: „Ехти весела песен; страшни мими, подражавайки на бика реват от скришно място; ужасният кънтеж на тимпана се разнася като подземен гръм.“

Това прилича на фригийските свещенодействия, което е естествено, защото самите фриги са преселници от Тракия и следователно тия свещенодействия са пренесени от там. Също и писателите, които свързват Дионис с едонеца Ликург, се догаждат за сходността на обредите им.

17. Поради мелодията, ритъма и инструментите се счита и цялата музика за тракийска и азиатска. Това е явно и от местата, в които се почитат музите. Пиерея, Олимп, Пимпла, Лейбетър в старо време са били тракийски места и планини, а сега ги владеят македоните. И Хеликон са посветили на музите тия траки, които населявали Беотия, както са посветили тям и пещерата на Лейбетрийските нимфи. Пък и тия, които радеели за старата музика, се считали траки, като Орфей, Музей, Тамирис. И името на Евмолп излиза от там. А пък тия, които са посветили на Дионис цяла Азия до Индия, произвеждат от там и по-голямата част от музиката; така един говори: „дрънка азиатска китара“; друг нарича флейтите берекинтийски или ригийски. И някои от музикалните инструменти носят варварски имена, като набла, самбика, барабит, магадида и много други.

18. Атиняните обичат чуждото. Както в други отношения, тъй и в религията, те са приели толкова много други чужди свещенодействия, та са станали за присмех дори в комедията; между другото те са приели и тракийските, и фригийските свещенодействия. За Бендидиите споменава Платон, за фригийските свещенодействия – Демостен, укорявайки майката на Есхин и самия него, че присъствувал при нейните тайни свещенодействия и участвувал в процесите и викал много пъти: Εὐοῖ ταβοῖ ὕηζ, ἄττηζ, ἄττηζ ὕηζ. Това се отнася към празниците на Сабазий и Великата майка.

ПОЛИЕН, Военни хитрости *(откъсът по ИТМ, с. 346)*

VI 53. Хагнон отвел колонисти от Атика, за да ги засели в тъй наречените Девет пътища при Стримон, след като били получили атиняните такова предсказание: „Защо желаете тъй силно да заселите сега многокракото място, атински момци? Трудно ще ви се отдаде това без божия помощ. Свише не е позволено това да постигнете, ако предварително не докарате останките на Рез от Троя - там вие ще ги намерите - и ако не ги погребете благовейно в родната му земя. Тогава тепърва бихте успели.“ Това бил предсказал богът. А пълководецът Хагнон пратил люде в Троя, които разровили гроба на Рез през нощта и взели костите му и, като ги положили в пурпурен плащ, отнесли ги при Стримон. Варварите, които заемали страната, попречили на атиняните да минат реката. Но Хагнон сключил с тях примирие за три дена и по тоя начин, като ги отстранил от там, преминал през нощта Стримон заедно с войската си, погребал костите на Рез край реката и укрепил при лунно осветление мястото, без да са работили през деня. И цялата работа била привършена в три нощи. А варварите, като дошли след изтичането на трите дни и видели, че укреплението е издигнато, укорявали Хагнон, че бил нарушил примирието. Той обаче им заявил, че никак не го е нарушил, защото било сключено примирие за три дена, а не за три нощи. По тоя начин Хагнон заселил Деветте пътища и нарекъл новосъздадения град Амфиполис.

СОЛИН, *(откъсът по ИТМ, с. 391)*

10, 1-5. Сега минаваме към Тракия и насочваме погледа си към най-мощните племена в Европа. Тия, които биха желали да ги проучат грижливо, лесно ще схванат, че варварите траки презират смъртта поради някакво естествено внушение на мъдростта. Всички траки зачитат единодушно доброволната смърт, като едни от тях вярват, че душите на умрелите отново се възвръщат в горния свят, а други мислят, че душите след смъртта не загиват, а стават по-щастливи, отколкото са били приживе. У повечето траки ражданията предизвикват скръб, пък и тоя, който току-що е станал баща, поема с плач рожбата си. Напротив, погребенията им биват дотолкова съчетани с веселие, че радостно съпровождат починалите чак до гроба им. Мъжете се хвалят с броя на жените си и многобройният брак им осигурява почит. Жените, които държат на своя свян, се хвърлят върху кладите на починалите си съпрузи и стремглаво поемат пътя всред пламъците, като считат това за най-голямо доказателство на своето целомъдрие. Жените, които преднамеряват да се омъжат, отиват при съпрузите си не по волята на родителите си. Тия от тях, които надминават останалите с хубостта си, искат да бъдат предоставени на публично наддаване и, като бъде допусната свободата на преценяването, се омъжват не заради нравите на мъжа, а заради дадената от него цена. А жените, които измъчва грозната им външност, купуват със зестрите си тия мъже, с които искат да се свържат. Когато пируват, и двата пола обикалят огнището и хвърлят в огъня семена на треви, които растат в Тракия. Зашеметени от техния дим, смятат за веселие да подражават пияните, като при това чувствата им придобиват болезнен характер.

ТРАКИЯ И БАЛКАНИТЕ ПРЕЗ II В. ПР.Н.Е. - V В. ОТ Н.Е.

ИСТОРИЧЕСКА ГЕОГРАФИЯ

АМИАН МАРЦЕЛИН от Антиохия (ок. 330 - ок. 400 г.)
ИСТОРИЯ *(откъсите по ИТМ, с. 396 сл.)*

XXII 8, 1-11. Тъй като в изложението си за великия император засегнахме и тези страни, мисля, че тук е уместно да изложа ясно и достоверно онова, което съм видял или чел върху крайните предели на Тракия и местоположението на Понта. Въпреки че между известната висока Атонска планина в Македония, през която някога минала мидийската флота и Евбейския скалист нос Каферей, където Навплий, бащата на Паламед, предизвикал крушението на аргоската флота, има голямо разстояние, все пак те отделят Егейското от Тесалийското море. Първото от тях, което се уголемява постепенно, е осеяно вдясно, където се простира нашироко, със Спорадските и Кикладските острови, наречени тъй, защото са разположени около остров Делос, прочут с раждането на боговете, а отляво мие Имброс, Тенедос, Лемнос и Тасос, и при силен вятър бие с вълните си по-силно Лесбос. Оттук морето обхожда с отразените си вълни храма на Аполон Сминтийски, Троада и прославения със смъртта на героите Илион, като образува Меланския залив, чийто отвор е обърнат на запад. В началото на този залив се вижда Абдера родното място на Протагор и Демокрит и окървавената резиденция на трака Диомед, както и долината, по която се влива в морето Хебър, пък и градовете Маронея и Енос, който започнал да изгражда при лоши предзнаменования Еней, но скоро го изоставил и побързал, воден от боговете, да се отправи към древна Авзония. Оттук морето се стеснява постепенно и като че ли през някакъв планомерно създаден отвор се втурва в Понта, от който се присъединява една част и образува фигура във формата на гръцката буква Ф. Оттук като отделя Хелеспонта от Родопите, Егейско море мие последователно Киноссема, където според преданието била погребана Хекуба, Кела, Сестос и Калипол. На срещуположния бряг морето мие гробовете на Ахил и Аякс и достига Дардан и Абидос, откъдето Ксеркс минал пеша през морето, като свързал бреговете му с мост. По-нататък то мие града Лампсак, който бил даден в дар на Темистокъл от персийския цар, и Парион, град основан от Язоновия син Парис. След това морето се разширява от двете си страни във форма на полукръг и двата му бряга се отдалечават доста един от друг и през водните простори на Пропонтида то мие на изток Кизик и Диндима, свещения храм на Великата майка на боговете, Апамея и Киос, където Хилас бил грабнат от нимфите, пък и Астакос, който по-сетне бил наречен Никомедия по името на цар Никомед. На запад морето бие с вълните си Херсонес и Егос Потамос, където Анаксагор предсказал, че ще падне от небето дъжд от камъни, после Лизимахия и онзи град, който основал Херакъл и посветил на паметта на спътника си Перинт. А за да се завърши действително и напълно подобието на буквата Ф, в самия център на закръглеността се намира продълговатия остров Проконесос и Бесбик. Като достигне най-голямата си ширина, морето отново се стеснява в проток и тече между Европа и Витиния, като минава покрай Халкедон, Хризопол и някои други незначителни селища. На левия му бряг се намират пристанищата Атирас, Селимврия, Константинопол - някогашния Византион, който бил атинска колония, и носът Керас, на който е издигната висока кула, която дава светлинни сигнали на корабите. По неговото име и студеният вятър, който духа от тази страна, се нарича Кератас. Тук течението се спира и завършва със съединяването на двете морета; водната стихия става по-спокойна и се разстила в безбрежна морска повърхност до самия хоризонт. Ако се плува по крайбрежието като около остров, обиколката на морето според твърденията на Ератостен, Хекатей, Птолемей и други най-съвестни познавачи в тая научна област, възлиза на двадесет и три хиляди стадии. Всички географи оприличават единодушно формата на морето със скитски лък, чиято тетива е опъната. Откъм изгрев слънце морето граничи с Меотидското езеро, а там, където привечер слънцето залязва, морето се ограничава от римски провинции. Северните му брегове са населени от люде с различни езици и обичаи. Южният му бряг е слабо извит.

12-15. По тези обширни пространства са разпръснати гръцките градове. С малки изключения, те всички са основани в различни времена от милетците, които са атински колонисти. Милет бил основан много по-рано всред другите йонийци в Мала Азия от Нилей, сина на знаменития Кодър, който според сказанието се пожертвал за отечеството си по време на войната с дорийците. Двата Босфора – Тракийският и Кимерийският, които са разположени един срещу друг - образуват стеснените краища на лъка. Те са наречени Босфори, поради това, че някога преминала по тях към Йонийско море Инаховата щерка, която според думите на поетите била превърната в крава. Морето, като излиза от Тракийския Босфор и възвива надясно, достига брега на Витиния, която древните поети наричали Мигдония. В нея се намират областите Тиния и Мариандиния, племето бебрики, което храбрият Полукс някога освободил от свирепия Амик, и отдалечената местност, където прорицателят Финей търпнел пред летящите заплашително Харпии. На този бряг, който се врязва във вид на дълбок залив, се изливат в морето реките Сангарий, Псилис, Ликос и Ребас. Срещу устията на тези реки лежат черните Симплегади - две скали, които се спускат стръмно към морето. В старо време те се сблъсквали с ужасен шум и след това се връщали назад с мощен тласък на същото място, от което изскачали. Те се сближавали и разделяли толкова често, че дори птицата, когато прелитала между тях, не могла да се спаси с бързината на крилете си, за да не бъде смазана от тях. Тези скали застанали неподвижно, откак Арго, който се бил отправил към колхите, за да похити златното руно, минал пръв от всички кораби невредим между тях. Скалите загубили предишната си ярост, срасли се в едно така, че който ги види не би повярвал, че някога били разделени, ако по този въпрос не бяха единодушни всички древни поети.

XXII 8, 43-48. Когато обаче дойдем до другата брегова извивка, която изобилствува с пристанища и с която завършва споменатата фигура на лъка, пред нас се изпречва остров Певка, около който живеят триглодитите, певкините и други по-малки племена. След това идат Истър, някога твърде могъщ град, Томи, Аполония, Анхиал, Одесос и много други градове, разположени на тракийското крайбрежие. Реката Дунав пък, чиито извори се намират в съседство с равриките и граничещите с Реция планински височини, тече по обширно пространство от земи, като приема шестдесет притока, почти всички плавателни, и се влива в морето на този скитски бряг посредством седем устия. Първото от тях е Певка, а останалите се наричат на гръцки така: второто Наракустома, третото Калонстома, четвъртото Псевдостома, Борионстома и Стеностома са много по-малки от останалите, а седмото е почти застояло и изглежда черно като блато. От всички страни в Понта се вливат реки и над него цари мъглива атмосфера, при това той е по-сладководен от другите морета и изобилствува с плитки места, понеже от изпаренията на водите му въздухът често се сгъстява, пък и в него се излива много речна вода, която разредява солеността му, и най-сетне от голямото количество тиня и пръст, която натрупват в него многото притоци, се образуват плитки места. Известно е, че от най-отдалечените места на нашето море се отправя рибата на цели стада към това далечно море, за да създаде поколението си, което тук се развива по-добре поради сладката вода, като е изложено на по-малко опасности от хищни чудовища в недостъпните за тях вдлъбнатини, които се срещат тук твърде често. И наистина, като изключим малобройните дребни и безвредни делфини, подобни чудовища не се появяват в тези води. Онази част от това море, която е изложена на северния вятър и зимния студ, се сковава в лед на такава дълбочина, че реките, както се мисли, не могат да намерят изход, и тогава хората и животните не смеят да стъпят на невярната и неустойчива повърхност. Подобна беда никога не се случва в чисто море, а само в онова, което е много примесено с речна вода.

XXVII 4, 2-9. Описанието на тракийските земи не би било трудно, ако сведенията на старите писатели за тях се съгласуваха, но те са неясни и противоречиви и не ни помагат да се доберем до истината, въпреки че тя е ръководното им начало. Ето защо ще бъде достатъчно да изложа по памет това, което зная от наблюдения. Омир със своя вечен авторитет ни съобщава, че тези земи някога представлявали огромни пространства от равнини и високи планински хребети. Той разказва, че оттук духат ветровете Аквилон и Зефир. Това сведение или е приказно, или пък тогава името Тракия се е давало на цялото онова широко пространство, населено от различни диви племена. Част от това пространство заемали скордиските, които сега живеят далеч извън провинция Тракия. Те били някога, както свидетелствува древната история, сурово и диво племе, принасяли пленниците в

жертва на Белона и Марс, и жадно пиели човешка кръв от човешки черепи. Римската държава често страдала от тяхната свирепост; тя водела с тях много ожесточени битки и накрая загубила във войната си с тях цяла войска начело с началника ѝ. По своя сегашен вид тези земи представляват рогат полумесец по подобие на красиво закръглен театър. На западния им край сред стръмни планини се открива тесния проход Суки, който образува границата между тракийските провинции и Дакия. Лявата страна на Тракия, която лежи на север, е ограничена от височините на Хемус и от Истър, който тече по римския бряг покрай множество градове, крепости и укрепления. На дясната, т.е. на южната страна, се издигат скалистите върхове на Родопите, а от страната, където се явява зората, Тракия се ограничава от протока. Там се среща голямо количество вода от Евксинския понт с вълните на Егейско море и се образува една тясна ивица земя. В източния си кът Македония се допира до пограничните части на Тракия и съобщенията между двете области се извършват посредством един стръмен и тесен проход, който се нарича Аконтисма. Най-близката станция на държавната поща оттук е Аретуза, където се сочи гробът на прославения със съвършените си трагедии Еврипид, и Стагира, където, както е известно, се е родил Аристотел, от чийто уста по думите на Цицерон тече златна река. Тези земи били населявани в древността от варвари, които се различавали по между си по език и обичаи. Измежду тях са всявали страх одрисите, които са били извънредно диво племе. Проливането на кръв било внедрено до такава степен в техните обичаи, че когато нямало неприятели, те, по време на пиршества, след като се наяждали и напивали до пресищане, насочвали мечовете си срещу собствените си тела.

XXVII 4, 10-14. С нарастването на силите на римската държава, още по времето на консулите, Марк Дидий, проявявайки необикновена решителност, подчинил тия племена, които дотогава не били подчинявани и бродели в диво състояние, като не знаели закони. Друз пък съумял да ги задържи в собствените им граници, а Минуций ги разбил в битката при река Хебър, която извира от стръмните планини на одрисите, а след това техните остатъци били доизтребени от проконсула Апий Клавдий в опасно сражение. Римската флота пък превзела градовете, разположени на Босфора и Пропонтида. След това по тия места се появил пълководецът

Лукул. Той пръв влязъл в сражение с дивите беси и по време на този поход разбил хемимонтите въпреки жестоката им съпротива. Под негова заплаха цяла Тракия се подчинила на властта на нашите прадеди и по този начин след опасни походи били придобити шест провинции. Първата или предната от тях, която граничи с Илирия, се нарича Тракия в тесен смисъл на думата. Големите градове Филипопол, който в древността се наричал Евмолпиада, и Берея красят тази провинция. Втората е Хемимонт с големите градове Адрианопол, който по-рано се наричал Ускудама, и Анхиало. След това иде Мизия, където се намира градът Марцианопол наречен по името на сестрата на император Траян, Доростор, Никопол и Одесос. Над нея се намира Скития, в която най-известните градове са Дионисопол, Томи и Калатис. Крайната провинция е Европа, в която освен не особено големите градове се намират два известни града, а именно Апри и Перинт, който по-сетне бил наречен Хераклия. В съседната с Европа провинция Родопа се намират градовете Максимианопол, Марония и Енос. Последният град бил основан от Еней, който го изоставил и след дълги странствувания при постоянно добри предзнаменования се установил в Италия. Всеобщо признато е, тъй като това постоянно се разказва, че почти всички люде, които живеят в споменатите по-горе области около планинските височини ни превъзхождат с телесното си здраве и дълголетието си. Предполага се, че това се дължи на обстоятелството, че тези люде се въздържат от смесена храна, а също че постоянно свежата роса със своите хладни пръски укрепва телата им. Те се наслаждават на прелестите на чистия въздух, а освен това изпитват по-непосредствено животворното въздействие на слънчевите лъчи, преди да се замърсят от земните елементи.

XXI 10, 3-4. Хребетите на високите планини Хемус и Родопи, от които първата започва от Истър, а втората от отсамния бряг на Аксий, се сближават в една теснина, гдето те се завършват със стръмни скали. Това място отделя Илирик от Тракия, като оставя от едната страна вътрешна Дакия и Сердика, а от другата Тракия с Филипопол. А тия градове са големи и известни, и сякаш природата е предусещала, че околните племена трябва да бъдат подчинени на римска власт, та преднамерено тъй е устроила това място, та на първо време да даде между издигащите се един до друг хълмове един тесен и не толкова известен прелез, който по-късно със засилващото се величие и блясък на римската държава станал проходим и за кола. А колкото пъти бил затварян достъпът до него, толкова пъти били отблъсквани от там велики пълководци и цели народи. Страната, която е откъм Илирик, тук се извишава слабо, като че ли е лесно достъпна, за да се издигне след това изведнъж. А насрещната страна откъм Тракия се спуска стръмно и е трудно достъпна поради провалените пътеки и мъчно става преминаването ѝ, дори и когато никой не се противопоставя насреща. В подножието на тази планинска преграда се простират от двете ѝ страни обширни полета. От тях по-горното се простира чак до Юлиевите Алпи, а по-долното е съвсем полегато, без да се среща по него чак до Босфора и Пропонтида каквато и да била стръмнина и негладкост.

ПОЛИТИЧЕСКА ИСТОРИЯ
II В. ПР.Н.Е. - II В. ОТ Н.Е.

РИМСКАТА АГРЕСИЯ СРЕЩУ МАКЕДОНИЯ И ЕЛАДА
(200 - 167 Г. ПР. Н.Е.)

АПИАН от АЛЕКСАНДРИЯ (ок. 95 - ок. 175 г.)
„РИМСКА ИСТОРИЯ“ *(откъсите по ИТМ, с. 325 сл.)*

ILLYR. 8-14. По наказание на Аполон автариеите били постигнати от неимоверно голямо нещастие, понеже участвували като съюзници на Молистом и на келтите, които се наричат кимври, в похода им срещу Делфи. Повечето от тях загинали веднага при започването му от ураганни дъждове с гръмотевици, а когато се върнали, се появили безброй много жаби, които се разлагали и отравяли изворите. А от неимоверните изпарения на земята настанала чума между илирите, но най-много гинели автариеите. Те започнали да бягат от отечеството си, но понеже разнасяли наоколо чумата, никой не искал да ги приеме поради страх от нея. Те пропътували двадесет и три дни и заселили една блатиста и ненаселена гетска област наблизо до племето бастарни. А на келтите богът устроил земетресение и им разрушил градовете. И нещастието им не престанало, докато избягвайки от родината си, не нахлули у илирите, които се провинили с тях и изнемогвали от чумата. Те опустошили земите им и заразени от чумата побягнали оттам и дошли чак до Пиринеите. Богът сложил такъв край на неблагочестието на илирите и келтите. Те обаче не престанали да ограбват храмовете, но отново илирийските племена, главно скордиските, медите и дарданците заедно с келтите нахлули в Македония и Гърция и ограбили много храмове, както и делфийския, макар че и тогава загинали мнозина. Римляните на тридесет и втората година от първото им сблъскване с келтите, ако и оттогава насам да са воювали с тях на разни интервали, почнали война под командата на Луций Сципион срещу илирите поради ограбването на светилищата, тъй като имали вече под властта си Гърция и Македония. Предава се, че съседите им помнели нещастията, които сполетели илирите поради автариеите и затова не дали помощ на светотатците, но доброволно ги оставили без всякаква помощ срещу Сципион. Сципион унищожил скордиските, чиито остатъци избягали и се поселили при Истър и по островите му, а с медите и дарданците сключил мир, като го подкупили с ограбеното от храмовете злато.

Syr. 3-13. Антиох Велики преминал с флотата си в Тракия, покорил я, подчинил насила тези, които му се противопоставили, укрепил Херсонес и възстановил Лизимахия. Тя била основана от Лизимах, който след Александър бил цар на Тракия, като крепост срещу траките, но след смъртта му траките я разрушили. Антиох я заселил отново, като повикал избягалите лизимахци, откупувал някои от тях, които след пленяването си попаднали в робство, и прибавял към тях други преселници. При това дал им волове, дребен добитък и земеделски оръдия и не пренебрегвал нищо за бързото издигане на крепостта, понеже това място му се видяло, че е извънредно удобно разположено срещу цяла Тракия и представя удобна база за всичките му по-нататъшни начинания. Всичко това го довело до явна вражда с римляните. Когато нападнал гръцките градове в тази област, повечето му се подчинили и приели гарнизони от страх да не бъдат превзети със сила. Обаче жителите на Смирна, на Лампсак и на други някои [градове] му се противопоставили и изпратили пратеници при римския пълководец Фламинин, който току-що победил Филип Македонски, в едно сражение в Тесалия, понеже през известно време македонските и гръцките интереси се кръстосвали.--- Между Антиох и Фламинин се разменили няколко пратеничества и се направили безрезултатни опити за разбирателство. От дълго време римляните и Антиох се гледали подозрително един друг: те разбирали, че Антиох, възгордян от величието на държавата си и от подема на щастието си, не ще се стресне, а той схващал, че единствено римляните ще пречат най-много на разширението му и на преминаването му в Европа. Все пак те още нямали явен предлог за вражда до момента, когато в Рим дошли пратеници на Птолемей Филопатор, които се оплаквали, че Антиох искал да завладее Сирия и Киликия. Римляните се възползували от този удобен случай и проводили пратеници при

Антиох под предлог да помирят Птолемей с Антиох, а в действителност да разберат желанията на Антиох и да му попречат доколкото биха могли. Водачът на пратеничеството Гней поискал от Антиох да отстъпи на Птолемей като на римски приятел да управлява всичко, което баща му оставил, а градовете в Азия, които Филип Македонски владеел, да се съгласи да станат автономни, понеже не е справедливо Антиох да владее това, което римляните отнели от Филип. Той казал, че напълно недоумявал защо е дошъл Антиох с толкова флота и войска от Мидия в крайморска Азия, защо е нападнал Европа и защо укрепва нейни градове и подчинява Тракия, освен ако не е подготовка за друга война. Антиох отговорил, че той заемал отново Тракия, която била завладяна от неговите прадеди и загубена поради заетостта им, тъй като нямал друга работа, и че въздигнал Лизимахия за седалище на сина си Селевк; той щял да остави азиатските градове автономни, ако за това се отблагодарят не на римляните, а нему. „ А с Птолемей - казал той- съм роднина, дори ще му бъда тъст и ще се погрижа да ви се отблагодари. Но недоумявам, с какво право римляните се бъркат толкова много в Азия, докато аз ни най-малко не се бъркам в Италия.“ Така те се разделили, без да постигнат нещо.

SYR., 21. Антиох отново нападнал Хелеспонта, дошъл с флотата си в Херсонес и превзел или привлякъл на своя страна много градове в Тракия. Той освободил колкото гърци имало под тракийска власт и поднасял на византийците много подаръци, понеже имали много удобен град при устието на Понта.

SYR., 109-133. Публий Сципион пристигнал в Етолия заедно с консула и присъединил към себе си войската на Маний. Той сметнал обсадите в Етолия за нищожно дело, отстъпил пред молбата на етолийците да изпратят пак пратеници в Рим и побързал да потегли срещу Антиох, преди да изтече командуването на брат му. През Македония и Тракия се отправил към Хелеспонта. При това пътуване щял да се изложи на мъчнотии и затруднения, ако Филип Македонски не му проправял път, ако не го покровителствувал и съпровождал, ако не бил построил отдавна мостове над реките и не бил приготвил достатъчно припаси. Поради това Сципионовците веднага му опростили останалата сума, понеже така им поръчал сената да сторят, ако намерят, че охотно им помага. Те изпратили писмо и до витинския цар Прусий, съобщавайки му на колко много царе, които са оказали помощ на римляните, те са увеличили царствата; Филип Македонски оставили да царува, макар и да го победили „и освободихме сина му от заложничество и опростихме останалия му дълг“. Като чул това Прусий охотно се съгласил да влезе в съюз против Антиох. Когато адмиралът Ливий узнал за похода на Сципионовците, оставил в Еолида родосеца Навзимах с родоската флота и една част от войската си, а с повечето кораби отплувал за Хелеспонта, за да прехвърли войската си. Сестос, Ройтейон, Ахейското пристанище и някои други градове се присъединили към него, а Абидос, понеже не му се подчинил, той обсадил.

SYR., 137-142. Преди да узнае края на морското сражение при Мионес, Антиох грижливо укрепил Херсонес и Лизимахия. Той смятал, че това ще бъде срещу римляните от голямо значение, както е било и в действителност, тъй като преминаването на войската им и през останалата Тракия щяло да бъде извънредно трудно, ако Филип не би ги превел. Но след като узнал за това поражение, Антиох, който изобщо бил винаги лекомислен и бързо променял решенията си, изплашил се извънредно много, защото сметнал, че божеството се опълчва срещу него. Той помислил, че въпреки очакването му всичко пропаднало, тъй като римляните имали надмощие по море, където смятал, че е много по-силен, а родосците затворили Анибал в Памфилия, пък и Филип, въпреки увереността му, че няма да забрави това, което претърпял от римляните, ги превеждал през непроходимите пътища. Смутен от всичко това, пък и понеже бог му помрачил разсъдъка, нещо, което се случва с всички, над които надвисват нещастия, той без всякакъв смисъл изоставил Херсонес, преди да види неприятеля. При това не отнесъл със себе си многото припаси, оръжия, пари и машини, които натрупал там, и не ги изгорил, но оставил на неприятеля всички тези грамадни средства непокътнати. Той не се погрижил за лизимахийците, които, съпровождани от жените и децата си, с вайкане бягали заедно с него, като че ли градът бил обсаден, и мислил само как да попречи на неприятеля да направи десант в Абидос, поставяйки в това цялата си надежда за изхода от войната. Но понеже бог го побъркал, той не охранявал мястото за преминаване, но бързал да мине във вътрешността, за да изпревари неприятелите, и затова не оставил никаква охрана. След като

Сципионовците узнали за оттеглянето му, бързо завзели Лизимахия, завладели съкровищата и оръжията на Херсонес, веднага преминали Хелеспонта, който бил оставен без охрана, и побързали да отидат в Сарди, докато Антиох още не предугаждал придвижването им.

SYR., 224-228. Успешно Манлий извършил всичко. След това обаче той изпуснал съвсем безразсъдно пролетния сезон, за да отплува, и не обърнал внимание на тежкия багаж, който носел, макар, че не бил принуден повече да изморява или да тренира в сухопътен марш войската си, която не отивала на война, но се връщала с плячка в отечеството си. Той потеглил през Тракия по един тесен, дълъг и мъчен път през най-големите горещини, без да е предизвестил Филип в Македония, та да го посрещне и придружава. При това не разделил войската на много части, за да се движи по-безшумно и да се снабдява по-лесно с необходимото, пък и не наредил транспортите между войсковите отряди, които вървели в походен строй, за да се пазят по-добре. Той водел цялата войска в дълга колона, а транспортите поставил в средата ѝ, та поради дължината и теснотията на пътя не могли нито първите, нито крайните ѝ отреди да им се притичват на помощ. Ето защо, като нападали траките отстрани, била загубена голяма част от плячката, от парите и дори от самата войска. С останалата част се оттеглил в Македония. От това най-силно проличало каква голяма помощ оказал Филип на Сципионовците, като ги придружавал, и каква голяма грешка извършил Антиох, като изоставил Херсонес. От Македония Манлий минал в Тесалия, оттам в Епир и Бриндизи и, като пуснал останалата войска да се прибере по домовете си, се завърнал в Рим.

ТИТ ЛИВИЙ от ПАТАВИУМ (59г.пр.н.е. - 17 г. от н.е.)
„ИСТОРИЯ НА РИМ ОТ ОСНОВАВАНЕТО НА ГРАДА“

(откъсите по ИТМ, с. 148 сл.)

XXXIII 40. Манлий се отправил с десет легата и с цялата си войска за Хелеспонт, гдето бил свикал главатарите на галите. Той им съобщил условията, които трябвало да спазват, за да бъдат в мир с Евмен, и им заповядал да се откажат от обичая си да бродят навред с оръжие в ръка и да се ограничат в пределите на своите земи. След това, като присъединил към събраните от цялото крайбрежие кораби и флотата на Евмен, която довел от Елея, братът на тоя цар, Атеней, прехвърлил всичката си войска в Европа. Оттам поел пътя през Херсонес, придвижвал се бавно поради огромната плячка, която мъкнела войската му, и се спрял на бивак в Лизимахия, за да навлезе с по възможност отпочинал и съвзел се впрегнат добитък в Тракия, през която минаването изобщо създавало страх. В същия ден, когато потеглил от Лизимахия, пристигнал до тъй наречената река Мелас и оттам на следния ден дошъл в Кипсела. По-нататък от Кипсела в продължение на десет мили пътят минавал през гори, бил тесен и неравен. Поради трудностите, които създавал тоя път, Манлий разделил войската си на две части. Той заповядал на едната от тях да образува челен отряд, а на другата да заеме на голямо разстояние от него мястото на тилов отряд и наредил да се постави помежду им в средата обозът, в който влизали колите с държавни пари и най-ценната част от плячката. И тъй щом навлязла войската в прохода, около десет хиляди траки от четирите племена астии (astii), кени (coeni), мадуатени (maduateni), и корели (corelli), се разположили до самия проход и устроили засада на пътя. Имало слух, че това нападение не било станало без насъскването на Филип; той знаел, че римляните щели да се завърнат не през другаде, а през Тракия и че носели със себе си голямо количество пари. С челния отряд вървял пълководецът и се безпокоил поради терена, който могъл да крие всякакви опасности. Траките не мръднали въобще от мястото си, докато минавал през похода челният въоръжен отряд. Но щом видели, че той излязъл от прохода, а тиловият отряд още не се приближавал, нападнали обоза и багажа. Като избивали пазачите му, разграбвали това, което се намирало в колите и откарвали добитъка заедно с товара им. Виковете на нападнатите достигнали отначало тия, които ги следвали и били вече навлезнали в прохода, а след това и до челния отряд; от двете страни се стичали тогава към междинното пространство, гдето бил обозът, и същевременно се завързва на много места безредно сражение. Траките, затруднени от плячката, с която се натоварили, пък и повечето от тях, бидейки без оръжие, понеже искали да им бъдат ръцете свободни, за да плячкосват, бивали избивани; а римляните имали пред себе си трудността на терена, тъй като варварите се втурнали срещу тях по пътечки, които им били познати и се криели понякога и в гънките

на долините. Пък и самият багаж, и колите, които случайно се изпречвали съвсем неудобно пред едните или другите, затруднявали сражаващите се. Тук загивал грабителят на плячката, там войникът, който се опитвал да му я отнеме. Независимо от това, дали мястото е било удобно или неудобно за тия или ония и въпреки духа на сражаващите се и техния брой (едни се втурнали срещу повече души отколкото са били, а други срещу по-малко души), съдбата облагоприятствувала ту едната страна, ту другата страна. Мнозина от двете страни загинали. Вече нощта се приближавала, когато траките напуснали мястото на сражението, не за да избегнат рани или смърт, а защото взели достатъчно плячка.

XXXVIII 41. Челният римски отряд, като излязъл от прохода, разположил своя стан на открито място около храма на Бендида, а другата част от войската останала всред прохода да пази обоза и се обкръжила с двоен окоп. На следния ден тя, като направила оглед на прохода преди да потегли напред, се съединила с челния отряд. В това сражение, което се водило почти навред по цялото протежение на прохода, били загинали част от обоза и от конярите, а също и известен брой войници, но най-голямата загуба била смъртта на Квинт Минуций Терм, храбър и предприемчив воин. В същия този ден дошли до реката Хебър. Оттам преминали границите на еносците покрай храма на Аполон, когото местните жители назовават Аполон Зеринтийски (Zerynthius). Около Темпира (Tempyra) - тъй се нарича това място - навлезли в друг проход, тъй неравен като първия, но по-малко годен за засада, понеже наоколо няма никаква гора. Тук травзите (thrausi) - и те самите са тракийско племе - се били струпали, като се надявали също да вземат плячка. Но тъй като тук долините са голи, били забелязани отдалеч тези, които обсаждали прохода. За това римляните изпитали по-малко страх и смут сега, понеже въпреки неудобното място могли да водят в открит боеви ред със събрани сили истинско сражение. Те се приближават към неприятелите си в сгъстен строй с вик, и като ги нападат, прогонват ги от мястото им и ги отблъскват. Настъпва после бягство и сеч, като при това собственият им проход им създава затруднения. Римляните като победители разположили стана си при едно село на маронийците (Сале го назовават). На следния ден те навлезли по един открит път в Приатийското поле (Priaticus campus). Там те престояли три дни, за да получат жито отчасти от нивите на маронийците, което те сами им поднесли, отчасти от своите кораби, които ги следвали край брега с всякакъв вид провизии. Към същата тази войска, която водел по същия път Сципион, траките се оказали по-миролюбиви, и то не по някаква друга причина, а защото носели тогава със себе си по-малко плячка, отколкото желаели. Впрочем според твърдението на Клавдий и тогава около петнадесет хиляди траки се изпречили на пътя на нумидиеца Мутин, който бил изпратен напред, за да разузнае местоположението, като имал със себе си четиристотин нумидийски конници и няколко слона. Синът на Мутин тогава си пробил път през неприятелите със своите сто и петдесет отбрани конници и веднага, след като Мутин с настанените в центъра слонове и с разпределените в крилата конници завързал сражение с неприятеля, нападнал траките за техен ужас откъм тила. От тази кавалерийска атака неприятелите били тъй разнебитени, че не смеели след това да се доближат до римската пехота. Гней Манлий превел войската си през Македония в Тесалия. Оттам като дошъл през Епир в Аполония, настанил се в този град на зимен стан, тъй като времето не се показало благоприятно, за да прехвърли войската си през морето в Италия.

РИМСКАТА АГРЕСИЯ СРЕЩУ ТРАКИТЕ
(188 Г. ПР.Н.Е. - 106 Г. ОТ Н.Е.)

ПЛУТАРХ от ХЕРОНЕЯ (*откъсът по ИТМ,* с.287 сл.)

SULL. 23, 10. Сула нахлул в Медика и като я опустошил чувствително, отново се завърнал в Македония и приел във Филипи Архелай, който му съобщил, че всичко е наред

ДИОН КАСИЙ КОКЦЕЙАН от НИКЕЯ
(ок. 155 - ок. 230 - 235 г.)
РИМСКА ИСТОРИЯ *(откъсите по ИТМ, с. 372 сл.)*

XLVIII 25, 1-2. Щом Брут узнал за опита на Марк Антоний и за убийството на брат му, уплашен да не би и някаква друга промяна да стане в Македония през време на отсъствието му, веднага бързо преминал в Европа. Той заел земята на Садала, който бил умрял бездетен, и я бил завещал на римляните, и нападнал бесите с намерение да им отмъсти за злините, които причинили, и за да придобие името и званието император, та да воюва след това по-лесно с Цезар и Антоний. И в двете си задачи той успял, като му помогнал най-много един владетел на име Раскупорис. Оттук дошъл в Македония, затвърдил там положението и след това се завърнал отново в Азия.

ДИОН ХРИСОСТОМ от ПРУСА (дн. Бруса) (ок. 40 - ок. 120 г.)
РЕЧИ *(откъсът по ИТМ, с. 258-259)*

OR., XXXVI, 4-5. Градът на бористенците, поради това, че постоянно е воювал и е бил превземан, не е вече така значителен в сравнение със старата си слава. Понеже вече от толкова много време се намира между варварите, и то почти между най-войнствените, той постоянно водел войни, а често бил и превземан.

Това е станало в най-голяма мяра не преди повече от сто и петдесет години (т.е. в средата на I в. пр.н.е.). Гетите са пре́взели тогава както него, така и другите градове по левия бряг на Понта чак до Аполония. Поради това и положението на гръцките градове в тази област е твърде бедствено, понеже в едни от тях не прииждат заселници, в други техният брой е твърде незначителен, а в трети са се стекли варвари.

ГАЙ СВЕТОНИЙ ТРАНКВИЛ (ок. 75 - след 122)
ЗА ЖИВОТА НА РИМСКИТЕ ЦЕЗАРИ

(откъсите по ИТМ, с. 284 сл.)

IUL., 44. Цезар правел от ден на ден все повече и по-грандиозни проекти както за разкрасяването и уредбата на Рим, тъй и за осигуряването и уголемяването на империята. Той възнамерявал да построи един голям храм на Марс, какъвто по-рано не съществувал никъде... да сведе гражданското право към известна норма... да обуздае даките, които се били разпространили чак в Понта и Тракия. Но смъртта го изненадала всред тия му приготовления и проекти.

AUG., 94, 6. Твърде добре е известна следната случка, която станала в деня на раждането на Август. През този ден в Сената разисквали по заговора на Катилина и Октавий дошъл по-късно поради раждането на сина си. Публий Нигидий, като разбрал причината за закъснението и научил и часа на раждането, уверявал, че се родило дете, което ще бъде господар на целия свят. А когато Октавий водил войската си някъде из отдалечените части на Тракия и в свещената гора на Дионис се допитал до оракула на Бога за съдбата на сина си по варварския обред, същото му било потвърдено от жреците, понеже след като виното се разляло върху олтара, такъв голям пламък лумнал, че се издигнал нагоре, над върха на светилището, чак до небето – едно знамение, подобно на това, което получил само Александър Велики, когато принасял жертва на същия тоя олтар.

АПИАН *(откъсите по ИТМ, с. 330 сл.)*

B.C., IV, 368-373. Децидий и Норбан, които Цезар и Антоний предварително изпратили в Македония с осем легиона, напреднали хиляда и петстотин стадии от Македония към планинска Тракия и, оставяйки зад гърба си град Филипи, заели Корпилския и Сапейския проход, които се владеели от Раскуполис. Само през там може да се мине от Азия в Европа по известния път. Това била първата пречка за войските на Касий, след като преминали от Абидос в Сестос. Раскуполис и Раскос били двама братя царе, владетели на една и съща област, които тогава били на различно мнение относно съюзяването с една от двете воюващи страни: Раскос се присъединил към Антоний и Цезар, а Раскуполис - към Брут и Касий, като всеки от тях имал по три хиляди конника. Когато Касий и Брут питали за пътищата, Раскуполис казал, че пътят през Енос и Маронея, който е пряк и по който се върви обикновено, водел към Сапейския проход, който, ако се заемел от неприятеля, не би могъл да се премине, а другият път, който заобикалял, бил тройно по-дълъг и труден. Касий и Брут мислели, че неприятелят не е потеглил насреща им, за да им препречи пътя, но е минал от Македония в Тракия поради мъчнотии в продоволствието. Затова те се отправили сутринта към Енос и Маронея от Лизимахия и Кардия, които обхващат като врати Тракийския Херсонес, и на другия ден пристигнали до залива Мелас. Там направили преглед на войската си.(...) Конници Брут имал четири хиляди келти и лузитани и две хиляди траки, илири, партени и тесалийци...

573-574. А тракиецът Раскос довел мнозина от планината. Той поискал за награда брата си Раскуполис и тъй спасил живота му. От това станало явно, че още от начало тези траки не били на различно мнение, но при сблъскването в тяхната земя на две големи войски, които си оспорвали победата, те си разпределили ролите с оглед към двоякия изход на съдбата, за да спаси победителят победения.

МАРК ТУЛИЙ ЦИЦЕРОН (3.I.106 - 7.XII.43 г. пр.н.е.)
ОБВИНИТЕЛНА РЕЧ ПРОТИВ ПИЗОН

(откъсът по ИТМ, с. 146-147)

IN PIS., 34-35. Вярваш ли, че ние не сме проследили достатъчно злините и бедствията, които твоята власт е причинила на провинцията?(...) И ти също, като се беше продал на цар Котис за триста таланта, нареди да посекат със секира Рабокент, един от първенците на племето беси, ако и да беше дошъл в твоя стан като пратеник и да ти обещаваше от страна на бесите голяма помощ и подкрепа от пехотинци и конници. И ти погуби не само него, но и останалите пратеници, които бяха дошли заедно с него, и главите им продаде на цар Котис. На дентелетите, народ, който винаги е бил послушен спрямо нашата власт, и дори в общото въстание на варварите при пректора Гай Сенций е защитил Македония, ти обяви престъпна и жестока война и докато можеше да ги използуваш като най-верни съюзници, предпочете да ги превърнеш в най-върли неприятели. Тъй ти застави постоянните защитници на Македония да станат нейни опустошители и грабители. Те разстроиха събирането на налозите, превзеха градове, опустошиха полета, заробиха наши съюзници, отмъкнаха роби и отвлякоха добитък. Жителите на Тесалоника се опасяваха за града си и се видяха принудени да подсилят крепостта му. Ти ограби светилището на Юпитер Свелсурд, най-старото и най-таченото у варварите светилище. Безсмъртните богове накараха нашите войници и да изкупят и твоите престъпления; те бяха сполетени от една нова болест и никой от тях не можеше да се излекува, щом веднъж е заболял. Никой не се съмняваше, че нарушението на гостоприемството, убийството на пратениците, престъпното предизвикване на послушните съюзници към война и ограбването на светилищата са причинили това толкова отчаяно състояние. От тоя малък брой престъпления ти вече долавяш своите престъпления и жестокости.(...) Каква мярка си сложил на оценката на събираното жито и каква мярка - на доброволно даваното жито, ако може да се назове доброволно това, което се изтръгва насила и поради страх? Това почувствуваха наравно почти всички в провинцията и особено тежко ботиеите и жителите на Византион, Херсонес (Тракийски) и Тесалоника. В продължение на три години ти беше единствения господар, единствения оценител, единствения продавач на всичкото жито в провинцията.

АНИЙ ФЛОР *(откъсът по ИТМ, с. 279 сл.)*

I 39. След македоните по божия воля въстават траките, които някога са плащали данък на македоните. Те не се задоволили да нахлуят само в най-близките провинции Тесалия и Далмация, но стигнали чак до Адриатическо море. Възпрени от него, като че ли самата природа се намесвала срещу тях, те хвърлили стрели срещу самите морски вълни. През всичкото това време, в своята свирепост, те не оставили нито една жестокост неизпитана спрямо пленниците: умилостивявали боговете с човешка кръв, пиели от човешки черепи и с всякакъв вид подигравки сквернели смъртта, като си служели както с огън, тъй и с дим; дори изтръгвали с мъчения рожбите от бременните жени. Най-свирепи от всички траки били скордиските, но към тяхната сила се прибавяла също и хитрост. Местоположението на горите и планините съответствувало на характера им. Така те не само разбили и прогонили войската, която предвождал Катон, но и, нещо почти невероятно, изцяло и напълно я пленили. Дидий отблъснал в самата им земя траките, които скитали и се били разпръснали за грабеж. Друз ги прогонил още по-нататък и им забранил да преминават Дунава, Минуций извършил опустошения по целия Хебър, но загубил много от войниците си, когато минавал с конницата си през вероломно замръзналата река. Вулзон проникнал в Родопите и Хемус, Курион стигнал чак до Дакия, но се изплашил от мрачните ѝ лесове. Апий стигнал чак до сарматите, а Лукул - до края на света, до Танаис и езерото Меотида. Най-жестоките неприятели били усмирени само по начина, който бил присъщ на собствените им нрави. Дори пленниците били наказвани жестоко, като били изгаряни и избивани. Но нищо не се показало на варварите по-жестоко от това, гдето на някои били отрязани ръцете и оставени живи, за да свидетелствуват, че са били наказани.

II 27. Както по-рано често въставали траките, така особено вдигнали въстание при цар Реметалк. Той ги подучил, ако и да бъдат варвари, да си служат с военна команда и дисциплина, а също и с римско оръжие. Но обуздани от Пизон, те проявили в пленничеството си своята ярост. Като се опитвали да прегризат веригите, те наказвали сами своята свирепост.

ДИОН КАСИЙ КОКЦЕЙАН *(откъсът по ИТМ, с. 372 сл.)*

LI 23, 2-27, 2. Марк Крас, изпратен в Македония и Елада, воювал срещу даките и бастарните. Казахме вече кои са даките и защо са станали неприятели на римляните. Бастарните пък, които се считат основателно за скити, преминали тогава Истър, покорили лежащата срещу тях Мизия, и след това и съседните ѝ трибали и дарданите, които живеят в тяхната земя. И така, докато вършели това, те не влезли в стълкновение с римляните. Но когато преминали Хемус и опустошили частта от Тракия, която принадлежи на дентелетите и била съюзна на римляните, тогава Крас, било за да помогне на Ситас, слепия цар на дентелетите, било че се страхувал особено много за Македония, излязъл насреща им. Той ги изплашил само с приближаването си и ги изгонил от страната без бой. След това ги преследвал като се оттегляли, завладял така наречената Сегетика, навлязъл в земята на мизите и я опустошил. А когато се доближил с предните си отряди до една силна крепост, претърпял поражение, защото мизите сметнали, че тия отряди са сами излезли от крепостта и ги нападнали. Но Крас се притекъл на помощ с цялата си войска, отблъснал ги и с обсада превзел крепостта. Докато вършел това, бастарните прекратили бягството си и се разположили при река Кебър в очакване какво ще стане. Когато победил мизите и се отправил срещу тях, бастарните изпратили пратеници, съветвайки го да не ги преследва, понеже не били извършили някаква неправда спрямо римляните. Крас задържал пратениците под предлог, че ще им даде отговор на другия ден, отнесъл се с тях много дружелюбно, нагостил ги и ги напил, така че да може да узнае всичките им намерения. Впрочем цялото скитско племе е ненаситно на вино, но и твърде лесно се упива. През тая нощ Крас навлязъл в една гора, поставил пред нея разузнавачи и дал почивка на войската си. Като помислили, че разузнавачите са сами, бастарните ги нападнали и преследвали в гористата местност, в която те отстъпили. Тогава Крас избил много от тях на самото място, а мнозина и при бягство, защото бастарните били възпрепятствани от колите, които били с тях, а освен това много загинали в желанието си да спасят жените и децата си. Сам Крас собственоръчно убил царя им Делдон. Той щял да посвети на Юпитер Феретрий оръжието му като благородна плячка, ако би бил самостоятелен военачалник. Това станало така, а от останалите бастарни едни избягали в една свещена гора, а там били изгорени заедно с нея, други се върнали в една крепост и били заловени там, трети се хвърлили и загинали във водите на Истър, четвърти били избити, както се били пръснали из страната. Но някои оцелели и заели едно укрепено място и напразно Крас ги

обсаждал няколко дена. Едва когато Ролес, царят на част от гетите, му се притекъл на помощ, той можал да сломи съпротивата им. Сам Ролес дошъл при Цезар и поради заслугата му бил провъзгласен за негов приятел и съюзник, а пленниците били разпределени между войниците.

След това Крас се обърнал срещу мизите и отчасти с придумване, отчасти със заплаха, отчасти със сила подчинил наистина трудно и рисковано почти всички освен малцина. Тогава, понеже било вече зима, се оттеглил на приятелска земя, като изстрадал много от студа, а още повече от траките, през чиято уж приятелска земя се завръщал. Ето защо решил да се задоволи с извършеното. Пък и били определени жертвоприношения и празненство за победата не само в чест на Цезар, но и в негова чест. Разбира се, името император, както някои казват, той не получил, но Цезар го присвоил. Когато бастарните, огорчени от поражението си узнали, че той не ще воюва вече срещу тях, обърнали се отново срещу дентелетите и срещу Ситас, когото смятали най-виновен за нещастията си. Така Крас против желанието си се вдигнал и, като настъпил бързо, нападнал ги неочаквано, победил ги и им наложил мирни условия, каквито желаел. Но щом веднъж отново взел оръжието, пожелал да си отмъсти и на траките, които му причинили страдания при завръщането му от Мизия. Пък и съобщавали му, че те строели крепости и били обхванати от войнствено настроение. Като победил в сражение тракийските племена меди и серди и отрязал ръцете на пленените, смогнал, ако и трудно, все пак да ги обуздае. Опустошил и земята на останалите траки освен на одрисите. Тях пощадил, понеже са почитатели на Дионис, а в това време го посрещали без оръжие. Подарил им и земята, в която чествуват бога, като я отнел от бесите, които я владеели.

Докато вършел това, повикал го Ролес, който бил във враждебни отношения със Дапиг, царя на една част от гетите. Той му се притекъл на помощ и отхвърлил назад конницата на неприятелите към пехотните войски. Като заплашил така и тях, не водел повече сражение, но извършил голямо клане над бягащата пехота и конница. След това заградил и обсадил Дапиг, който бил избягал в едно укрепено място. През време на обсадата някой го поздравил от стената на елински, влязъл в разговор с него и уговорил предаването на крепостта. Предадени по тоя начин, варварите се спуснали един срещу друг и сам Дапиг, пък и мнозина други, загинали. А неговият брат, когото заловили жив, не само че не пострадал никак, но и бил пуснат на свобода от Крас. След това воювал срещу пещерата, която се нарича Кирис. Тя е така необикновено голяма и така добре защитена, че според сказанието титаните след поражението, което претърпели от боговете, избягали в нея. Тук голям брой от местните жители донесли всичко свое ценно и прибрали целите си стада. Крас издирил и зазидал всичките ѝ извити и мъчно намираеми входове и така чрез глад подчинил и тях. След тоя успех той се обърнал и срещу другите гети, ако и да не стояли в никаква връзка с Дапиг, и дошъл при силната крепост Генукла във владенията на Зиракс, понеже чул, че там се намират знамената, които бастарните отнели от Гай Антоний при град Истрия. Нападнал я по суша, а същевременно и откъм реката Истър, тъй като тя била изградена на самия ѝ бряг, и я превзел наистина не след продължителна обсада, но с много труд, ако и самият Зиракс да не бил там. Той именно, щом узнал за похода на Крас, отишъл с пари при скитите, за да сключи съюз, и не успял да се върне навреме.

Това извършил той у гетите, а мизите, които били по-рано покорени и сега въстанали, отново усмирил чрез други, а срещу артакиите, пък и срещу някои други, които изобщо не били покорявани от него, пък и не желаели да му се подчинят и се гордеели най-много с това, а и внушавали всред другите гняв и размирност Крас сам се отправил на поход и ги подчинил отчасти със сила, като показали не малка храброст, отчасти и със заплахата да бъдат взети в плен.- - -

В старо време мизите и гетите обитавали цялата страна между Хемус и Истър, и с време някои от тях променили името си. След това името Мизия обхванало всички земи над Далмация, Македония и Тракия, които отделя от Панония река Сава, приток на Истър. В тия места има и много други племена, живеят също и така наричаните някога трибали и дарданите, които и сега носят това име.

ПЛУТАРХ *(откъсът по ИТМ, с. 289 сл.)*

ANTON., 61, 2. Заедно с Антоний се сражавали като нему подвластни царе Бокс ливиецът, Таркондем, царят на Горна Киликия, Архелай, царят на Кападокия, Филаделф - на Пафлагония, Митридат - на Комагене и Садал - царят на Тракия. Те се явили лично при него.

ANTON., 63, 7. Дикомес, царят на гетите, обещал да дойде на помощ на Антоний с голяма войска.

ДИОН КАСИЙ КОКЦЕЙАН *(откъсът по ИТМ, с. 375 сл.)*

LIV 20, 1-3. По онова време (16 г. пр.н.е.) станали много вълнения. Камуниите и вениите, алпийски племена, вдигнали оръжие, но били победени и подчинени от Публий Силий, а и панонците заедно с нориците опустошили Истрия, но и те, притиснати от Силий и подначалниците му, отново се подчинили и станали причина да изпаднат в същото повиновение и нориците. Вълненията в Далмация и Иберия траяли късо време. Македония била разорена от дентелетите и от скодриските. В Тракия още по-рано Марк Лолий, помагайки на Реметалк, който бил чичо и настойник на синовете на Котис, покорил бесите; след това поради същата причина Гай Луций победил савроматите и ги прогонил отвъд Истър.

LIV 34, 5-7. В същото време (11 г. пр.н.е.) тракиецът от племето беси Вологес, жрец на Дионис, който се почита у тях, чрез многобройни предсказания, спечелил на своя страна неколцина, въстанал заедно с тях, победил и убил Раскипор, сина на Котис, и след това без бой, само със славата си на пророк отнел войската на чичо му Реметалк и го принудил да избяга. Преследвайки го, той нахлул в Херсонес и страшно опустошил страната. И така поради това, пък и поради безчинствата на сиалетите в Македония, било възложено на Луций Пизон, който управлявал Памфилия, да се отправи срещу тях. Бесите, щом узнали че той идва, завърнали се в пределите си. Пизон стигнал в земята им, бил победен най-напред от тях, но успял и сам да им нанесе поражение и опустошил както тяхната страна, така и земята на съседите им, които били въстанали заедно с тях. Тогава подчинил всички, като едни привлякъл на своя страна доброволно, други със страх, и против волята им, а трети като влязъл с тях в открито сражение. След това отново подчинил някои от тях, които се опитали да променят създадения ред. Поради тия му заслуги бил уреден благодарствен празник в негова чест и му били отдадени победни почести.

ЙОРДАНЕС ГОТСКИ (IV в.)
ЗА ПРОИЗХОДА И ДЕЯНИЯТА НА ГОТИТЕ
(откъсите по ИТМ, с. 427)

ROM., 219-222. Да се нахлуе в Тракия дала повод македонската война. Траките са страшни хора; те са най-жестоки от всички племена. Тяхната жестокост споделят напълно и скордиските, хемимонтите и астите. Поради тяхната неукротимост римляните претърпели много тежки загуби и войската им била разбита в много сражения. Най-после, след като Марк Дидий ги подчинил и превърнал земите им в провинция, те възприели римското иго. Марк Друз ги сразил в самите им планини, а Минуций при реката Хебър избил мнозина от тях и ги победил. Родопските племена били надвити от Апий Клавдий. Обаче Марк Лукул пръв воювал в Тракия против бесите, които били първи по храброст и слава, и ги победил, а като надвил хемимонтите, поставил под римска власт Пулпудева, който сега се нарича Филипопол, и Ускудама, сега Адрианопол. Той превзел също и градовете, които са накацали по Понтийския бряг, т.е. Аполония, Галато, Партенополис, Томи и Истрос, и след това покорил всичките места чак до Дунава. Така той изтъкнал пред скитите римската храброст.

КОРНЕЛИЙ ТАЦИТ (ок. 55 - ок. 120 г.)
ЛЕТОПИСИ *(откъсите по ИТМ, с. 274 сл.)*

II 64. ...Тиберий бил по-доволен, че осигурил мира с мъдри мерки, отколкото ако би завършил една война с битки. Затова употребил хитрост и против Рескупорес, царя на Тракия. Над целия народ властвувал по-рано Реметалк: след смъртта му Август предал една част от траките на брата му Рескупорес, а друга част на сина му Котис. При тоя дележ полетата, градовете и съседните на Гърция места били отстъпени на Котис, а необработените, дивите и близките до неприятелите области - на Рескупорес. Колкото се отнася до нравите им, то Котис бил кротък и приветлив, а Рескупорес - жесток, користолюбив и необщителен. Отначало те живеели в привидно съгласие, но скоро Рескупорес почнал да преминава границите, да си присвоява това, що било дадено на Котис, и срещу съпротивата му да употребява насилие. При Август той действувал

още нерешително, понеже се боял да не би Август, който бил виновник за раздялата на царството, да му отмъсти, ако не се покорява. Но щом узнал за промяната на императора, почнал да праща разбойнически чети, да разрушава крепостите и така да създава причини за война.

65. Нищо не безпокоело Тиберий толкова, колкото това, да не би да се разбърка създаденото вече положение. Той изпратил един центурион да извести на царете да не се разправят с оръжие. Котис веднага разпуснал събраните войски, а Рескупорес, преструвайки се смирен, помолил Котис да се срещнат на определено място, като казал, че могат да разрешат споровете си в разговор. Не се водели дълги препирни за времето и мястото, най-сетне и за условията, понеже единият от примиримост, другият от лукавство си отстъпвали взаимно и приемали всички условия. За да освети, както казвал, съюза, Рескупорес устроил пир и веселбата продължила до късна нощ в ядене и пиене. Отначало Котис нищо не подозирал, а когато разбрал най-после измамата, ако и да призовавал светостта на царското си достойнство, общите семейни богове и гостоприемството на трапезата, бил хвърлен в окови от Рескупорес. Като завладял така цяла Тракия, той писал на Тиберий, че му била готвена засада, но изпреварил злосторника. Същевременно вземайки за предлог войната с бастарните и скитите се оградил с нови пехотни и конни войски. Било му отговорено меко, че ако у него нямало измама, можел да се довери на невинността си: но нито сам Тиберий, нито сенатът ще се произнесат прав ли е или виновен, преди да се разгледа делото; затова нека предаде Котис, нека дойде и стовари върху него тежестта на престъплението.

66. Преторът на Мизия Лантиний Пандуза изпратил това писмо в Тракия с войници, на които да бъде предаден Котис. Рескупорес, който се колебаел между страха и гнева, сметнал за по-добре да бъде обвинен в извършено, отколкото в започнато престъпление: затова заповядал да убият Котис и излъгал, че се бил самоубил. Въпреки това Цезар не изменил на определения вече начин на действие, но след смъртта на Пандуза, когото Рескупорес обвинявал в неприязън към себе си, назначил за свой наместник в Мизия Помпоний Флак, стар воин, който бил в тясно приятелство с царя и затова бил по-пригоден да го измами.

67. Флак преминал в Тракия и с големи обещания склонил царя, ако и да бил недоверчив и да помнел още престъплението си, да дойде в римските укрепления. Оттук обкръжен със силен отряд във вид на почетна стража, бил довлечен в Рим, като центурионите и трибуните по пътя действували отначало със съвети и убеждения, а колкото повече се отдалечавали, откривали му по-ясно, че се намира под стража, догдето най-сетне разбрал необходимостта на положението си. Обвинен в сената от жената на Котис, той бил осъден на изгнание далеч от царството си. Тракия била разделена между неговия син Реметалк, за когото се знаело, че бил против бащините си планове, и децата на Котис; а понеже не били още пълнолетни, бившият претор Требелен Руф бил определен да управлява временно царството им по същия начин, както нашите прадеди пратили в Египет М. Лепид, като опекун на Птолемеевите деца. Рескупорес бил заведен в Александрия и там бил убит, понеже се опитал да бяга или пък му било приписано това престъпление.

ДИОН КАСИЙ КОКЦЕЙАН *(откъсът по ИТМ, с.375 сл.)*

LV 30, 1-7. Уплашен да не би въстаналите далматинци и панонци да нахлуят в Италия, Тиберий се завърнал от земята на келтите, изпратил напред Месалин, а сам с по-голямата част от войската го последвал. Като узнал за тяхното приближаване, Батон излязъл срещу Месалин, ако и да не бил още оздравял, надвил го в открито сражение, но после бил победен от засада. След това отишъл при съименника си Батон, предводителя на бревките, и като подел заедно с него войната, заел планината на име Алма. Там в едно кратко сражение били победени от тракиеца Реметалк, когото Север изпратил срещу тях, докато срещу самия него се били съпротивлявали твърдо. После, когато Север заминал за Мизия, понеже даките и сарматите я опустошавали, а Тиберий и Месалин прекарвали времето си в Сисция, те нападнали земята на съюзниците им и привлекли на своя страна мнозина от тях. Те не влезли обаче в открит бой, ако и Тиберий да се приближил до тях, но като се местели ту на едно място, ту на друго, извършили много опустошения, защото познавали добре страната и, като лековъоръжени, лесно се отправяли, където желаели. А когато настъпила зимата, причинили още повече злини, защото отново нахлули и в Македония, но били възпрени от Реметалк и брат му

Раскипор, които се сражавали с тях. А другите не им се притекли на помощ, когато след това при консулите Цецилий Метел и Лициний Силан, земята им била опустошавана. Поради това те избягали в укрепени места и оттам правели нападения където могли.

ГАЙ СВЕТОНИЙ ТРАНКВИЛ *(откъсът по ИТМ, с. 284 сл.)*

TIB., 37, 9. Враждебно настроените царе или тези, чиито намерения били съмнителни, Тиберий укротил повече чрез заплашване или укори, отколкото със сила. Някои от тях той привлякъл чрез ласкателства и обещания и задържал при себе си, например германеца Маробод, тракиеца Раскуполис и Архелай Кападокийски, като превърнал дори царството на последния в римска провинция.

КОРНЕЛИЙ ТАЦИТ *(откъсът по ИТМ, с. 275 сл.)*

III 38. ...Цезар укорил съдиите, загдето оправдали Антистий Ветер, един от македонските първенци, обвинен в прелюбодейство, и повикал последния отново на съд за обида на особата, като човек буен и замесен в плановете на Рескупорес във времето, когато последният убил братовия си син Котис и замислил война против нас. Подсъдимият бил осъден на заточение, с добавка да бъде държан на остров, който да не е близо до Македония или до Тракия. Впрочем, несвикналата още с римската власт Тракия, като била разделена между Реметалк и децата на Котис, на които поради малолетност бил настойник Требелен Руф, се бунтувала, обвинявайки Требелен, пък не по-малко и Реметалк, че оставя неотмъстени обидите, които търпи народът. Койлалетите, одрисите и диите, силни племена, се заловили за оръжие под предводителството на разни началници, но еднакви по своята незнатност; това била причината, че не могли всички да се съединят за страшна война. Едни от въстаналите размирили местното население, а други преминали планината Хемус, за да разбунтуват и отдалечените племена; най-много и най-добре подготвените обсадили царя и града Филипопол, основан от Филип Македонски.

Като узнал за това Публий Велей, който командувал най-близката войска, изпратил съюзнишка конница и лека пехота против тия, които се скитали, за да грабят или търсят помощни войски, а сам той повел ядката на пехотата си, за да освободи града от обсада. Всичко това било извършено едновременно с успех: грабителите били избити, между обсадителите се появили разпри и царят направил навреме излаз, тъкмо когато легионът дошъл. Не би трябвало да се говори за боен строй или за сражение, гдето полувъоръжени неприятели били избивани без жертви от наша страна.

IV 46. В консулството на Лентул Гетулик и Гай Калвизий били определени триумфални отличия за Попей Сабин, понеже сразил тракийските племена, които водели по височините на планините суров живот и затова били много упорити. Освен нравът им причина за въстанието бил и отказът им да допускат да бъдат събирани за нашата войска най-здравите им синове. Те били свикнали да се покоряват дори и на царете си само по желание, а и когато пращали помощни войски, назначавали свои предводители и воювали само със съседните народи. Сега обаче се разнесъл слух, че ще ги разпръснат и разпратят по разни страни смесени с други племена. Но преди да се заловят за оръжие проводили пратеници, които да припомнят за приятелството и покорността им и да заявят, че ще ги спазват и занапред, ако не ги натоварват с ново бреме; ако ли искат да им натрапят робство като на победени, то у тях има оръжие, младежи и решителност да защитят свободата си или да умрат. Същевременно те указвали на своите крепости, съградени върху скалите, и на прибраните там свои родители и жени и заплашвали с трудна, тежка и кръвопролитна война.

47. Сабин, докато си събере войската, им давал благосклонни отговори. Но когато пристигнал Помпоний Лабеон с един легион от Мизия и цар Реметалк с помощни войски от сънародниците си, които останали верни, той ги присъединил към наличната си войска и се отправил към неприятеля, който бил вече заел гористите планински теснини. Една част от неприятелите, които били по-смели, се показвали вече по откритите хълмове. Римският военачалник се приближил с войската си до тях и лесно ги изтикал оттам, без да пролее много варварска кръв, понеже убежищата им били наблизо. След това укрепил на това място своя стан и завзел със силен отряд една тясна планинска верига, която се простирала с еднаква височина до близката крепост, заета от голям брой

въоръжени и невъоръжени защитници; същевременно изпратил отбор стрелци срещу най-буйните, които скачали пред укреплението с песни и в такт по обичая на своя народ. Додето стрелците действували отдале́ч, безнаказано ранявали мнозина неприятели; когато обаче се приближили, те били обърнати в безредие от неочаквания излаз на неприятелите, но били защитени от една сугамбрийска кохорта, която храбра в опасности и не по-малко страшна с песните и дрънкането на оръжията си, била разположена от римляните там наблизо.

48. След това той придвижил към неприятеля своя стан, а в предишните укрепления оставил траките, които, както казахме, ни дошли на помощ. На тях позволил да опустошават, да горят, да плячкосват, стига само опустошението да траело през деня, а нощта да прекарвали в стана в безопасност и бдителност. Отначало те спазвали това, но после като се отдали на разкош и разбогатели от плячка, почнали да изоставят заставите, да правят разпуснати пиршества и да се излежават сънливи и пияни. Като узнали безгрижността им неприятелите приготвили два отряда, от които единият трябвало да нападне грабителите, а другият да удари на римския стан, и то не с надежда да го превземат, но да не чуят римляните шума на другото сражение, бидейки залисани с вик, стрели и със собствената си опасност. Освен това, за да бъде по-голям страхът, те избрали за тая цел нощно време. Тия, които нападнали окопа на легиона, били лесно прогонени; тракийските помощни войски обаче, уплашени от ненадейното нападение, понеже една част лежала покрай укрепленията, а повечето скитали извън тях, били избити с толкова по-голямо ожесточение, колкото повече ги обвинявали като бегълци и предатели, които са вдигнали оръжие да поробят себе си и отечеството си.

49-50. На другия ден Сабин изкарал войската си на равно място, за да види дали варварите, одързостени от снощния си успех, ще се осмелят да се сражават. Но понеже те не излизали от крепостта и съседните ѝ хълмове, той почнал да ги обсажда чрез редути, които вече строял на подходящи места; след това ги свързал с окопи и тъй обхванал едно пространство от четири мили в окръжност: после постепенно стеснявал обсадната линия и описвал все по-тесен кръг, за да отреже на неприятеля водата и храната за добитъка; издигнал също насип, от който да хвърлят камъни, копия и запалки върху близкия вече неприятел. Но нищо не ги мъчело така, както жаждата, понеже голямо множество войници и невъоръжени хора се ползувало само от един извор, който им останал. При това конете и добитъка им, затворени по варварски обичай заедно с тях, измирали поради липса на храна: до тях лежали трупове на люде, загинали от рани и жажда. Всичко било омърсено със загнила кръв, воня и зараза. Към тая неволя се прибавило и най-голямото зло - раздорът: едни искали да се предадат, други се готвели да умрат чрез взаимни удари; имало и такива, които съветвали да не умират без отмъщение, но да направят излаз. И не само простите били на различни мнения, но дори един от водителите, Динис, човек стар и от дълга опитност запознат с римската сила и милосърдие, доказал, че трябва да се сложи оръжието и че това е единственото спасение в нещастието, и пръв заедно с жена си и децата си се предал на победителя. Последвали го всички слаби поради възрастта си или пола си и тия, които обичали живота повече отколкото славата. Но младежта последвала отчасти Тарс, отчасти Турес. И двамата били решили да напуснат живота си заедно със свободата си, но Тарс, викайки, че трябва да се ускори края и да се прекрати както надеждата, тъй и страха, дал пример, като забил меча в гърдите си; не липсвали и други, които потърсили смъртта по същия начин. Турес със своя отряд очаквал нощта, което узнал и нашият военачалник; затова стражевите постове били усилени с повече войници. Настъпила нощ страшна поради проливния дъжд, а неприятелят, ту с боен вик, ту с дълбоко мълчание възбуждал недоумение у обсадителите. Сабин пък обикалял войниците и ги подканял да не се смущават нито от съмнителния шум, нито от привидната тишина и да не позволяват на неприятеля да ги измами, но всеки да изпълнява своя дълг, като стои на мястото си и не хвърля стрелите си напразно.

51. Между това варварите прииждали на тълпи и ту хвърляли с ръка в укрепленията камъни, обгорени на края колове, отсечени дървета, ту изпълвали рововете с храсталак, пръти и трупове. Някои хвърлили приготвени по-рано мостове и стълби върху предните укрепления, подхващали ги, смъквали ги и се биели отблизо със съпротивляващите се противници. Римските войници ги отпъждали със стрели, тласкали ги с щитовете си, хвърляли стенни копия и събаряли върху им натрупани камъни. Римляните одързостявала надеждата за спечелена вече победа и още по-големия срам в случай, че отстъпят; а варварите - мисълта, че това е последният им опит за спасение, а също и плачът на майките и жените им, които придружавали повечето от тях. На едните нощта придавала смелост, на другите страх; ударите се нанасяли на слука, раните се получавали неочаквано. Неразпознаването на свои и врагове и гласовете, които отеквали от планинските кривини и идвали като че ли изотзад, докарали такава бъркотия, че римляните напуснали някои укрепления, като че ли вече били загубени. При все това малцина неприятели успели да се промъкнат; останалите, след като били избити или ранени най-храбрите, били изтикани чак на разсъмване в най-високата част на крепостта, където били принудени най-сетне да се предадат. И най-близката околност доброволно се покорила. Настъпилата много рано сурова зима в планината Хемус попречила да бъдат покорени и останалите, било със сила, било с обсада.

АПИАН *(откъсът по ИТМ, с. 326 сл.)*

ILLYR., 85-86. Мизите нападнали Марк Лукул, брат на Лициний Лукул, който воювал с Митридат. Той напреднал до реката, гдето се намират шест гръцки града, съседни на мизите Истрия, Калатис, Дионисополис, Одесос, Месембрия и Аполония. От последния град той пренесъл в Рим колосалната статуя на Аполон, поставена на Палатинския хълм. Аз не намерих никакво действие повече срещу мизите от страна на римската република или от страна на Август и те не са били заставени да плащат дан. Покорени били от Тиберий, който станал император след Август.

АНИЙ ФЛОР *(откъсът по ИТМ, с. 282 сл.)*

II 28. Даките живеят в планините. Оттам под водителството на цар Котисон, колкото пъти Дунав замръзвал и лед свързвал двата бряга, те слизали и опустошавали съседните земи.Цезар Август решил да прогони тоя народ, до който достъпът бил необикновено труден. И тъй той изпратил Лентул, който ги отблъснал зад отвъдния бряг. На отсамния бряг поставил гарнизони. Така тогава даките не били победени, но били прогонени и възпрени.

ДИОН КАСИЙ КОКЦЕЙАН *(откъсът по ИТМ, с. 376 сл.)*

LXVII 6. Най-голяма война тогава (85-86 г.) римляните водели срещу даките, над които царувал по това време Декебал. Той бил способен да разбере военното положение и да се справи с него, годен да схване удобния момент за нападение и да отстъпи навреме, изкусен в устройването на засади и у́дарен в сраженията. При това умеел да се възползува добре от победата и да се справи също добре с поражението. Ето защо той станал за дълго достоен съперник и противник на римляните. Даки пък наричам самите тях, както те сами се именуват и както римляните ги зоват, ако и добре да зная, че някои елини неправилно или правилно ги наричат гети. Аз именно познавам гети, които живеят отвъд Хемус при реката Истър. И тъй Домициан потеглил на поход срещу даките, но сам не се заел с войната, а останал в един мизийски град и там буйствувал, както обикновено правел. Той не само, че не можел да понася физически несгоди, но бил и страхлив, и съвсем порочен, и необуздан и към жени и към деца. С воденето на войната натоварил други военачалници и така снел от себе си отговорността за повечето неуспехи.

Декебал, цар на даките, изпратил при Домициан пратеник, чрез когото му обещавал мир. Срещу него Домициан изпратил Фуск с голяма войска. Като научил това, Декебал изпратил при него пратеници, казвайки на подигравка, че ако се съгласи всеки римлянин да му плаща по два обола, той ще свърже мир с него, ако ли не приеме това, ще воюва и ще причини големи злини на римляните. Домициан като пожелал да накаже квадите и маркоманите, загдето не му се притекли на помощ против даките, дошъл в Панония, за да воюва срещу тях, и убил вторите пратеници, които изпратили при него за мир.

LXVII 7. Победен от маркоманите и обърнат в бягство, Домициан изпратил бързо пратеници при Декебал, царя на даките, и поискал да сключи с него мир, какъвто по-рано му отказвал многократно, въпреки молбата му. Декебал приел предложението, защото бил силно притеснен, но не пожелал сам да преговаря с него, а изпратил Диегид със свита, за да му предаде отнетото оръжие и малцината пленници, които имал. От своя страна Домициан увенчал Диегид с диадема, като че ли бил истински победител и, като че ли можел да го наложи на даките за цар. На войниците пък раздал почетни отличия и пари и изпратил в Рим, като че ли бил победител, както други неща, така също и пратеници от Декебал, и писмо от него, както той твърдял, но всъщност то било, както се говорело, измислено. Украсил празненството с много изящни съсъди, не от тия които взел, но от императорските, с които си служел винаги, като че ли го е взел в плячка, и като че ли е поробил и самата държава. Напротив, не само че не взел нищо, но направил и разходи по сключването на мира, като дал и тогава на Декебал твърде много пари, а също и специалисти в мирновременни и военни изкуства, и обещал да му дава винаги и в бъдеще много пари.

LXVII 10. През войната с даките, станали и следните забележителни случки: Юлиан, комуто било поверено от императора ръководството на войната, подготвил всичко добре, а също поръчал на войниците да напишат на щитовете имената си и имената на центурионите си, за да могат да бъдат забелязани по-лесно ония от тях, които се покажат в сраженията храбри или страхливи. При Тапе той влязъл в сражение с неприятелите и избил по-голямата част от тях. В това сражение Везинас, който заемал второто място след Декебал, като не могъл да избяга, повалил се на земята умишлено, като че ли е умрял, а след това тайно през нощта избягал. Уплашен да не би победителите римляни да се отправят срещу столицата му, Декебал изсякъл дърветата край нея и поставил оръжия около дънерите им, за да се уплашат, като помислят, че там има войска, и да се оттеглят. Така и станало.

ГАЙ СВЕТОНИЙ ТРАНКВИЛ *(откъсът по ИТМ, с. 285 сл.)*

DOM. 6.1. Домициан предприел няколко похода или по свой почин, или по принуда. По свой почин воювал срещу хатите, а по принуда предприел един поход срещу сарматите, които били унищожили цял легион заедно с легата му, и други два похода срещу даките. Първият от тях предприел, след като бил разбит бившия консул Опий Сабин, а вторият - след като претърпял поражение префектът на преторианските кохорти Корнелий Фуск, комуто бил възложил върховното ръководство във войната. След няколко битки с променлив успех той отпразнувал двоен триумф в чест на победите си над хатите и даките, а за победата си над сарматите само положил лавров венец в храма на Юпитер Капитолийски.

ДИОН КАСИЙ КОКЦЕЙАН *(откъсът по ИТМ, с. 377 сл.)*

LXVIII 6. Като прекарал известно време в Рим, Траян потеглил на поход срещу даките, понеже преценявал добре какво са извършили, негодувал заради парите, които вземали ежегодно, виждал ги, че увеличават силата си, пък и познавал намеренията им. Когато се научил Декебал за похода му, уплашил се, понеже добре знаел, че по-рано победил не римляните, а Домициан, а сега щял да воюва срещу римляните и император Траян.

LXVIII 8. Ето защо Декебал се страхувал основателно от него. Когато Траян бил на поход срещу даките и наближавал Тапе, гдето се били разположили на стан варварите, донесли му една голяма гъба, на която било написано с латинско писмо, че както другите съюзници, така и бурите съветват Траян да се върне назад и да живее в мир с тях. Траян влязъл в сражение, видял много от своите войници ранени, но избил и много от неприятелите.

LXVIII 9. Декебал бил изпратил и преди поражението пратеници, не вече както по-рано комети, но и най-видните от пилофорите. Те захвърлили оръжието си и паднали на земята пред Траян и го молели настойчиво да позволи на самия Декебал да влезе в разговор с него, тъй като той щял да направи всичко, което му се заповяда, а ако не се съгласи, да изпрати някого от свитата си. Бил изпратен Сура и префектът Клавдий Ливиан. Нищо не било постигнато, защото Декебал не се осмелил да се срещне с тях, а и тогава изпратил от своя страна другиго. Траян завзел укрепени със стени височини и знамето, което даките отнели от войската на Фуск.

LXVIII 9, 4-7. И тъй, поради това, и особено поради това, че Максим същевременно взел в плен сестра му и превзел едно укрепено място, Декебал бил готов да възприеме всичко, каквото му се заповядвало, не че имал намерение да устои на думата си, но за да си отдъхне от тежкото положение, в което бил. Ако и против волята си, той се съгласил да предаде оръжието си, бойните машини и техните строители, да върне бегълците, да разруши укрепленията и да напусне завзетата земя; освен това трябвало да има заедно с римляните едни и същи за неприятели или приятели, да не приема никакъв беглец и да не си служи нито с един войник от подвластните на римляните земи, тъй като Декебал набирал чрез увещания повечето и най-добрите си войници оттам. Изпратил и пратеници в сената, за да бъде потвърден мирът и от него. Като уговорил това и оставил гарнизони както в Зермизегетуза, така и в останалите части на страната, Траян се завърнал в Италия.

LXVIII 10, 1-2. Когато изпратените от Декебал пратеници били въведени в сената, те сложили оръжието си, протегнали ръце като пленници, казали някои неща и почнали да молят милост. Така сключили мир и получили оръжието си. А Траян устроил празненства в чест на победата, получил прозвището Дакийски и уредил в театъра гладиаторски борби, които му доставили удоволствие, а също и танцови зрелища.

LXVIII 10, 3-4. На Траян съобщили, че Декебал вършел много неща против договора и приготвял оръжие, приемал бегълците, поправял укрепленията, пращал пратеници при съседите си и ругаел ония, които не мислели по-рано като него, а също отнел на язигите част от земята им (тая част по-сетне Траян не им върнал, когато я поискали). Поради това сенатът отново го обявил за неприятел и Траян отново сам, а не чрез други военачалници, предприел поход срещу него.

LXVIII 11-12. Тъй като мнозина даки минали на страната на Траян, Декебал поради това и поради някои други причини молил отново за мир. Но понеже не искал да предаде оръжието си и себе си, събрал явно всичките си сили и призовал освен това и съседите си. Той им казал, че ако го изоставят, сами ще се изложат на опасност и, че по-безопасно и по-лесно ще опазят свободата си, ако се борят заедно с него, преди да е претърпял някаква несполука, отколкото да го оставят да загине, и след това и те самите, лишени от съюзници, бъдат победени.

Декебал търпял несполука в открита борба, но с хитрост и измама насмалко щял да убие и самия Траян, като изпратил в Мизия няколко бегълци, за да го убият, ако могат някак си това да сторят. Впрочем и иначе достъпът до него бил лек, а тогава поради нуждите на войната той приемал просто всеки, който желаел да разговаря с него. Но те не могли да изпълнят намерението си, понеже един от тях, като бил заподозрян, заловен и подложен на изтезание, признал целия заговор. Като повикал някой си Лонгин, началник в римската войска, който бил проявил във войните своите способности, и го убедил да се срещне с него, понеже щял да изпълни това, което му се заповядвало, Декебал го уловил и го разпитал публично за намеренията на Траян. Понеже Лонгин не желаел да признае нищо, Декебал го развеждал под стража, но без да бъде окован. Между това изпратил при Траян пратеник и поискал да му възвърне земята до Истър и да получи парите, които бил изразходвал за войната, за да му върне Лонгин. Траян отговорил съвсем неопределено, откъдето не можел да заключи, дали той държи много или малко да не бъде убит Лонгин, или да бъде запазен и непременно върнат. Обмисляйки какво по-нататък да направи, Декебал го задържал, а Лонгин в това време си доставил отрова чрез един освободен роб и обещал на Декебал, че ще го помири с Траян, за да не подозира ни най-малко това, което щял да направи, и да не усили стражата около него. Той написал писмо, в което молел за защита и го дал на освободения роб, да го занесе на Траян, за да бъде в безопасност. След неговото заминаване той изпил една нощ отровата и умрял. След тая случка Декебал поискал от Траян да му върне освободения роб, като обещал да му даде тялото на Лонгин и десет пленника, и веднага изпратил центуриона, който бил уловен с Лонгин, за да уреди тия неща. От него узнали всичко, което станало с Лонгин. Но Траян не изпратил назад нито него, нито пък предал освободения роб, като счел, че е по-почтено за достойнството на властта запазването му, отколкото погребението на Лонгин.

LXVIII 13. Траян построил каменен мост над Истър, заради който не зная как бих могъл достойно да му се удивлявам. Наистина, другите му постройки са превъзходни, но тая стои по-високо от всички. Основните стълбове, на брой двадесет, които са от четиристъпни камъни, достигат на височина сто и петдесет стъпки без основите и широчина - шестдесет стъпки. Те отстоят един от друг на сто и седемдесет стъпки и са свързани със сводове. Как не бихме се учудили на начина, по който е станало изграждането на отделните части в една пълноводна река с многобройни въртопи и тинесто дъно, особено когато Траян не е могъл и да отклони течението ѝ? Аз посочих ширината на реката, оттам обаче не следва, че Истър тече през толкова тясно пространство (защото на някои места се разширява двойно и тройно), но толкова е широко най-тясното и най-удобното място за построяване на мост в тая част на реката. Колкото именно тук се стеснява течението, което на това място изоставя голямата си широчина, за да се разшири след това още повече, толкова то става по-силно и по-дълбоко, така че и това е затруднило постройката на мост. Гениалността на Трояновите замисли проличава и от следното: наистина мостът не ни ползува сега никак, но все пак стоят основните му стълбове, ако и през тях да не може да се мине реката, като че ли са създадени, само за да ни покажат, че няма нищо, което човешката природа не може да не преодолее. Страхувайки се да не би живущите оттатък реката римляни да бъдат сполетени от война, когато реката не е замръзнала, той направил моста, за да може лесно през него да провежда походите си. Напротив, Хадриан, който се страхувал да не би варварите да насилят охраната на моста и да преминат лесно в Мизия, махнал горната му част.

LXVIII 14. Като преминал Истър по тоя мост и водел война повече с предпазливост, отколкото с бързина, Траян с време и с усилен труд надвил даките. При това той сам се проявил многократно като добър военачалник и храбър боец, а също и войниците му, които се излагали на опасност, проявили много пъти храброст. Между другото бил изнесен от сражението и един зле ранен конник, като че ли би могъл да бъде излекуван. Но когато разбрал, че е неизлечимо ранен, изскочил от палатката (защото все още имал сили), застанал в бойния ред и умрял като проявил чудна храброст. А Декебал, когато била превзета и столицата му и цялата му земя и имало опасност сам да бъде хванат, се самоубил и главата му била занесена в Рим. Така Дакия паднала под римска власт и Траян основал в нея градове. Намерени били и съкровищата на Декебал, ако и да били скрити под реката Саргетия, която тече край неговата столица. Чрез няколко пленници той бил отбил реката, изкопал коритото ѝ, поставил там много сребро и злато и други ценности, които могли да понасят влага, поставил върху тях камъни, насипал пръст и след това отново пуснал да тече реката. Чрез същите онези пленници той скътал в пещерите дрехите и другите скъпоценности от същия вид.А като бил сторил това, избил ги, за да не издадат нищо. Някой си Викил, негов другар, който бил взет в плен, знаел за стореното и го съобщил на римляните.

ПОЛИТИЧЕСКАТА КРИЗА И ГОТСКИТЕ НАШЕСТВИЯ ПРЕЗ III В. ОТ Н.Е.

ХЕРОДИАН (ок. 170 - ок. 240 г.)
ИСТОРИЯ В ОСЕМ КНИГИ СЛЕД СМЪРТТА НА БОЖЕСТВЕНИЯ МАРК *(откъсите по ИТМ, с. 384-385)*

HIST. VI. 8. Във войската служил някой си на име Максимин. Той произлизал от полуварварите, които населявали вътрешността на Тракия, и то от едно тамошно село. Както се разправя, отначало в детинството си бил пастир, а в разцвета на младежката си възраст, поради грамадния си ръст и телесните си сили бил взет за войник в конницата. Но след това щастието малко по-малко му се притекло на помощ и той минал през всичките чинове на военната служба, докато най-сетне му била поверена длъжността началник на стана на помощните войски. Тоя Максимин поради изтъкнатата му опитност във военното дело Александър назначил за началник на новобранците, за да ги обучава и да подготвя от тях годни бойци. А Максимин се отдал най-грижливо на възложената му длъжност и спечелил сърцата на войниците, като не само ги обучавал какво трябва да вършат, но и заставал начело на всичките им работи, та те му били не само ученици, но и ревнители и подражатели на храбростта му. Освен това той ги привързвал към себе си и чрез подаръци, и всевъзможни отличия. Поради това младите войници, между които повечето били панонци, се възхищавали от храбростта на Максимин и се гаврели с Александър, загдето бил командуван от майка си и ръководел държавните работи по ума и волята на една жена. Те припомняли един на друг неуспехите на изток, поради нерешителността му, и негодували, че не проявил никаква храброст и годност във войната против германците. И тъй, предразположени и без това към бунт - - - те решили да премахнат Александър и да провъзгласят за император и август своя другар по оръжие и палатка Максимин, когото считали поради опитността и храбростта му годен за настоящата война. Като се събрали на полето, въоръжени като че ли за обикновените си упражнения, те хвърлили пурпурна мантия върху дошлия и застанал пред тях Максимин, който или не знаел това, което било замислено, или бил за това предварително подготвен, и го провъзгласили за император.

VII. 1. Като поел управлението, Максимин извършил големи промени. Властвувайки с извънредно голяма суровост и със страшен терор, той се опитал да промени императорския режим от благ и мек в напълно тирански и жестокосърдечен, понеже съзнавал, че има настроение против него, загдето като пръв от такова просто потекло се издигнал до такова голямо щастие. По природа, по нрав, както и по произход бил варварин. Споделяйки кръвожадността на своите деди и на своето племе, той се грижел да си осигури власт чрез жестокост, понеже се боял да не би да бъде напълно презрян от сената и от поданиците си, като го виждат не в сегашното му щастливо положение, а в дрипавите пелени, в които е бил повит като току-що роден младенец. Впрочем навред се мълвяло и подмятало, че бидейки овчар в тракийските планини, той се проявил чрез грамадния си ръст и телесните си сили в обикновената местна войска и от щастието бил доведен на престола на римските императори.

ХЕРЕНИЙ ДЕКСИП от Атина
СВЕТОВНА ХРОНИКА *(откъсът по ИТМ, с. 386 сл.)*

CHRON., FRG. 20. Във времето на императорите Балбин и Максим карпите воювали срещу мизите. Тогава започнала и скитската война. По това време била разрушена и Истрия или, както казва Дексип, Истрианския град.

FRG., 22. Скитите, наричани готи, преминали в голям брой река Истър във времето на Деций и опустошили римската област. Те обградили избягалите в Никопол мизи. Обаче Деций ги нападнал, както разказва Дексип, и, ако и да убил тридесет хиляди души, бил победен в сражението. Той загубил дори Филипопол, който бил превзет от тях, и много траки били избити. Когато скитите се завръщали в своите земи, същият Деций ги нападнал, но през нощта богоборецът бил убит при Абрит в така наречения форум Темброниум заедно със сина си. А скитите си заминали с много пленници и плячка. Войската провъзгласила за император някой си Гал, бивш консул, заедно с Волусиан, сина на Деций. Те царували според Дексип осемнадесет месеца без да извършат нещо забележително. Според някои други, те царували три години, а според трети - две години.

ХЕРЕНИЙ ДЕКСИП *(откъсите по ИТМ, с. 386 сл.)*

SCYTH.,frg.25. Обсадата на Марцианопол. Местните жители казват, че градът Марцианопол получил името си от сестрата на император Траян. Скитите, като смятали, че този град лесно може да се превземе с пристъп, въздържали се да го нападнат веднага, но докарвали пред стените му камъни, колкото могли повече, за да могат да ги използуват обилно, като бъдат разпределени на купове и грамади. Те мислели, че по този начин ще стане голям бой върху стените и че с леснина щели да превземат града, понеже неприятелите щели да бъдат заети повече със защита, отколкото с нападение. Обаче жителите на града били приготвили отдавна, каквото било потребно за обсада. Максим, който произхождал от беден род, бил предаден всецяло на философията, но в този съдбовен момент бил готов да прояви дела не само на пълководец, но и на добър воин. Той насърчавал всички и ги съветвал да не прибягват до контраатака, когато неприятелите хвърлят копия отблизо, но застанали под зъберите, като държат пред себе си и щитове и всичко, каквото може да ги закриля да отблъскват изстрелите на противника. Когато пък варварите сметнали, че са приготвили достатъчно камъни, обградили в кръг изцяло стените и едни от тях хвърляли копия, а други - камъни срещу тези, които били по зъберите. Гъстотата на ударите била такава, че по непрекъснатото им следване приличала на най-силна градушка. Обитателите на града пазели, доколкото било възможно, себе си и стените и се въздържали от контраатака, както им било заповядано. Но когато варварите привършили както приготвените камъни, така и всички копия и стрели за лъкове, без да постигнат нещо бляскаво, надеждата им, че ще превземат града без особен труд, изчезнала, и те започнали да се обезсърчават. Тогава, повикани от военачалниците си, те се оттеглили, като се установили на стан недалеч от града. А и времето било около залез слънце. Скитите, след като оставили да изминат няколко дена, се завърнали и, като обградили в кръг стените, отново ги обстрелвали. Тогава именно Максим възвестил на гражданите, че моментът е удобен за нападение. То станало по следния начин. Бидейки вече окуражени, понеже варварите били отстъпили предните дни, без да постигнат нещо, те надали вик и започнали да хвърлят копия и камъни, каквито им попадали. А варварите били застанали гъсто един до друг и не били грижливо защитени, защото не очаквали, че противникът би могъл да се спусне някак от стените насреща им; освен това били многобройни изстрелите, хвърляни отгоре, пък и голям бил броя на неприятелите. Поради това не било възможно гражданите да не ги улучат, дори и да не искали. И тъй скитите, като се намерили на тясно и не могли да противодействуват на мизите, поради зъберите и стражата при вратите, отказали се от боя и отстъпили, без да постигнат нещо, понеже не могли да издържат това положение по-дълго време.

SCYTH.,frg. 27. Обсадата на Филиповия град. Град Филипопол се намира на границата между земите на траките и македоните и лежи на река Хебър. Казват, че негов основател бил Филип, синът на македонския цар Аминта, по чието име бил наречен градът. Скитите нападнали този най-стар и най-голям град и го обсадили. Борбата се водела по следния начин. Скитите, като държали щитовете си над главите, за да бъдат защитени от хвърляните срещу тях стрели, обикаляли града и разузнавали на кое място биха могли да разрушат лесно стените поради теснината им или да възлязат на тях с поставяне на стълби поради низината им. Най-напред нападнали с хвърляне на копия и стрели. Обаче гражданите отгоре отблъсквали мощно неприятелите, където и да се доближавали. После скитите правели опити да превземат града, като си построили стълби и машини. Бойните им машини били греди, сковани като четириъгълник, и то така подредени, че приличали на къщички. Върху тях опъвали кожи, за да ги предпазят от всякакъв вид изстрели. С тях нападали вратите, като държали пред себе си щитовете, и ги придвижвали с колелата и лостовете. Едни от нападателите издигали нависоко дълги греди, които били обковани с желязо, за да не се чупят при удрянето, и с тях се опитвали да разбият стените. А други опирали до стените стълби. Едни от тях били построени направо, а други на колелета и били подвижни откъм едната страна. Последните, за да стигнат изправени стените, били приближавани до тях и били разгъвани посредством въжета, привързани да горния им край. Някои пък докарвали до стените и дървени кули, поставени на колелета, за да хвърлят отблизо мостове върху стените и да ги преминат, като достигнат еднаква с тях височина. А машини скитите имали в изобилие. Обаче и траките се противопоставили на всичките им бойни средства. Те разбивали машините и прислугата им с помощта на огромни каменни блокове, а други изгаряли с факли, сяра и смола. Върху стълбата те търкаляли надолу напречни греди и камъни и от мощния им удар се разбивали, както щитовете на придвижващите ги, така и и самите стълби, както били поставяни. Тъй като неприятелите не постигали нищо с машините, те се обезсърчили и като се посъветвали как трябва да воюват, решили да издигнат високи насипи срещу града, за да се сражават от еднаква височина с противника. Това направили по следния начин. Те донасяли греди от околните постройки и, като поставяли пред себе си щитове, хвърляли в окопа пред стените гредите напреки и успоредно, както се случвало. Като сторили това, нахвърляли пръст и всякакъв друг вид материал между двете страни на окопа. По този начин те постигнали бързо да нарасне насипът. А траките забелязали това, което се вършело, и виждали, че насипът се издига срещу тях. Тогава те забили колове и, като заковали на тях дъски, издигнали върху стените високо укрепление. Освен това измислили и следното. През нощта, когато всичко било утихнало, спуснали някъде под стената с въже един смел и храбър мъж, като му дали за разрушаване на насипа запалена факла и съд, в който имало смола, сяра и други подобни неща. Той хвърлил огън сред гредите, които поддържали насипа, и като изгаряли, целият насип се срутил.Скитите, понеже претърпели и в това отношение неуспех, решили следното, което и извършили. Те избивали негодния впрегатен добитък и всички пленници, които страдали от болести или от старост, хвърляли ги в окопа и слагали върху тях всякакъв материал. А труповете на третия ден давали достатъчна височина на насипа, защото подпухвали. Обаче траките разсекли една част от стената на големина колкото една тясна вратичка и отмъквали през нея всяка нощ насипа в града. Тогава скитите, тъй като не знаели вече какво да правят, решили да отстъпят. И това било краят на скитската обсада.

ЙОРДАНЕС ГОТСКИ *(откъсите по ИТМ, с. 429 сл.)*

GET., 91-93. Цар Острогота присъединил към карпите готи и певкийци от остров Певке, който лежи между вливащите се в Понта дунавски реки, и им назначил за предводители Аргаит и Гундерик, най-знатните от народа му. След това, като преминали Дунава и опустошили за втори път Мизия, нападнали Марцианопол, прочутия главен град на тази страна. Но след дълга обсада го изоставили, тъй като получили пари от тези, които го населявали. И понеже споменахме Марцианопол, нека съобщим накратко нещо за неговото положение. Този град е построен от император Траян, както разправят, поради следната случка. Една прислужница на сестра му Марция се миела на реката Потамос, която има извънредно бистра и вкусна вода и извира всред града. Когато поискала да почерпи вода, изпуснала случайно златния съд, който носела със себе си, и той паднал в дълбочината, където го теглила тежестта на метала. Но след това той изплувал оттам някъде надалече. Това било наистина нещо необикновено: един празен съд да потъне, и след това да изплува и да го изхвърлят вълните.Когато Траян узнал с учудване тази случка, помислил, че в извора има някакво божество и основал град, който нарекъл на името на сестра си Марцианопол.

GET., 101-103. Като умрял Острогота, Книва разделил войската си на две части и изпратил едни да опустошават Мизия, понеже знаел, че поради нехайството на управниците си е лишена от защитници, а сам той потеглил със седемдесет хиляди войници за Еусция, т.е. Нове. Отблъснат оттук от пълководеца Гал, той се отправил за Никопол, един много известен град, разположен при река Ятрус, който Траян построил, след като победил сарматите, и нарекъл „град на победата“. Когато тук неочаквано дошъл император Деций, Книва се оттеглил най-сетне в пазвите на Хемус, които не били надалеч. Оттам, като се погрижил за въоръжение, побързал да се отправи към Филипопол. Император Деций, като узнал, че бил заминал, прехвърлил билото на планината Хемус, понеже искал да отиде на помощ на самия град, и стигнал Берoя. Докато изморената войска и коне си отпочивали,изведнъж като светкавица се спуснал върху тях Книва с готите. Той разбил римската войска и прогонил императора заедно с малцината, които могли да избягат през Алпите отново в Мизия към Еусция. Там по това време пребивавал Гал като началник на границата с доста голям отряд бойци. Той събрал войски както оттука, така и от Ускус, и се приготвил за предстоящата битка. Книва обаче, след дълга обсада влязъл във Филипопол, взел плячка и се съюзил с намиращия се вътре пълководец Приск, който искал да воюва срещу Деций.Когато се

сблъскали, веднага ранили със стрела сина на Деций и му причинили жестока смърт. Бащата, като забелязал това, бил казал, както се разправя, навярно, за да повдигне духа на войниците си: „Никой да не скърби. Загубата на един войник не означава обезсилване на държавата.“ Въпреки това той нападнал неприятелите, понеже в своето бащинско чувство не можал да го прежали, и желаел или да умре, или да отмъсти за сина си. Но когато дошъл в мизийския град Абрит, бил заграден от готите и загинал, завършвайки така царуването и живота си. Това място и днес се нарича „олтар на Деций“, и то защото тук принесъл преди сражението обилни жертви на идолите.

GET., 108-109. Готите нападнали в Тракия града Анхиало, който е разположен при полите на планината Хемус наблизо до морето, и бързо го превзели. Този град основал някога Сарданапал, цар на партите, между брега на морето и полите на Хемус. Тук, както казват, готите били останали много дни и се наслаждавали на баните с топли води, които се намират при двадесетия милиарен стълб от град Анхиало и избликват от дълбочината на огнения си извор. В сравнение с останалите многобройни топли бани по целия свят те са във всяко отношение отлични и най-годни да лекуват слаби люде.

ИСТОРИЯ НА РИМСКИТЕ ИМПЕРАТОРИ

(откъсите по Извори за българската история, т. II, с. 52)

26.3. След като земетресението спряло, през време на консулите Претекстат и Атик, Гордиан отворил двуликия Янус, което било белег, че е обявена война, и се отправил против персите с огромна войска и с толкова злато, че да може да победи лесно персите било с помощни войски, било с редовна войска. 4. Той минал през Мизия и при самия поход унищожил, пропъдил, изгонил и прогонил каквито неприятели имало в Тракия.

29.1. Докато Галиен гуляел и пилеел живота си по бани и сводници, били завзети галските и източните области, също така тези на Понт, Тракия и Илирик.

39.7. Когато видял, че Илирик е опустошен и че Мизия е разорена, (Аврелиан) изоставил учредената от Траян отвъддунавска провинция

Дакия, понеже нямал надежда, че може да я задържи, и вдигнал войската и жителите ѝ. Отведеното от там население той настанил в Мизия и я нарекъл своя Дакия, която сега разделя двете Мизии.

ЕПИГРАФСКИ ИЗВОРИ ЗА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКАТА И КУЛТУРНА ИСТОРИЯ НА ТРАКИЙСКИТЕ ЗЕМИ ПРЕЗ I - III В.

1. НАДПИС ОТ МЕСАМБРИЯ *(72 - 71 г. пр. н. е.)*

„Съветът и народът решиха. Херайон, синът на Пасион, направи предложение: понеже Гай Корнелий, син на Гай, римлянинът, който бе назначен за комендант на града от пълководеца Марк Теренций Лукул, син на Марк, направи много и значителни благодеяния на народа, съдействуваше във всичко на изпращаните при пълководеца Лукул пратеничества, покровителствуваше града, както и пратениците, и те свидетелствуваха за дадените зимни квартири...“

2. НАДПИС ОТ ДИОНИСОПОЛ В ЧЕСТ НА АКОРНИОН *(вер. 48-46 г. пр.н.е.)*

„... на собствени разноски отиде заедно с него... в Аргодава при бащата на Буребиста, а като дойде тук и се срещна с него... която беше превзета от него ... освободи народа. Акорнион стана жрец на великия бог, устройваше блясково тържествени процесии и жертвоприношения и раздаваше на гражданите месо от жертвените животни. Той бе избран за жрец на Сарапис и по същия начин постъпваше благородно и добре с разходите. Понеже епонимът на град Дионис нямаше жрец от доста години, поканен от гражданите той се съгласи и след презимуването на Гай Антоний тури венеца на бога на главата си, устройваше великолепно блясковаи религиозни процесии и жертвоприношения и раздаваше шедро на гражданите от месото на жертвените животни. Той стана жрец до края на живота си на самотракийските богове и провеждаше религиозни процесии и жертвоприношения за посветените и за града. Неотдавна, когато цар Буребиста стана първият по сила и най-велик между царете в Тракия и завладя цялата земя до реката Истър и не само нея, но и тези земи, които лежаха над нея, Акорнион ходи при него и поради голямото си приятелство свърши много полезни неща за родния си град, като говори и съветва царя най-добри неща и по този начин предизвика благосклонността на царя за спасението на града. Във всички други случаи Акорнион се отдаваше щедро и поемайки решително пратеничествата на града и опасностите, за да извърши по всякакъв начин нещо полезно за родния си град. Той бе изпратен от цар Буребиста като пратеник при Гней Помпей, сина на Гней, римския пълководец, и като се срещна някъде в Македония, около Хераклея Линкестийска настрои благоприятно римляните не само в изгода на Буребиста, но издействува големи придобивки за родния си град. Изобщо Акорнион при всякакво стечение на обстоятелствата се предлагаше и телом, и духом, харчеше за това само собствени средства, а освен това поемаше върху себе си и някои от официалните държавни разходи, и така той винаги проявяваше голямо старание за спасението на отечеството си. Ето защо, за да проличи, че народът почита добрите и умни мъже, които му правят благодеяния, съветът и народното събрание решиха: за тези заслуги Акорнион, синът на Дионисий, да бъде прославен и да бъде увенчан със златен венец и с бронзова статуя през време на празника Дионисии, освен това да бъде увенчаван и за в бъдеще ежегодно на Дионисиите със златен венец и да му се даде най-хубавото място на градския площад, за да постави статуята си."

3. НАЙ-СТАРИЯТ ОФИЦИАЛЕН НАДПИС НА ЛАТИНСКИ ЕЗИК У НАС ОТ ЕСКУС *(42-43 г.)*

„Във времето на Тиберий Клавдий, син на Друз, Цезар, Август, победител на германците, върховен жрец, облечен в трибунска власт и консул втори път, Пети Македонски легион построи..., когато провинциален управител бе Луций Марций Мацер."

4. НАДПИС ВЪРХУ ГРОБА НА ТИБЕРИЙ ПЛАВЦИЙ СИЛВАН, *умрял в Рим през 57 г., който е бил управител на Мизия.*

„Той пресели в Мизия повече от сто хиляди души от народите отвъд Дунава заедно с жените и децата им, с вождовете или царете им, като ги застави да плащат данък. Той задуши едно движение на сарматите още в неговия зародиш, макар да бе изпратил голяма част от войската си за похода в Армения. Той принуди да дойдат отсам границата, която той пазеше, и да се поклонят на римските знамена някои от дотогава неизвестни или враждебни на римляните царе. По този начин той укрепи мира и разшири границите на провинциите."

5. НАДПИС ОТ ДЕУЛТУМ, 82 Г. *(колонията е основана малко преди 77 г. от император Веспасиан)*

„По времето, когато бяха консули император Домициан Август за осми път и Тит Флавий Сабин. На 13 юни (или 15 юли) в курията дуумврите... Лека и Гай Окций Нигер предложиха да се вземе решение да бъде възнаграден поради ползата, която допринесе за нашата колония Гай Авидий Квиет, императорски легат, най-славен мъж. Тези, които смятаха, че това трябва тъй да стане гласуваха по този въпрос така: след като бяхме войници в VIII Августов легион и служихме двадесет и пет години, бяхме настанени от най-свещения император в колонията Девелт. Да се поиска да бъде удостоен заради голямото си благородство; да приеме покровителството на нашата колония и да позволи взетото решение по този повод да се постави в неговия дом, та сам да се радва на благородството си и да бъдат отбелязани както нашият растеж, така и услугите, които е направил за нас."

6. НАДПИС ОТ ФИЛИПОПОЛИС, *около 172 г.*

„Император Цезар Марк Аврелий Антонин, Август, победител на германците, велик жрец, облечен в трибунска власт, император за пети път, консул за трети път, баща на отечеството построи крепостна стена на града Филипопол. За направата се погрижи Пантулей Граптиак, управител на провинцията."

7. ПИЗОСКИЯТ НАДПИС - *намира се днес вдясно срещу входа на Археологическия музей в София.*

„На добър час! За победата и вечното благоденствие на великите и божествени императори Луций Септимий Север Пертинакс и Марк Аврелий Антонин, Августи, и Публий Септимий Гета Цезар, и Юлия Домна, майка на военните лагери, за целия им дом, за свещения сенат и римския народ, за свещените войски бе построено тържището Пизос, като благодарение на императорите, когато бяха консули господарите императори Луций Септимий Север Пертинакс и Марк Аврелий Антонин, Августи, и в него се заселиха долуизредените..." *Следвали имената на първите заселници около 160 души, повечето траки, жители на съседните девет села:*

Скелабрия, Стратопара, Красалопара, Скепт, Гелупара, Курпизос, Базопара, Струнил, Бусипара. Накрая на камъка обаче каменоделецът поместил най-съществената част - едикта на провинциалния управител, с който се уреждали някои най-важни въпроси от започващия живот на Пизос и били посочени условията, при които и други, които биха пожелали, можели да се заселват там:

„Квинт Сициний Клар, управител на провинцията постановява: Зарадвани от досегашното добро състояние на пътните станции, нашите повелители, великите и божествени императори, искайки тяхната провинция през целия им живот да остане в това същото бляскаво състояние, заповядаха - тези тържища, които съществуват, да се подобрят, а там, където няма такива, да бъдат основани. И това стана. А тъй като основаните от даренията на божествените императори тържища трябва да достигнат по-голямо благополучие и чрез ранга и управляващите ги, то аз заповядах да се назначат за топархи (кметове) в тези тържища не местни хора, а градски съветници. На тях дадох с пълномощно печата и правото да съдят, като им поръчах да се отнасят спрямо жителите не с надменност и насилие, но да бъдат справедливи и снизходителни. И не само да правят това, но и да защитават имота и богатството на населението от тези, които се опитват да вършат беззакония и да предизвикват смутове. И за да бъдат тези тържища по-заможни, аз поръчах на хора да убедят както трябва и да преселят в тези тържища лица от околните села, които се ползуват с добро име, като лично заявявам, че тия, които пожелаят доброволно да сторят това, ще получат големи благодеяния от августите: ще се освобождават от вноски в натура към града, от задълженията да поддържат държавната поща, от задължението да служат като охрана по бургите. В това се състоят и задълженията на топарха и облекченията, които ще получат тези, които се поселват или имат намерение да се заселят тук. А що се отнася до държавните сгради, за да бъдат поддържани винаги в ред, заповядвам топархите и войниците, които квартируват там, да приемат от епимелетите преториите и баните напълно завършени, т.е. и по отношение на грубия строеж и на по-дребните работи, а така също и на покъщнината, като ги приемат по опис и по същия начин ги предават на своите заместници. А за да ги принудя да постъпват по-внимателно при приемането и предаването, заповядвам: за времето от приемането до предаването топархите и архонтите (на архонтите заповядах на техен риск да избират

топархи)да отговарят с имотите си пред касата на съответните градове, към които спадат тържищата. А ако се нанесат щети на тържището, да се заплаща в четворен размер.“

8. СКАПТОПАРЕНСКИЯТ НАДПИС - С. ГРАМАДИ *(днес квартал Грамади в Благоевград)*

„До император цезар Марк Антоний Гордиан, благочестивия щастливия Август, оплакване от селяните, жители на Скаптопара, които се наричат още и гресити. В твоята тъй щастлива епоха, която вечно ще продължава, селата, пишеш често в заповедите си, трябва да увеличават населението си и своето благополучие, а не селяните да се бунтуват и да напущат своите домове. Такова състояние е полезно и за спокойствието на жителите, и за пресвещеното ти съкровище. Ето защо ние самите представяме пред божествената ти личност справедливо оплакване с молба да се отнесеш благосклонно към нашите нужди. А те са следните: Ние живеем и притежаваме имоти в споменатото село, което се намира на много привлекателно място, защото тук има топли извори. Самото село се намира между два военни лагера, разположени в твоята Тракия. Жителите на това село, които живеят по тези места от дълги години, плащаха без остатък всички данъци и налози, докато си живееха необезпокоявани и незаплашвани от никого. След това обаче твърде често някои започнаха да своеволничат и да вилнеят и тогава селото тръгна към упадък. На две мили става прочут панаир. Тези, които идват на събора, който трае петнадесет дни, не остават на мястото, а го напущат и идват в нашето село. Те ни принуждават да им даваме квартира и още много други необходими неща за тяхното лекуване и това всичко без да ни се заплаща. Освен това, и войници пращани на друго място, се отбиват от пътя си, идват при нас и по същия начин ни принуждават да ги приемаме по къщите си, да им даваме храна, без да плащат нищо. Също така управителите на провинцията, а даже и твоите прокуратори идват в нашето село главно заради използването на водите. Властите ние постоянно приемаме, както сме задължени, но понеже не сме в състояние да понасяме другите, ние няколко пъти вече се оплаквахме на управителите на Тракия. Съгласно божествените ти нареждания те заповядаха никой да не ни безпокои. Ние заявихме, че вече не можем да търпим; но сме намислили дори да напуснем бащините си огнища поради насилието на тези, които идват при нас. И действително, от много жители останахме малцина. За известно време нарежданията на управителите бяха спазени и никой не ни безпокоеше нито с искане да ги приемем на квартира, нито пък да им доставяме храна. Мина се известно време обаче, и пак започнаха да ни притесняват и повечето такива, които ни презират, защото сме прости. И понеже не сме в състояние вече да понасяме тези тежести, действително има опасност както останалите, така и ние да напуснем огнищата на нашите прадеди. Ето защо ние се обръщаме към тебе, непобедими Августе, с молба да заповядаш с божествената си заповед - всеки да си върви по своя път, да не отминават другите села и да идват при нас, да не ни принуждават да им даваме безплатно храна, да не даваме квартира на тези, които нямат право, тъй като управителите често издаваха заповеди да не се дава квартира на всички, а само на тези, които са изпратени по служба от управителите и прокураторите. Ако продължават да ни притесняват ще избягаме от нашите домове и това ще нанесе голяма вреда на държавното съкровище. А това е необходимо, за да можем, съжалени от божествената ти мисъл, да останем по нашите места и да плащаме свещените данъци и останалите налози. Всичко това може да се постигне в твоето тъй щастливо време, ако заповядаш текстът на божественото ти писмо да бъде издълбан на плоча и да бъде изложен той на публично място, та ако постигнем това, да благодарим на твоето щастие, както и сега правим.

„На добър час! По времето, когато бяха консули Фулвий Пий и Пронций Прокул, на 16 декември. Препис, сверен с оригиналната заповед от книгата на рескриптите на нашия господар и император Марк Антоний Гордиан, благочестивия и щастлив Август. Заповедта е изложена в Рим в портиката на Трояновите бани със същите думи, които следват по-долу. Преписът е даден чрез Аврелий Пир, съселянин и земляк на скаптопаренците, войник от благочестивата и вярна преторианска кохорта на Гордиан.“

„Диоген от Тир, който е опитен по такива юридически въпроси, от божествено човеколюбие се зае с настоящата молба. Струва ми се, че някой бог се е погрижил за настоящето искане. Фактът, че най-божественият император е изпратил собственото си решение по тези въпроси на тебе, който знае, че ти още по-рано си постановил

за това чрез едикти и нареждания, това именно ми се струва, че е дело на добрия случай. Молбата се състоеше в следното: селото на войника-помощник е разположено в най-хубавата част на нашата община Пауталия, с хубаво изложение и към планината, и към полето. Освен това тук има бани с топла вода не само за удоволствие, но също много полезни за здравето и за лекуването на хората. Наблизо няколко пъти в годината става прочут панаир, а около началото на октомври те се освобождават от данъци за петнадесет дни. Впоследствие обаче тези неща, които се смятаха за предимство на селото, с време се превърнаха в негов ущърб. Поради споменатите предимства често много войници идват тук за известно време и тормозят селото със своя престой и с големите си изисквания. Заради тези причини селото по-рано беше и по-богато и по-населено, а сега е много западнало. За тези притеснения те се обръщаха често с молба към управителите, но техните нареждания се спазваха само за кратко време и след това бяха пренебрегвани, защото бяха свикнали да обезпокояват селото...“

9. НАДПИС ОТ САНДАНСКИ *от 210 г. от н.е.*

„На добър час! Флавиана Филократия за прослава на мъжа си Юлиан Александър и на себе си подари десет хиляди атически драхми за мазане в замяна на почестите, с които той често е бил удостояван от всесилния градски съвет и от народното събрание, та с доставеното от лихвите масло да се мажат през трите дни на панаира всички граждани, чужденци и роби, а в останалото време, по решение на всесилния съвет тези, които са станали ефеби. Дарението стана в 241 година по македонската императорска ера. Бъдете щастливи!“

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор към второ издание 3
Предговор към първо издание 4
Тракия и траките в периода на тяхната независимост 7
Общо тракийско икономическо и социално-политическо развитие 9
Етногенетически процеси. Историческа география на тракийските племена. Начало на държавнообразователните процеси 9
Омир. Диодор. Харон
Одриската държава и нейната външна политика 14
Херодот. Тукидид. Еврипид. Полиен. Ксенофонт. Диодор. Демостен. Атеней. Валерий Максим
Тракия и Балканите през елинистическата епоха 33
Помпей Трог. Ариан. Диодор. Полиен. Полибий
Бит и военно дело 51
Херодот. Овидий. Диодор
Религия и идеология 59
Павзаний. Конон. Херодот. Хеланик. Аполодор. Страбон. Полиен. Солин
Тракия и Балканите през II в. пр.н.е. - V в. от н.е. 69
Историческа география 71
Амиан Марцелин
Политическа история - II в. пр.н.е. - II в. от н.е. 79
Римската агресия срещу Македония и Елада (200 - 167 г. пр.н.е.). Апиан, Тит Ливий 81
Римската агресия срещу траките (188 г. пр.н.е. - 106 г. от н.е.). Плутарх. Дион Касий Кокцейан. Дион Хрисостом. Гай Светоний Транквил. Апиан. Марк Тулий Цицерон. Аний Флор. Йорданес Готски. Корнелий Тацит 89
Политическата криза и готските нашествия през III в. от н.е. 113
Херодиан. Херений Дексип. Йорданес Готски
Епиграфски извори за социално-икономическата и културна история на тракийските земи през I - III в. 123

ПОДБРАНИ ИЗВОРИ ЗА ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ В ДРЕВНОСТТА
Българска. Второ преработено издание

Съставители проф. *д-р Александър Фол*, проф. д-р *Маргарита Тачева*, доц. *Димитър Попов*, *Веселин Иванов*, ст.ас. *Диляна Ботева*

Редактор *Милета Милчева*
Коректор Зоя Божкова
Формат 60/84/16

Печ. коли 8,50 Изд. коли 7,93

Университетско издателство „Св. Климент Охридски“